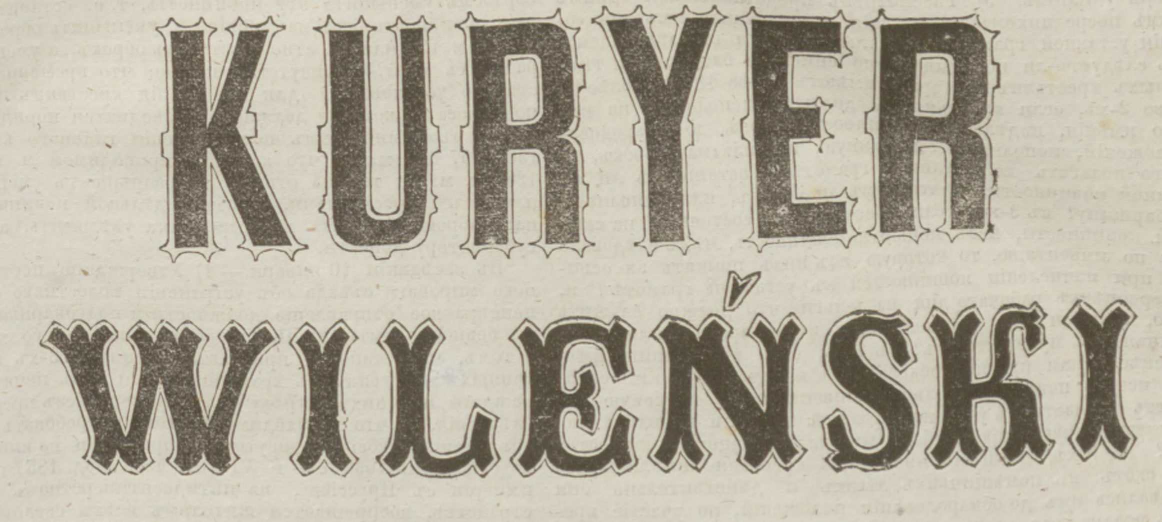
№. 25. ВТОРНИКЪ, 27 МАРТА. 1862. WTOREK, 27 MARCA. №. 25.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ

ГАЗЕТА
ОФФИЦІАЛЬНАЯ, ПОЛИТИЧЕСКАЯ И ЛИТЕРАТУРНАЯ.
ВЫХОДИТЪ ПО ВТОРНИКАМЪ И ПЯТНИЦАМЪ.

Цѣна на мѣстѣ: За годъ 10 р. За полъ-года 5 р. За четверть года 3, р. За 1 мѣсяцъ 1 р.
Съ пересылкою за годъ 12 р. За полъ-года 6. р. За четверть года 3 р. 50 к.
За объявленія: За строку изъ 40 буквъ платится 17 коп. сер.

GAZETA
URZĘDOWA, POLITYCZNA I LITERACKA.
WYCHODZI WE WTORKI I PIĄTKI.

Cena na miejscu: Roczna rs. 10, Półroczna rs. 5, Kwartałowa rs. 3, Miesięczna rs. 1,
Z przesyłką: Roczna rs. 12, półroczna rs. 6, kwartałowa rs. 3 kop. 50.
Za wiersz ze 40 liter ogłoszenia płaci się 17 kop. sr.

СОДЕРЖАНІЕ:

TREŚĆ.

Часть оффиціальная.

Ст.-Петербургъ, 24 марта.

— Высочайшимъ приказомъ, по военному вѣдомству, 15-го марта, начальникъ 1-го корпуса жандармовъ, генералъ-лейтенантъ АННЕНКОВЪ 7-й, назначенъ С. Петербургскимъ оберъ-полиціймейстеромъ, съ зачисленіемъ по армейской кавалеріи, на мѣсто генералъ-адъютанта ПАТКУЛЯ, который, согласно прошенію, по разстроенному здоровью, всемилостивѣйше увольняется отъ настоящей должности, съ оставленіемъ въ званіи генералъ-адъютанта.

— Высочайшимъ приказомъ, по военному вѣдомству, 18-го марта, назначенъ свиты ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА генералъ-маіоръ ДРЕНЯКИНЪ—начальникомъ 1-го округа корпуса жандармовъ, съ оставленіемъ въ свитѣ ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА.

О дѣйствіяхъ Ковенскаго губернскаго по крестьянскимъ дѣламъ присутствія, въ теченіи января 1862 г.

Въ засѣданіи 3 января. 1) По возбужденному однимъ м. посредникомъ вопросу, о томъ, какъ должно поступать, если помѣщики потребуютъ содѣйствія посредника къ взысканію съ крестьянъ недоимокъ по сборамъ зерноваго хлѣба или льна, т. е. взыскивать-ли натурою или деньгами? и если деньгами, то по инвентарной-ли оцѣнкѣ, или по текущимъ цѣнамъ?—Губ. присутствіе, имѣя въ виду, что, при уклоненіи крестьянъ отъ взноса слѣдующаго съ нихъ, по инвентарю, сбора хлѣбомъ и льномъ въ натурѣ, или денежнымъ, по инвентарной оцѣнкѣ, оброкомъ, принудительный способъ взысканія съ нихъ сего сбора натурою представляется затруднительнымъ, особенно при опредѣленіи качествъ и достоинства льна,—положило: что, въ подобныхъ случаяхъ, инвентарный сборъ хлѣбомъ и льномъ надлежитъ переводить, по инвентарной оцѣнкѣ, въ денежную недоимку, при взысканіи которой, вообще, слѣдуетъ руководствоваться 91 ст. пол. о губ. и уѣзд. по крест. дѣл. учрежд., примѣчаніемъ къ 200 ст. м. п. и циркуляромъ г. министра в. д. отъ 8 мая 1861 г. N. 264. О чемъ увѣдомить уѣздные мировые съѣзды, для сообщенія гг. мир. посредникамъ и г. генералъ-губернатору донести. 2) Вслѣдствіе ходатайства одного м. посредника объ утвержденіи образовавшагося въ одномъ мѣстечкѣ, пожертвованіями помѣщиковъ, училища, въ которомъ уже

Dział urzędowy.

St. Petersburg, 24 marca.

— Przez Najwyższy rozkaz dzienny, w wydziale wojennym, 15-go marca, naczelnik 1-go okręgu korpusu żandarmów, jenerał-porucznik ANNIENKOW 7-y, naznaczony został ober-policmejstrem St.-Petersburskim, z zaliczeniem do jazdy armji, na miejsce jenerał-adjutanta PATKULA, który na własną prośbę, dla zrujnowanego zdrowia, Najłaskawiéj został uwolniony od dotychczasowego obowiązku, z pozostaniem w godności jenerał-adjutanta.

— Przez Najwyższy rozkaz dzienny, w wydziale wojennym, 18-go marca, jenerał-major orszaku JEGO CESARSKIEJ MOŚCI DRENIAKIN, naznaczony został naczelnikiem 1-go okręgu korpusu żandarmow, z pozostaniem w orszaku JEGO CESARSKIEJ MOŚCI.

O czynnościach gubernjalnego urzędu Kowieńskiego do spraw włościańskich, w ciągu stycznia 1862 r.

Na posiedzéniu 3 stycznia. 1) Na kwestję przez jednego z pośredników pojednawczych podniesioną, o to, jak wypada postępować, kiedy obywatele zapotrzebują współdziałania pośrednika w uzyskaniu od włościan niedoboru w poborze zboża lub lnu t. j. czy uzyskiwać w naturze, czy też w pieniądzach? a jeżeli w pieniądzach, to czy wedle taksy inwentarzowéj, czy wedle cen bieżących?—Urząd gubernjalny, mając na uwadze, że w razie uchylania się włościan od wnoszenia należnego od nich wedle inwentarza poboru, zboża i lnu w naturze, lub pieniężnego wedle taksy inwentarzowéj czynszu, przymusowy środek uzyskania od nich tego poboru w naturze okazuje się kłopotliwym, zwłaszcza przy oznaczeniu cechy i wartości lnu,—uchwalił: że, w podobnych razach, inwentarzowy pobor zboża i lnu należy przenosić, wedle inwentarzowéj taksy, na niedobor pieniężny, przy którego uzyskaniu, w ogóle, przewodniczyć się należy 91 art. ust. o gub. i pow. do spr. włość. post., uwagą do 200 art. U. M. i cyrkularzem p. ministra S. W. z d. 8 maja 1861 r. N 264. O czém uwiadomić powiatowe zjazdy pojednawcze, dla zakommunikowania pp. pośrednikom pojednawczym, i donieść p. jenerał-gubernatorowi. 2) Na skutek starań jednego z pośredników pojednawczych o utwierdzeniu uorganizowanéj w jednem miasteczku, z ofiar obywateli, szkółki, w któréj już 37 uczniów z włościan i z biednéj szlachty uczy się pisać, czytać i katechizmu,—urząd postanowił: uorganizowaną w tém miasteczku szkółkę utwierdzić,

О преобразованіи выборнаго начала.

Вопросъ о томъ: должно ли существовать выборное начало, кажется рѣшенъ окончательно. Всѣ пологаютъ, что дворянство должно быть сотрудникомъ правительства на поприщѣ совершаемыхъ имъ преобразованій, и что не должно думать, чтобы съ уничтоженіемъ крѣпостнаго права уничтожилось и значеніе дворянства, которое, по прежнему, должно нести государству обязательную выборную службу. Ошибалось бы и дворянство, еслибы думало иначе и еслибы оно соединяло значеніе свое съ жизнію крѣпостнаго права; но оно можетъ заявить, что съ уничтоженіемъ этого права совершенно измѣнился и экономическій его бытъ, и если прежде дворянство могло не дорожить своими матеріальными интересами ради общей пользы, то теперь, съ перемѣною экономическихъ отношеній, оно уже лишено этой возможности. Изъ этого не слѣдуетъ однакожъ, что, съ уничтоженіемъ крѣпостнаго права, дворянство утратитъ энергію на совершеніе тѣхъ великихъ и доблестныхъ подвиговъ, которыми прославились его предки. Такъ какъ эти подвиги обуславлялись исключительными случаями, то нѣтъ сомнѣнія, что съ повтореніемъ такихъ же случаевъ, потомки не отстанутъ отъ предковъ. Но мы говоримъ не объ этомъ. Мы хотимъ только сказать собственно о той обыденной служебной дѣятельности, которая требуетъ и постоянныхъ усилій, и постоянной матеріальной поддержки. И прежде со стороны дворянскаго общества обязательно было выставлять своихъ членовъ для государственной служебной дѣятельности, значитъ—и теперь остается за нимъ таже самая обязанность. Какъ прежде, дворянинъ отрѣшался отъ своего хозяйства, такъ и теперь долженъ будетъ оставлять его для службы по выборамъ. Пользуясь крѣпостнымъ правомъ, онъ могъ и не дорожить прежде своими интересами, зная, что за недочетъ въ обязательномъ трудѣ не придется ему приплачиваться. Теперь же, когда свободному труду приходится платить за всякій шагъ, землевладѣлецъ, съ часами въ рукѣ, долженъ слѣдить за этимъ трудомъ, потому что полчаса, утраченные въ теченіи дня двумя стами, а иногда и болѣе работниками поведутъ къ расчету утраченныхъ десятковъ дней. Изъ этого видно, что на матеріальныя пожертвованія со стороны дворянства, при выборной службѣ, не должно расчитывать, и поэтому теперь, болѣе чѣмъ когда либо, самъ собою долженъ возникнуть вопросъ, возбужденный Херсонскою губерніею, объ улучшеніи содержанія чиновниковъ, служащихъ по выборамъ,—съ тою разницею, что прежде дворянство принимало это исключительно на себя, теперь-же, съ перемѣною обстоятельствъ, участіе въ этомъ вопросѣ не можетъ ограничиваться однимъ дворянствомъ, и должно быть распространено и на прочія сословія.

Съ освобожденіемъ крестьянъ, необходимо должно произойдти и преобразованіе въ службѣ по выборамъ. Правительство предоставило дворянству обсудить эти преобразованія на выборахъ, и вотъ мы узнаемъ изъ газетъ, что семь уѣздовъ Московской губерніи, заявивъ что выборное начало представляетъ лучшую гарантію при замѣщеніи должностей, положили, въ числѣ другихъ мѣръ преобразованій, слѣдующія двѣ: 1) цензъ для участвованія въ дворянскихъ выборахъ, вмѣсто прежнихъ 100 душъ и 3,000 десят. земли, примѣняясь къ правиламъ о выборѣ мировыхъ посредниковъ, полагается въ 500 и для окончившихъ курсъ въ 150 десятинъ земли; и 2) избранныя лица не могутъ быть смѣщаемы безъ преданія ихъ суду.

Законъ дѣленія имѣній, такъ гибельно дѣйствующій на ходъ нашихъ хозяйствъ, оказалъ свое вліяніе и на цензъ, какъ условіе выборовъ. Дробленіе имѣній давно уже указывало на необходимость перемѣны существующаго ценса, потому что имѣнія въ 3,000 десятинъ сдѣлались почти рѣдкостью; съ освобожденіемъ же крестьянъ, 100-душевной цензъ самъ собою уничтожается. Конечно, цѣлью Московскаго дворянства было то, чтобы, посредствомъ уменьшенія ценса, привлечь большее число избирателей. Мѣра — разумная и необходимая; но достигнетъ ли она своей цѣли, при другихъ условіяхъ выборовъ, которыя останутся нетронутыми? По закону о выборахъ, собранія дворянъ должны происходить въ губернскомъ городѣ. Если это положеніе останется въ своей силѣ, то уменьшеніе ценса нисколько не увеличитъ числа избирателей. Если и прежде отлучка на дальнее разстояніе въ губернскій городъ и продолжительное отсутствіе, почти на мѣсяцъ, отъ хозяйства— устрашали дворянъ, такъ что рѣдкіе изъ нихъ являлись въ собраніе,—то что же будетъ теперь, когда экономическій бытъ дворянъ совершенно измѣнился, какъ мы это уже выше объяснили? Для достиженія этой цѣли, необходимо, слѣдовательно, коренное преобразованіе. На губернскихъ собраніяхъ, занятія дворянства раздѣляются на двѣ категоріи: 1) разсужденія о нуждахъ какъ общихъ губернскихъ такъ и частныхъ уѣздныхъ, и 2) выборъ должностныхъ лицъ въ уѣздныя и губернскія присутственныя мѣста. Изъ этого видно, что одна часть занятій лежитъ на дворянахъ даннаго уѣзда, а другая на всѣхъ собравшихся дворянахъ. Невольно является вопросъ: что мѣшаетъ дворянству даннаго уѣзда обсудить свои нужды и произвести выборы необходимыхъ для его уѣзда чиновниковъ въ своемъ уѣздномъ, а не въ губернскомъ городѣ? Развѣ уѣздный стряпчій не можетъ замѣнить при этомъ губернскаго прокурора? Развѣ всѣ губернскія нужды и другія мѣры, предлагаемыя правительствомъ, если онѣ заблаговременно сообщены губернскимъ предводителемъ уѣздному, не могутъ быть обсуждены въ уѣздномъ собраніи? Что же касается избранія на губернскія должности, то недостаточно ли для этого послать уѣзду отъ себя извѣстное число депутатовъ, вмѣстѣ съ вновь избраннымъ предводителемъ, для участія въ губернскомъ собраніи? Этимъ лицамъ уѣздное собраніе можетъ заявить свои мысли о всѣхъ нуждахъ губернскихъ, а равно о мѣрахъ, предлагаемыхъ правительствомъ; оно можетъ также предоставить имъ выборъ лицъ, нужныхъ для губернскихъ должностей. Все это можетъ быть обсуждено дома, въ уѣздномъ городѣ, безъ торопливости и безъ неудобствъ отъ дороговизны жизни, при большомъ стеченіи дворянъ въ губернскомъ городѣ, а также и безъ долговременной отлучки отъ хозяйхтва. Да и сами депутаты, какъ избранныя лица, будутъ тоже рѣшать губернскіе вопросы въ тиши, а не такъ, какъ до этихъ поръ рѣшали ихъ при шумѣ и другихъ безпорядкахъ. Если прежде собирали всѣхъ дворянъ для выборовъ въ губернскіе города съ цѣлію поддержать выборы, то, скажемъ опять, что экономическій бытъ дворянства измѣнился,—а потому и цѣль эта должна быть устранена: теперь нужно держаться той цѣли, которая ближе ведетъ къ дѣлу, а не гоняться за двумя зайцами.

Изъ желанія оградить избираемыя дворянствомъ лица отъ произвола административныхъ властей, положено, что лица эти не могутъ быть удаляемы безъ суда. Можетъ ли такая мѣра на самомъ дѣлѣ ограждать эти лица отъ предполагаемаго произвола? При теперешнемъ судопроизводствѣ, облеченномъ въ канцелярскія тонкости и тайны, и при теперешней обстановкѣ присутственныхъ мѣстъ, кто не знаетъ, какъ легко всякому ревизору или начальнику губерніи обвинить присутствующихъ по суду только за одно несоблюденіе канцелярскихъ тонкостей? При этомъ положеніи выиграется, въ отношеніи къ лицамъ, служащимъ по выборамъ, только то, что, при увольненіи ихъ, выраженія: *по неблагонадежности, для пользы службы*, замѣнятся формулою: увольняется по рѣшенію такого-то суда уголовной палаты. Но чтобы лицамъ этимъ дать возможную гарантію, необходимо прежде рѣшить вопросъ: чего можно и должно требовать по службѣ отъ чиновниковъ, служащихъ по выборамъ? Чиновниковъ слѣдуетъ раздѣлить на двѣ категоріи: на чиновниковъ по профессіи и на чиновниковъ по нуждѣ. Къ первой принадлежатъ всѣ тѣ, для которыхъ служба или составляетъ насущный хлѣбъ, или они къ ней чувствуютъ особенное призваніе, а ко второй — относятся лица, принадлежащія къ извѣстному состоянію, которое закономъ обязано поставлять избранныхъ изъ среди себя членовъ на служебную дѣятельность государству, другими словами,—чиновники по выборамъ. Вслѣдствіе этого, и требованія, въ отношеніи служебной дѣятельности, должны быть различны, какъ къ тѣмъ, такъ и къ другимъ. Отъ первыхъ, какъ приготовившихся къ извѣстнаго рода службѣ, можно и должно требовать знанія всѣхъ мельчайшихъ канцелярскихъ тонкостей этой службы; отъ послѣднихъ, какъ не приготовлявшихъ себя къ той службѣ, на которую общество ихъ выставило, можно требовать только законной и добросовѣстной дѣятельности въ той служебной сферѣ, въ которую они невольно поставлены обществомъ. До сихъ поръ избиратели, при выборахъ, только и могли руководствоваться такими требованіями отъ лицъ ими избираемыхъ. Да и можетъ-ли это быть иначе? Общество избираетъ изъ среди себя не чиновниковъ, не служебныхъ спеціалистовъ, а сельскихъ хозяевъ. И вотъ, одному выпадаетъ жребій быть судьею, другому исправникомъ, и такъ далѣе. Люди эти-и не думали служить, не заискивали службы; между тѣмъ, ихъ отрываютъ отъ хозяйства, отъ семьи, и ставятъ на службу, къ которой они вовсе не приготовлены; учиться-же имъ всѣмъ тонкостямъ этой службы и поздно, и недосугъ. Кому неизвѣстно, при какой обстановкѣ должны служить избранныя лица въ уѣздныхъ присутственныхъ мѣстахъ: недостатокъ средствъ для канцелярій влечетъ за собою неминуемый неуспѣхъ въ дѣлахъ, который, по закону, падаетъ на отвѣтственность присутствующихъ. Къ сожалѣнію, при ревизіяхъ уѣздныхъ присутственныхъ мѣстъ, начальники губерній не различаютъ часто чиновниковъ по выборамъ отъ чиновниковъ по профессіи и вмѣсто требованія отъ первыхъ рѣшенія дѣлъ, основаннаго на совѣсти и законѣ, налегаютъ по большей части на канцелярскія тонкости, за несоблюденіе которыхъ предаютъ ихъ суду. Какой же изъ выборныхъ чиновниковъ можетъ удовлетворить такимъ требованіямъ? Не ясно-ли, что при такомъ порядкѣ, гарантія, придуманная Московскимъ дворянствомъ, если и состоится, останется только на словахъ, а не на самомъ дѣлѣ. Чиновники по выборамъ назначаются въ члены присутственныхъ мѣстъ. Всякое присутственное мѣсто состоитъ изъ двухъ отдѣловъ: канцеляріи и присутствія. Канцелярія подготовляетъ дѣло къ докладу присутствію, для рѣшенія: значитъ, весь успѣхъ быстраго рѣшенія дѣлъ зависитъ отъ канцеляріи. Канцелярія состоитъ изъ лицъ, служащихъ по профессіи и не можетъ быть управляема выборными членами, совершенно незнакомыми съ канцелярскимъ производствомъ. Хотя начальникъ канцеляріи есть секретарь, но должно быть еще другое лицо, на которомъ-бы лежало вся отвѣтственность за медленность и несоблюденіе всѣхъ формъ дѣлопроизводства; а такія лица существуютъ во всѣхъ присутственныхъ мѣстахъ: это прокуроры и стряпчіе, ограничивающіеся теперь только лаконическою помѣтою на журналахъ: *читалъ*. Предполагается, что служба—ихъ профессія, и они, какъ спеціалисты, должны завѣдывать канцеляріями и принимать за нихъ отвѣтственность. Присутствующіе же, состоя изъ людей выборныхъ и добросовѣстныхъ, въ родѣ присяжныхъ, обязаны рѣшать дѣла по совѣсти и обычаю.— Если, при предпологаемомъ преобразованіи судопроизводства, службѣ по выборамъ будетъ дано такое значеніе, то и сама служба принесетъ ожидаемую отъ нея пользу.

Изъ всего этого оказывается, что при преобразованіи выборнаго начала необходимо: 1) Чтобы служба по выборамъ была достаточно обезпечиваема въ матеріальномъ отношеніи. 2) Чтобы, кромѣ уменшенія ценса принято было во вниманіе какъ мѣсто, такъ и время собраній, не сталкивающееся со страдными хозяйствеными днями, и 3) Чтобы служба по выборамъ поставлена была въ независимое положеніе, что возможно не при настоящемъ образѣ судопроизводства, а при будущемъ, когда отъ выбранныхъ чиновниковъ потребуютъ того, чего отъ нихъ можно требовать по ихъ значенію.

Только на такихъ началахъ преобразованная выборная служба должна быть принята дворянствомъ, и только на такомъ основаніи оно будетъ имѣть возможность принести полную помощь правительству въ предполагаемыхъ имъ благихъ мѣрахъ преобразованія. Но если эта служба останется въ сущности на прежнихъ основаніяхъ, и если преобразованіе коснется только ея формъ, то слѣдуетъ ли дворянству браться за то дѣло, которому оно безсильно помочь?

Вопросъ о преобразованіи выборной службы стоитъ теперь на очереди. Желательно, чтобы наброшенныя нами здѣсь замѣтки нашли мѣсто и въ другихъ періодическихъ изданіяхъ: быть можетъ, онѣ вызовутъ возраженія, поправки, словомъ,— все то, что нужно для объясненія предмета со всѣхъ сторонъ. И самое дѣло болѣе выиграетъ, когда дворяне этимъ путемъ будутъ подготовлены для его рѣшенія.

Г. Кузменко.

(Одес. Вѣсв.)

ПРОИСШЕСТВІЯ.

Съ 19—20 февраля, Виленскаго уѣзда въ имѣніи Койранахъ, помѣщика Лопацинскаго, истреблены пожаромъ жилой господскій домъ и флигель онаго, въ которомъ помѣщался лѣсничій штабсъ-капитанъ Вестбергъ, со всѣмъ находившимся въ тѣхъ строеніяхъ имуществомъ. Убытку понесено, помѣщикомъ Лопацинскимъ, въ строеніяхъ, до 7,000 руб. и штабсъ-капитаномъ Вестбергомъ въ имуществѣ до 3 000 рублей.

21 февраля, Вилейскаго уѣзда, временно-обязанный крестьянинъ имѣнія Ходаки, помѣщиковъ Яновскихъ, Василій Петрашко, 22 лѣтъ, сознавшійся въ покражѣ льну у помѣщика Богдановича, подверженъ былъ аресту при Стоецкомъ волостномъ правленіи, съ отдачею подъ надзоръ двухъ временно-обязанныхъ крестьянъ, въ сопровожденіи которыхъ, отправившись на дворъ и отойдя въ сторону, къ скотному двору, отстоявшему на 60 шаговъ, тутъ же имѣвшеюся у него бритвою перерѣзалъ себѣ горло, отчего и померъ.

15 февраля, Трокскаго уѣзда, временно-обязанная крестьянка имѣнія Езна, помѣщика Жабы, Маріяна Духовичева, 30 лѣтъ, родила ребенка мужескаго пола съ уродливымъ носомъ и кривыми губами сросшимися совершенно съ носомъ. Мать и ребенокъ живы и здоровы, но послѣдній по случаю неправильности губъ, не можетъ сосать груди.

18 февраля Свѣнцянскаго уѣзда, появившеюся бѣшенною собакою покусаны нѣсколько казенныхъ крестьянъ Довгелишскаго сельскаго общества, которымъ и оказана надлежащая медицинская помощь, а бѣшенная собака за принятыми мѣрами убита.

6 марта въ г. Вильнѣ, зашедши въ содержимую провизоромъ Шерешевскимъ вольную аптеку, Виленскій мѣщанинъ Антонъ Дрозгальскій, потребовавъ бутылку зельцерской воды, выпилъ по ошибкѣ изъ близь-стоявшей бутылки стаканъ селитреной кислоты, отчего и состоитъ нынѣ опасно больнымъ.

37 учениковъ изъ крестьянъ и бѣдныхъ дворянъ обучается грамотѣ и закону Божію,— присутствіе положило: образованное въ этомъ мѣстечкѣ сельское училище утвердить, съ тѣмъ, чтобы главное попеченіе объ открытой школѣ принялъ на себя законоучитель, а надзоръ за преподаваніемъ имѣлъ мѣстный директоръ училищъ. 3) Разсмотрѣвъ представленныя однимъ мировымъ посредникомъ недоумѣнія, встрѣченныя имъ при составленіи уставной грамоты и заключающіяся въ слѣдующемъ: во 1-хъ слѣдуетъ-ли показывать по списку о батракахъ и тѣхъ бездомныхъ крестьянъ, которые имѣютъ менѣе 18 или болѣе 60 лѣтъ? во 2-хъ, если крестьянинъ долженъ исполнять, по инвентарю имѣнія, издѣльную повинность, а онъ, до обнародованія положеній, исполнялъ смѣшанную, или платилъ оброкъ, то какъ его полагать въ уставной грамотѣ: состоящимъ ли на смѣшанной повинности, платящимъ-ли оброкъ, или исполняющимъ барщину? въ 3-хъ, если крестьянинъ, состоящій на смѣшанной повинности, несъ меньшую повинность, чѣмъ слѣдовало бы ему по инвентарю, то которую изъ нихъ принять за основаніе, при изчисленіи повинностей въ уставной грамотѣ? и, при переоцѣнкѣ рабочаго дня на деньги, что должно служить нормою, цѣна-ли дня, установленная инвентаремъ, или установленная губ. присутствіемъ? въ 4-хъ, если крестьянинъ имѣетъ менѣе земли противу показаннаго количества по инвентарю, а несетъ повинность равную инвентарной, то какую повинность показать въ уставной грамотѣ: нынѣ ли исполняемую, или уменьшенную, пропорціонально недостающему количеству земли? въ 5-хъ, если по инвентарю крестьяне имѣли право пасть скотъ въ помѣщичьихъ лѣсахъ и дѣйствительно они пользовались имъ до обнародованія положеній, но участіе крестьянъ вредно для лѣснаго хозяйства, то можно-ли, въ уставныхъ грамотахъ, непоказывать за крестьянами пастбищъ въ лѣсахъ, или же оставить за ними до разверстанія угодій? и въ 6-хъ, если помѣщикъ отдалъ крестьянамъ пустоши, или мѣста послѣ срубки лѣсовъ, безъ всякой или за очень малую повинность, съ условіемъ улучшенія земли и развитія хозяйства, то какую повинность обозначить въ уставной грамотѣ—инвентарную-ли или дѣйствительно исполняемую до изданія положеній, или равную той, какая исполняется съ другихъ земель одинаковой доброты и пространства?—присутствіе нашло слѣдующее: въ 1-хъ, первый пунктъ вопроса разрѣшается циркуляромъ присутствія, отъ 10 октября 1861 г. N. 705, въ коемъ сказано: что въ числѣ батраковъ, въ уставной грамотѣ, могутъ быть показаны только бездомные бобыли, или батраки всѣхъ возрастовъ, но отнюдь не крестьяне, принадлежащіе къ семействамъ, получившимъ надѣлъ, хотя бы они состояли въ услуженіи у хозяевъ, или у помѣщика; во 2-хъ, второй пунктъ—6 ст. прав. о поряд. прив. въ дѣйст. пол. и 200 ст. мѣстнаго положенія; въ 3-хъ, третій пунктъ вопроса вполнѣ разрѣшается предложеніемъ г. генералъ-губернатора, отъ 8 декабря 1861 г. N. 9610, и 123, 128, 137 и 150 статьями м. п.; въ 4-хъ, относительно четвертаго пункта, если количество земли въ инвентарѣ показано было приблизительно и самъ помѣщикъ показалъ земли въ надѣлѣ менѣе, чѣмъ числится по инвентарю, то расчетъ о количествѣ повинностей съ той земли долженъ быть произведенъ по количеству земли въ натурѣ. Впрочемъ, въ случаѣ спора со стороны крестьянъ о количествѣ земли, м. посредникъ можетъ, на основаніи 52 ст. правилъ о пор. прив. въ дѣйст. положеній, по желанію владѣльца, письменно заявленному, основаться на его показаніи о количествѣ земли и допустить условное введеніе въ дѣйствіе уставной грамоты, оставивъ на отвѣтственности помѣщика, въ мѣрѣ указанной ст. 73 и 74, могущую въ послѣдствіи оказаться разность между количествомъ надѣла, показаннымъ въ грамотѣ и дѣйствительно находящимся въ пользованіи крестьянъ; въ 5-хъ, пятый пунктъ вопроса разъясняется 3-мъ пунктомъ циркуляра присутствія, отъ 10 октября 1861 N. 705, коимъ постановлено, что угодія, состоявшія внѣ крестьянскаго надѣла, пастбища въ господскихъ лѣсахъ и т. п., не считаются состоящими въ исключительномъ пользованіи крестьянъ, но въ общемъ пользованіи съ помѣщикомъ. Если же выпуски, выгоны и пастбища состоятъ въ общемъ пользованіи, то слѣдуетъ пояснить согласно основаніямъ, принятымъ въ подворномъ описаніи, сколько предполагается отдѣлить на каждый дворъ и пр.; затѣмъ, когда крестьяне пользовались пастбищемъ въ лѣсахъ помѣщика, таковое должно быть оставлено на прежнемъ основаніи, впредь до разграниченія помѣщичьей земли отъ крестьянскаго надѣла; и въ 6-хъ, по шестому пункту вопроса оказывается, что съ участковъ, отданныхъ помѣщиками крестьянамъ для развитія хозяйства и улучшенія земли, слѣдуетъ полагать повинности по инвентарю; если же участки по инвентарю не означены,—то по примѣру другихъ участковъ, показанныхъ въ инвентарѣ. О чемъ мировый съѣздъ и м. посредника увѣдомить, а г. генералъ-губернатору донести.— 4) По возбужденному однимъ м. посредникомъ вопросу о томъ, слѣдуетъ-ли примѣнять къ смѣшанной повинности временныя мѣры, установленныя Высочайше утвержденнымъ 28 сентября 1861 г. журнальнымъ постановленіемъ главнаго комитета объ устройствѣ сельскаго состоянія, и, если слѣдуетъ, то какимъ образомъ уменьшить эту повинность, т. е. оставить-ли издѣльную повинность безъ измѣненія, а уменьшить оброкъ по 128 ст. 3 пун. м. п., или обратно,—оставить оброкъ, а уменьшить число рабочихъ дней?— присутствіе нашло: что временныя мѣры собственно установлены для облегченія крестьянъ въ издѣльной повинности, которое должно производиться порядкомъ, указаннымъ въ помянутомъ постановленіи главнаго комитета и въ 150—157 ст. м. п.; что касается приводимой м. посредникомъ 128 ст. м. п., то она отнюдь не разрѣшаетъ уменьшенія нынѣ платимаго крестьянами, сверхъ издѣльной повинности, денежнаго оброка. О чемъ м. посредника увѣдомить, а г. генералъ-губернатору донести.

Въ засѣданіи 10 января.— 1) Утверждено постановленіе одного мироваго съѣзда объ устраненіи волостнаго старшины, за неисправное отправленіе должности и подговариваніе крестьянъ къ безпорядкамъ. 2) По представленію одного м. посредника о томъ, что становой приставъ, обвинивъ 3-хъ временно-обязанныхъ крестьянъ въ храненіи ружей безъ печати, подвергъ каждаго изъ нихъ штрафу въ 20 р. сер., безъ предварительнаго слѣдствія, и что необходимо въ томъ потребовать отъ пристава объясненій, губерн. присутствіе, принимая во вниманіе: а) что, на основаніи 1639 ст. т. VI уст. там. изд. 1857 г., по границѣ имперіи съ Пруссіею, на пятидесятиверстномъ отъ нея пространствѣ, воспрещается жителямъ всѣхъ сословій, за исключеніемъ лишь помѣщиковъ, имѣть ружья, пистолеты и всякое холодное оружіе и, съ лицъ, у кого запрещенное оружіе окажется, по распоряженію мѣстной полиціи, взыскивается немедленно за каждое ружье 20 р. сер., за пару пистолетовъ 15 р. с. и за холодное оружіе по 10 р. с. за штуку, и деньги сіи отдаются въ полномъ количествѣ задержателю оружія; б) что если временно-обяз. крестьяне распоряженіе пристава считаютъ неправильнымъ, то слѣдуетъ имъ обратиться съ жалобою по порядку въ мѣстный земскій судъ; и в) что подобныя жалобы временно-обязан. крестьянъ, не принадлежа къ предметамъ, означеннымъ въ ст. 23, 24, 25, 26, 27, 30, 31, 126, 127, 128 и 129 полож. о губ. и уѣзд. по крест. дѣл. учр., не подлежатъ вѣдомству ни м. посредниковъ, ни губернскихъ присутствій, ни разсмотрѣнію ихъ,— положило: увѣдомить м. посредника, что крестьяне съ жалобою на распоряженіе пристава по сему дѣлу, если на то имѣютъ право и законныя основанія, должны сами обратиться, по принадлежности, въ земскій судъ, а на рѣшеніе сего послѣдняго къ губернскому начальству. 3) Составлены, разсмотрѣны и утверждены присутствіемъ дополнительныя правила къ инструкціи о составленіи уст. грамотъ по Ковенской губерніи, (правила эти относятся только къ мелкопомѣстнымъ владѣльцамъ) и утверждена форма письменнаго договора мелкопомѣстныхъ владѣльцевъ съ крестьянами. 4) По возбужденному однимъ м. посредникомъ вопросу о томъ: слѣдуетъ-ли объявленныя въ приказѣ г. генералъ-губернатора льготы, въ отбываніи издѣльной повинности, распространять на такія имѣнія, въ которыхъ барщина отбывается съ двора, а не съ души, въ размѣрѣ низшемъ противу инвентарныхъ повинностей? Присутствіе, имѣя въ виду Высочайше утвержденное 26 сентября 1861 г. положеніе главнаго комитета объ устройствѣ сельскаго состоянія и 150 и 157 ст. м. п., постановило: облегченіе издѣльныхъ повинностей слѣдуетъ примѣнять къ такимъ только имѣніямъ, гдѣ издѣльная повинность дѣйствительно обременительна и превышаетъ норму (23 рабочихъ дня съ десятины).

Въ засѣданіи 12 января исключительно были разрѣшаемы текущія дѣла.

Въ засѣданіи 15 января. 1) По возбужденному однимъ м. посредникомъ вопросу о томъ: обязаны ли помѣщики, до утвержденія, по ихъ имѣніямъ, уставныхъ грамотъ и до истеченія опредѣленнаго манифестомъ 19 февраля 1861 года двухлѣтняго срока, отпускать крестьянамъ топливо?—Присутствіе, находя, что этотъ вопросъ положительно разрѣшается 6 пун. 25 ст. м. п., положило: увѣдомить о семъ, чрезъ мировые съѣзды, гг. м. посредниковъ, для зависящихъ распоряженій, съ цѣлью устранить отказы владѣльцевъ въ отпускѣ крестьянамъ топлива.

(Окончаніе впредь)

ОТЪ РЕДАКЦІИ.

Считаемъ нужнымъ пояснить, что помѣщенная въ 24 N. Вѣстника статья о Воскресной школѣ въ Вильнѣ, составлена управляющимъ этою школою, г. надв. сов. М. М. *Изюмовымъ.*

z tém, żeby główną opiekę nad nią przyjął miejscowy nauczyciel religji, a dozor nad wykładem miał miejscowy dyrektor szkół. 3) Rozpatrzywszy przedstawione przez jednego z pośredników pojednawczych kwestje, jakie mu się zdarzyły przy sporządzaniu listów nadawczych i zawierające się: 1-sze, czy należy pokazywać w spiskach parobków i tych włościan bez chat, którzy mają mniéj niż 18 lub więcéj niż 60 lat? 2-gie, jeśli włościanin obowiązany odbywać, wedle inwentarza majątku, powinność odrobkową, a on, przed ogłoszeniem ustawy odbywał mieszaną, lub płacił czynsz, to jak uważać go w liście nadawczym: czy jako odbywającego powinność mieszaną, czy jako opłacającego czynsz, czy też odbywającego pańszczyznę? 3-cie, jeżeli włościanin odbywający powinność mieszaną, odbywał mniejszą jakby wypadało według inwentarza, to którą z nich przyjąć za zasadę przy wyliczeniu powinności w listach nadawczych i przy ocenieniu dnia roboczego na pieniądze, co powinno służyć za normę, czy cena dnia inwentarzem przepisana, czy też postanowiona przez urząd gubernjalny? 4-to, jeżeli włościanin ma ziemi mniéj od ilości wykazanéj w inwentarzu, a jednak powinność odbywa równającą się inwentarzowéj, to jaką powinność pokazać w liście nadawczym: czy teraz odbywaną, czy też zmniejszoną, stosunkowo do ilości niedostającéj ziemi? 5-te, jeżeli włościanie wedle inwentarza mieli prawo paść bydło w lasach obywatelskich i rzeczywiście aż do ogłoszenia ustawy korzystali z tego prawa, lecz wstęp włościan jest szkodliwy dla gospodarstwa leśnego, to czy można w listach nadawczych niepokazywać pastwisk w lasach dla włościan, lub też pozostawić je przy nich do rozgraniczenia użytków? i 6-te, jeżeli obywatel oddał włościanom pustosze lub miejsca po wyrąbaniu lasu, bez żadnéj lub za bardzo małą powinność, z warunkiem udobrzenia ziemi i rozwinięcia gospodarstwa, to jaką oznaczyć powinność w listach nadawczych, inwentarzową czy też odbywaną rzeczywiście przed wydaniem ustaw, lub taką, jaka się odbywa z innych ziem jednostajnéj dobroci i obszaru?—Urząd znalazł co następuje: 1-sze, pierwszy punkt zapytania rozwiązuje się cyrkularzem urzędu, z d. 10 października 1861 r. N 705, w którym powiedziano: że w liczbie parobków, w liście nadawczym, mogą być pokazani tylko niemający domu kątnicy, lub parobcy wszelkiego wieku, lecz nigdy włościanie należący do familij, które nadział otrzymały, chociażby oni zostawali na usługach u gospodarzy, lub u obywatela; 2-re, drugi punkt—6 art. praw. o porząd. wprow. w wykon. ust. i 200 art. ustawy miejscowéj; 3-cie, trzeci punkt zapytania najzupełniéj rozwiązuje się propozycją p. jenerał-gubernatora, z d. 8 grudnia 1861 r. N 9610, i 123, 128, 137, i 150 artykułami U. M.; 4-te, co się dotycze czwartego punktu—jeżeli ilość ziemi w inwentarzu była pokazana przybliżona i sam obywatel pokazał w nadziale ziemi mniéj, niżeli liczy się podług inwentarza, to wyrachowanie ilości powinności z téj ziemi powinno być zrobione wedle ilości ziemi w naturze. Zresztą, w razie sporu ze strony włościan o ilości ziemi, P. pojednawczy może, na zasadzie 52 art. prawideł o porząd. wprow. w wyk. ustaw, na zaniesione piśmiennie żądanie właściciela oprzeć się na jego wykazach ilości ziemi i dozwolić warunkowe wprowadzenie w wykonanie listu nadawczego, pozostawiwszy na odpowiedzialności obywatela, w stopniu wskazanym art. 73 i 74 różnicę jakaby się później okazać mogła między ilością nadziału, pokazaną w liście i rzeczywiście znajdującą się w użytkowaniu włościan; 5-te, piąty punkt zapytania objaśnia się 3-im punktem cyrkularza urzędu, z d. 10 października 1861 r. N 705, w którym postanowiono, że użytki, które były po za nadziałem włościańskim, pastwiska w lasach obywatelskich i t. p., nieliczą się jako będące w wyjątkowém użytkowaniu włościan, lecz jako zostające we wspólném użytkowaniu z obywatelem. Jeżeli zaś wypędy, wygony i pastwiska zostają we wspólném użytkowaniu, to należy wyjaśnić zgodnie do zasad przyjętych przy opisaniu podymném, wiele ma się na każdy dwór oddzielić etc.; daléj, jeżeli włościanie korzystali z pastwisk w lasach obywatela, to i powinno być to zostawione na zasadzie dawniejszéj, aż do rozgraniczenia ziemi obywatelskiéj od nadziału włościańskiego; i 6-te, z szóstego punktu zapytania okazuje się, że z uczątków, przez obywateli oddanych włościanom dla rozwinięcia gospodarstwa i udobrzenia ziemi, należy oznaczać powinność podług inwentarza; jeżeli zaś te uczątki w inwentarzu nie są oznaczone,—to, za przykładem innych uczątków, w inwentarzu wskazanych. O czém zjazd pojednawczy i pośrednika pojednawczego uwiadomić, a p. jenerał-gubernatorowi donieść. 4) W skutek pytania uczynionego przez jednego z pośred. pojednawczych o tém, czy należy zastosowywać do powinności mieszanéj, środki czasowe, ustanowione przez Najwyżéj zatwierdzone 28 września 1861 r. postanowienie protokolarne głównego komitetu do urządzenia stanu wiejskiego, i, jeżeli należy, to w jaki sposób powinność tę zmniejszyć, t. j. czy pozostawić powinność odrobkową bez zmiany, a zmniejszyć czynsz, wedle 128 art. 3 punk. U. M., lub też naodwrót,—pozostawić czynsz, a zmniejszyć liczbę dni roboczych? Urząd znalazł: że środki tymczasowe właściwie ustanowione w celu powinności odrobkowéj, która powinna wykonywać się porządkiem, wskazanym w pomienioném postanowieniu głównego komitetu i w 150—157 art. U. M.; co zaś dotycze cytowanego przez Pośred. p. 128 art. U. M., to ten artykuł wcale nie rozwiązuje zmniejszenia teraz opłacanego przez włościan, oprócz powinności odrobkowéj, czynszu pieniężnego. O czém pośrednika uwiadomić, a p. jenerał-gubernatorowi donieść.

Na posiedzeniu 10 stycznia.—1) Zatwierdzono postanowienie zjazdu Pojednawczego, o usunięciu starosty gminy, za nieakuratne pełnienie obowiązku i poduszczanie włościan do nieporządku. 2) Na przedstawienie jednego z pośredników o tém, że assesor wydziałowy, uznawszy winnymi,—3-ch czasowo obowiązanych włościan, w chowaniu strzelb bez pieczęci, skazał każdego z nich na opłatę sztrafu po 20 r. sr., bez poprzedniego śledztwa, i że należy koniecznie zapotrzebować od assesora tłómaczenia się,—Urząd gubernjalny, zważywszy: a) że, na mocy 1639 art. t. VI Ust. Cel. wyd. 1857 r., na granicy Cesarstwa z Prusami, na przestrzeni pięćdziesięciuwiorstowéj od niéj, zabrania się mieszkańcom wszystkich stanów, wyjąwszy tylko obywateli, mieć strzelby, pistolety i wszelką broń sieczną i od osób, u kogo zakazana broń okaże się, z rozporządzenia policji miejscowéj, uzyskuje się niezwłocznie za każdą strzelbę 20 r. sr.; za parę pistoletów 15 r. sr. i za broń sieczną po 10 r. sr. za każdą sztukę, i te pieniądze oddają się całkowicie temu, kto broń tę wynajdzie; b) że jeżeli czasowo-obowiązani włościanie, takowe rozporządzenie assesora uważają za nieprawidłowe, to im się należy udać ze skargą do miejscowego sądu ziemskiego, i c) że skargi podobne czasowo-obowiązanych włościan, jako nie należące do przedmiotów, oznaczonych w art. 23, 24, 25, 26, 27, 30, 31, 126, 137, 128 i 129 ust. o gub. i pow. do spr. włośc. post., nie podlegają władzy pośredników ani urzędów gubernjalnych, ani też ich roztrząsaniu,— uchwalił: uwiadomić pośrednika że włościanie, że skargą na rozporządzenie assesora w téj sprawie, jeżeli na to mają prawo i zasady prawne, powinni udać się, jak należy, do sądu ziemskiego, a na rezolucję tego ostatniego do władzy gubernjalnéj. 3) Sporządzone, rozpatrzone i utwierdzone przez urząd uzupełniające prawidła do instrukcji o sporządzaniu listów nadaw. w gubernji Kowieńskiéj (prawidła te stosują się tylko do właścicieli małych posiadłości) i utwierdzona forma umowy piśmiennéj właścicieli małych posiadłości z włościanami. 4) Na pytanie uczynione przed jednego z pośredników o tém: czy należy objawione, w rozkazie p. jenerał-gubernatora, ulgi w odbywaniu powinności odrobkowéj, rozciągać na majątki te, w których pańszczyzna odbywa się z chaty, nie z duszy, w mniejszym stopniu niż powinności inwentarzowe? Urząd, zważając na Najwyżéj utwierdzone 26 września 1861 r. postanowienie głównego komitetu o urządzeniu stanu wiejskiego i 150 i 157 art. u. m. postanowił: ulżenie w powinności odrobkowéj należy stosować do tych tylko majątków, gdzie powinność odrobkowa jest rzeczywiście uciążliwa i przewyższa normę (23 dni robocze z dziesięciny).

Na posiedzeniu 12 stycznia roztrząsane były wyjątkowo sprawy bieżące.

Na posiedzeniu 15 stycznia: 1) Na zapytanie uczynione przez jednego z pośredn. pojednawczych o tém: czy obywatele obowiązani są dawać opał dla włościan aż do utwierdzenia w ich majątkach listów nadawczych i do upłynienia oznaczonego w manifeście 19 lutego 1861 r. terminu dwuletniego? — Urząd, znajdując, że to pytanie rozwiązuje stanowczo 6 p. 25 art. U. M., uchwalił: uwiadomić o tém, za pośrednictwem Zjazdów Pojednawczych, pp. pośredników dla należytych rozporządzeń, w celu usunięcia odmowy obywateli w udzielaniu dla włościan opału.

(Dokończenie nastąpi).

OD REDAKCJI.

Uważamy za obowiązek donieść, że artykuł ogłoszony w 24 N. Kurjera o Niedzielnéj szkole w Wilnie, wyszedł z pod pióra zarządzającego szkołą, radcy dw. *M. Iziumowa.*

SIEROTA
CZYLI
PAMIĘTNIKI SIEDMDZIESIĘCIOLETNIEJ STARUSZKI.
OPOWIADANIE Z CZASÓW
STANISŁAWA AUGUSTA PONIATOWSKIEGO.
przez
MAKSYMILJANA WERESZCZYŃSKIEGO.

(Dalszy ciąg ob. nr. 24).

Przystępuję teraz do opowiedzenia okropnego zdarzenia, o którém, ile mi wiadomo, przemilczeli wszyscy współcześni historycy, za którego jednakże prawdziwość mogę wam ręczyć, jako naoczny bezstronny świadek.

Wspomniony przezemnie wyżéj brat królewski, książe prymas, należał do partji pruskiéj i oddany był duszą i ciałem tym zawziętym wrogom ojczyzny; z tego powodu ciągłe miał związki z głównodowodzącym korpusem pruskim oblegającym Warszawę. Jednego razu, wysłany przez niego sekretnie szpieg, przedzierając się około Parysowa do obozu nieprzyjacielskiego, wpadł na oddział patrolujących Krakusów, którzy go wnet schwytali i stawili przed naczelnikiem Kościuszką. Tam posłaniec ten prymasa, gdy mu przyrzeczono swobodę w razie szczerego wyznania, wyśpiewał wszystko co tylko wiedział; oddał jenerałowi depeszę swojego pryncypała, dodając w końcu, że nie pierwszy raz czyni podobną wycieczkę. Chociaż to wszystko działo się w namiocie naczelnika i o ile okoliczności pozwalały sekretnie, jednakże gawiedź miejska, znajdująca się w obozie, dowiedziała się w momencie o wszystkiém i z krzykiem: „Na szubienicę zdrajcę,“ rzuciła się do Warszawy.—Książe Józef Poniatowski synowiec królewski, w późniejszych czasach sławny przewódca legjonów polskich w wojnie Napoleona 1-go z Hiszpanją, a wtedy, adjutant Kościuszki, przytomny téj całéj sprawie, wysłał najśpieszniéj gońca do ukoronowanego stryja z doniesieniem co się stało. Król przerażony, z tą samą kartką księcia Józefa przesłał bratu prymasowi sygnet, który nosił zawsze na palcu, zawierający silną truciznę zabijającą w kilka sekund. Była to niema rada jak miał sobie w ostatnim razie postąpić prymas. W skutek tego, gdy już zaczęto wybijać bramy pałacu arcybiskupiego, zażył przysłanéj trucizny, widząc w niéj jedyny środek ocalenia od niechybnéj hańby siebie, króla i całéj rodziny swojéj, stojącéj wówczas na najwyższych szczeblach władzy i dostojeństwa. Lud, gdy zdołał wpaść na pokoje, znalazł tam już tylko trupa, na którym były widoczne ślady zabójczéj trucizny. Z tém wszystkiém jednak dobry Kościuszko niedopuścił żadnych obelg: ogłoszono urzędowie, że prymas umarł nagle rażony piorunującą apopleksją, a nazajutrz wspaniały pogrzeb odbył się w katedrze św. Jana, w którym wszystkie władze narodowe, wojskowe i cywilne, oddały ostatni hołd zwłokom pierwszego dygnitarza kościoła polskiego.

Dla zaokrąglenia lekkiego szkicu, który tu dałam o charakterze naczelnika powstania narodowego, Kościuszki, muszę powiedzieć, ile był litościwym nad cierpiącą ludzkością, dla poratowania któréj, sam mając szczupłe fundusze, umiał wynajdować sposoby, które nie były dla nikogo ciężarem, a jednak prosto trafiały do zamierzonego celu.

Jeden dymissjowany żołnierz, starzec posiwiały w bojach, ojciec siedmiorga dzieci, który rymarstwem zarabiał na wyżywienie siebie i swéj licznéj rodziny, ponieważ ubóstwo niepozwalało mu założyć warstatu, udał się do Kościuszki z prośbą o wspomożenie. Ten widząc, że kilka talarów, któremi go mógł obdarzyć, niebędą wstanie wyrwać go z nędzy, zamówił u niego dwieście pejczów do konnéj jazdy, a dając potrzebne pieniądze dla zakupienia materjałów, zalecił, aby były gotowe za tydzień. W terminie naznaczonym naczelnik naznaczył przegląd wojska; wyjechawszy w pole, otoczony świetném gronem jenerałów, zatrzymał się przed domem biednego rymarza a wywoławszy go z izby, zapytał:

— Czy niemasz czasami, mój stary wiarusie, gotowych pejczów? W pośpiechu zapomniałem swego, wyjeżdżając z domu; a wiesz jak jest zawsze potrzebnym w manewrach.

— Mam ich przeszło dwieście zupełnie gotowych i bardzo pięknych, które spodziewam się, że przypadną do gustu panu jenerałowi.

— Pokaż-no mi je, a śpiesz się tylko, bo widzisz że niemam czasu.

Wyniosł nasz majster pęk ogromny swojego towaru, a dobry naczelnik wziąwszy jeden, chwalił go nadzwyczaj i zapłaciwszy, nietargując się, dwa holenderskie dukaty, rzekł:

— Niespodziewałem się wcale, abym w Warszawie znalazł podobnéj dobroci pejczyki! Zapewne służyłeś w kawalerji i w wojsku nauczyłeś się je tak dobrze robić?

— Służyłem w Ameryce, w półku dowodzonym przez ciebie panie jenerale! O! sławne to były czasy, biliśmy na przepadłe czerwone kaftany.

— A więc to są pejcze á la Washington! przecudowne. Rekomenduję wam mości panowie,—ciągnął zwracając mowę do swéj świty,—ten wielki człowiek innych nie używał. Przewyborne pejcze, kupujcie je na pamiątkę przyjaciela mojego, oswobodziciela Ameryki.

To było hasłem dla przytomnych, każdy z nich zapłacił z chęcią cenę naznaczoną przez ukochanego naczelnika, a w kilka chwil protegowany przezeń rzemieślnik zbył wszystko co tylko miał przygotowanego. A kiedy obstalunki ze wszech stron się sypać zaczęły, przez kilka tygodni dniem i nocą, z najętą czeladzią pracował, gdyż każdy mający jakąkolwiek pretensję do jeżdżenia konno, za najpierwszy sprzęt poczytywał posiadanie pejcza à la Washington, zaleconego przez Kościuszkę. A to wszystko przyniosło biednemu rymarzowi bardzo znaczny kapitał, zabespieczający całą jego rodzinę od nędzy.

Po odjeździe króla z Warszawy, wojska wyszły ze stolicy, bić się z licznymi nieprzyjaciółmi, którzy z trzech stron wtargnęli w granice Polski. Czas długi zwycięztwo było na naszéj stronie; gdzie tylko okazał się Kościuszko, wszystko się przed nim korzyło lecz w końcu i tego ulubieńca swego fortuna odstąpiła! W bitwie pod Maciejowicami, uderzyła ostatnia godzina samodzielnego bytu Polski....

VII.
ZNOWU KLASZTOR.

Po wyjeździe Stanisława-Augusta, same tylko nieprzyjemności na panią Byszewskę sypać się poczęły. Starostwa, jako majątek narodowy, odebrane od niéj zostały; pensja oparta jedynie na prywatnéj szkatule królewskiéj, przepadła bez nadziei; klasztor pojezuicki w którymeśmy mieszkały, inne otrzymał przeznaczenie i na drugi dzień obróconym został na łazaret wojenny. Niepodobném było dłuższe pozostawanie w Warszawie. Rozpuściła tedy swój dwór, już podówczas z samych się tylko kobiet składający, gdyż mężczyźni wszyscy poszli byli do wojska. Pannie Helenie najęła mieszkanie u Brygittek; mnie zaś, gdym odrzuciła podany mi przez nią projekt wyjścia za mąż za niejakiego pana Grossztejna bankiera i kassjera jéj nadwornego, pożyczającego swéj pani na lichwiarskie procenta pieniędzy, z jéj własnéj kassy skradzionych, człowieka już wtedy liczącego przeszło pięćdziesiąt lat wieku, oryginała i obrzydliwca w najwyższym stopniu,—przeznaczyła za towarzyszkę panny Heleny: mówiłam jéj, albowiem, chcąc się uwolnić od rzeczonego swatowstwa, że nieodzownym moim zamiarem jest opuścić świat, którego próżność dobrze poznałam, i przywdziać sukienkę duchowną.

Winnam to wyznać teraz, iż zamiar wstąpienia do klasztoru był z mojéj strony kłamstwem, do którego się uciekłam w ostateczności; żadnego bowiem nie czułam popędu do zostania mniszką. Ale cóż miałam robić z sobą, młoda dziewczyna, sama jedna wśród zepsutego świata stolicy, obca dla wszystkich? Spodziewałam się jakimkolwiek niespodzianym trafem, wydobyć się z tego fałszywego położenia, i nieomyliłam się w przeczuciu.

— Dobrze czynisz moja kochana Józiu!—powiedziała mi na to jenerałowa.—Świat jest zgubą dla biednych dziewcząt; chciałabym, żeby Helenka jednego z tobą była zdania. Namawiaj ją, ona ciebie kocha i spodziewam się, że w końcu przystanie na to.

Smutne było rozstanie się nasze z tą panią, którą, pomimo wad jéj charakteru, kochałam jak matkę i wszystkie świadczone przez nią łaski, głęboko do téj pory wyryte noszę w sercu. Wyjeżdżając była tak słabą, iż bezprzytomną prawie zaniesiono do karety, urządzonéj jak łoże boleści. Zalewałyśmy się rzewnemi łzami, omal pewne będąc, że to było ostatnie nasze widzenie się na tym świecie.

Wnet po wyjeździe jenerałowéj udałyśmy się do klasztoru, mając zostawione przez nią cztéry tysiące na utrzymanie nasze i obietnicę nieopuszczania nas nadal. Oprócz tego, zapewnione mi były od niéj uroczyście sześć tysięcy rubli na posag w razie, jeślibym została zakonnicą. Przeznaczone dla nas mieszkanie składało się z przedpokoju, trzech komnat umeblowanych i garderoby; to wszystko ubrałyśmy jeszcze piękniéj sprzętami pozostałemi z dawnego lokalu pani. Wszelką prowizję brałyśmy ze śpiżarni klasztornéj; zakonnica Konwerska prowadziła naszą kuchnię, żyłyśmy w klasztorze chędogo i porządnie.

Panny Brygittki miały dwa rodzaje rezydentek: jedne, w zabudowaniu osobném na dziedzińcu, były niejako lokatorkami niezależnemi od nich, przyjmowały odwiedziny, wyjeżdżały i wychodziły, gdzie i kiedy im się podobało; drugie, do których liczby i myśmy należały wewnątrz klasztoru, zupełnie odosobnione od świata, poddawały się zakonnemu rygorowi, nie można było mężczyznom oddawać im wizyt, a jeżeli pilny jaki interes widzenia się wymagał, wówczas nieinaczéj mogło to mieć miejsce jak w parlatorjum. Z tém wszystkiém jednak potrafiłyśmy radzić o sobie. Panna Gintowtówna poszła do matki przeoryszy i oświadczyła, że krewni jéj żądają, aby dwa razy przynajmniéj w tygodniu, w towarzystwie mojém, bywała na wieczorach w ich domu przy ulicy Miodowéj. Otrzymałyśmy łatwo pozwolenie, i niemam już teraz przyczyny skrywać, że bardzo często panna Helena zostawiwszy mnie u owych krewnych, sama, Bóg ją raczy wiedzieć, gdzie sobie jeździła.

Obok z nami zajmowała także wspaniałe apartamenta księżniczka J... Ta pani, licząca przeszło trzydzieści pięć lat wieku, ułomna, z garbem z przodu jak bułka chleba, i z drugim podobnym z tyłu, przy wzroście ledwo półtora łokciowym, podobną była zupełnie do Ezopa, jak go nam przedstawiają malarze. Gdy w świecie, jak mówiła, niemogła sobie znaleźć odpowiednéj jéj zaletom partji, przedsięwzięła w klasztorném zamknięciu szukać hymenu, a ten jak na toż nieprzybywał. Charakter téj damy do tego stopnia był osobliwym, iż mniemaćby można, że natura we wszystkiém chciała ją utworzyć dziwolągiem. Uprzedzona, że pomimo swéj ułomności, zezowatych oczu i rudych jak rdza włosów, była znamienitą pięknością, po godzin kilka siedziała każdego dnia przy gotowalni, a żadna służąca niebyła w stanie jéj dogodzić. Skępstwo chodziło u niéj w parze z zarozumiałością, dręczone więc wymysłami sługi w nagrodę morzyła głodem; zmieniały się też u niéj te nieszczęśliwe istoty, o każdéj zmianie księżyca i trzeba było bardzo twardéj woli a posłusznego żołądka, żeby która z nich miesiąc na miejscu wybyć mogła. Jedna z podobnych ofiar, bułkę chleba dwufuntową daną sobie na dni cztery, włożywszy w siatkę, zawiesiła przed toaletą swéj pani, a zapytana, coby to znaczyło? miała śmiałość odpowiedzieć:

— Sądząc, że chléb daje się tylko na to, byśmy sytemi były jego widokiem, a bojąc się iżby głód nie skusił do zjedzenia, osądziłam, że tym sposobem ochronię sumienie od podobnego przestępstwa.

Rozumie się, że wypędzona w téj chwili została przez swoją jasną panię; lecz ona tego tylko podobno żądała, w tym bowiem razie księżniczka obowiązaną była prawem płacić z góry wygnanéj służącéj pensję kwartałową.

(Dalszy ciąg nastąpi.)

Dział nieurzędowy.

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

Pogląd ogólny.

W położeniu Prus nie zaszła żadna zmiana. Smutek i niepewność okryły całe królestwo; pozorna cisza panuje na powierzchni, ale głębokie wichry targają wnętrzności narodu, którego dola może być wkrótce wystawioną na największe niebezpieczeństwo. Najprzenikliwsze umysły nie odgadną, jaki obrót rzeczy wziąść mogą. Dni stanowczéj walki są blizkie, bo wybory pierwszego stopnia odbędą się dnia 28 kwietnia, a drugiego—dnia 6 maja. Wówczas rząd z pewnością będzie mógł wiedzieć, jacy posłowie na sejm przybędą; wówczas król policzy siły dwóch obozów—feodalnego i wyzwolonego, wówczas osądzi, którego straży powagę korony i przyszłość kraju powierzyć mu przyjdzie. Blizkość wyborów już czuć w powietrzu, w zjazdach przygotowawczych, w manifestach elektoralnych. Scisła spójność rozdrobionych stronnictw jest wspólném hasłem obudwu obozów. Feodalni piszą na swéj chorągwi: „Król króluje i rządzi, parlamentaryzm i demokracja są rewolucją;“ wyzwoleni, miłośnicy konstytucji i ludzie postępowi, piszą na swojéj: „Królestwo konstytucyjne, ustanowienia parlamentarne są postępem i wolnością; rząd absolutny i feodalny jest rewolucją wsteczną, jest ruiną, upadkiem i hańbą państwa pruskiego.

Dziennikarstwo, jak wszędzie tak i w Prusiech, przedstawia gorszący widok. Gazeta pruska, która dotąd tak zażarcie walczyła z Gazetą krzyżową, dziś zasługuje już na jéj pochwały i tém tylko różni się od dzienników feodalnych, że przyjąwszy wyznanie politycznéj ich wiary, barwi jeszsze swoje deklamacje wyrazami: wolność, konstytucja, ustanowienia sejmowe, wyrazami, które stronnictwo feodalne dawno już ze swego słównika wymazało.

Ogół czytelników przekonać się nie daje, ale podejrzliwość ich wzrasta, i domyślają się może zgubniejszych następstw, niż sami ministrowie doprowadzić do skutku zamierzyli. Zapędne, wsteczne dzienniki wiele czynią złego. Wiadomo, że w roku przeszłym uchwalone zostało prawo porównania podatku ziemskiego w całym kraju. To jest, że istniejące dotąd w rozmaitych częściach królestwa przywileje, mocą których dobra wysokich rodów wyjęte były od podatków, zostały na zawsze zniesione i równość obywatelska przyjęta za nieodzowną zasadę. Owoż już dziś głośno powtarzać zaczynają, że gabinet Hohenlohe chce to prawo podać nowemu roztrząśnieniu, czyli co jedno znaczy, wskrzesić uciążliwe i znienawidziane przywileje.

Wszakże, jeżeli innym wieściom wierzyć mamy, gabinet Hohenlohe w roszczeniach swoich zabrnął tak głęboko, że król zawahał się, czy można dać swobodny polot jego zamysłom, czy nie należałoby urokiem innego imienia ukoić umysły. Mówią, że książe Wilhelm Radziwiłł ma objąć przewodnictwo rady ministrów. Jest to zapewne mąż wysokiego światła i sumienności, ale mimo blizki związek krwi, jaki go łączy z domem panującym w Prusiech, lud niemiecki nie łatwo uwierzy w gorącą jego miłość dla niemieckiéj ojczyzny. Nadto książe Wilhelm Radziwiłł, urodzony 19 marca 1797 roku, zbliża się ku starości, a dotkliwe zwątlenie słuchu, może dlań być przeszkodą w parlamentowych zwłaszcza pracach. Nakoniec i sam gabinet nie jest złożony z jednolitych pierwiastków, pozostali w nim niektórzy wierni wyznawcy krajowéj ustawy, a ich opór bywa niekiedy powodem do rozczarowania. Godzi się zatém spodziewać, że w ostatniéj chwili, kiedy wybory dowiodą, że lud przedstawicielom swoim poruczył spokojną, ale stanowczą obronę zasadniczéj ustawy, król Wilhelm ujrzy, że stronnictwo feodalne nie zdoła obronić tego tronu, za którym duma osobista i rodowe wyróżnienia szukają dla siebie twierdzy.

Zapewne gabinet Hohenlohe rozrządza wielkiemi środkami, ale łudzi się sądząc, że ich doniosłość jest nierównie od rzeczywistéj większa. Ogół urzędników pruskich składa się z ludzi światłych, do powołania swego nauką i doświadczeniem wdrożonych, i który uczciwość jako najwyższe prawidło życia szanuje. Na wpływie téj potężnéj falangi gabinet opiera swoje nadzieje, sądzi, że skoro urzędnicy powagi swych posad i osobistéj zacności użyją dla skierowania wyborców na żądaną przez ministrów drogę, wówczas rzeczy snadniéj pójdą i pierwiastek feodalny zwycięży. Ale bardzo być może, że te rachuby okażą się mylnemi. Jeszcze do szczętu nie wygasł duch walki, tak długo i tak ociętnie panującéj między feodalizmem i stanem średnim, aby mimo rozwój światła i porównanie stanów w obec prawa, iskry wiekowych niechęci tleć jeszcze pod popiołem nie miały. Przynajmniéj urzędnicy głośno powtarzają odpowiedź daną w Berlinie panu von der Heydt przez pana Pommer-Esche, gdy minister zebrawszy wyższych urzędników przypominał im wykonaną królowi przysięgę i wypływające z niéj obowiązki. Podwładny wysoki urzędnik, główny dyrektor wydziału podatków odrzekł, że towarzysze jego spodziewają się, iż rząd nie narazi ich sumienia na wątpliwość wyboru między wiernością dla króla i dla konstytucji.

W takim stanie rzeczy byłoby zuchwalstwem przepowiadać z pewnością, że przesilenie musi koniecznie przybrać bieg gwałtowny, bądź z jednéj bądź z drugiéj strony. Król Wilhelm nie zapomni o danych narodowi obietnicach, a naród o wrodzonéj dla domu królewskiego wierności. Są nawet objawy dowodzące, że król nie myśli schodzić z drogi, jaką nietylko obrał względem swych poddanych, ale nawet względem całéj niemieckiéj ojczyzny. Z pewnością twierdzą, że hrabia Bernstorff rozesłał do dworów niemieckich okolnik, w którym przekłada, że chwilowe nieporozumienia między rządem a sejmem, bynajmniéj nie wpłyną na zmianę polityki pruskiéj w urządzeniu sprawy niemieckiéj.

Wszystko więc ułożyć się może do równowagi byleby zbyteczna gorliwość policji rzeczy nie psuła. Oto świeżo zamknięte zostało w Królewcu przez dyrektora policji pana Maurach towarzystwo rzemieślnicze, trwające tam od roku 1859 i liczące 1,700 członków. Na czele jego stał doktor Falkson; wedle statutów, celem miał być rozwój oświaty ogólnéj między członkami, upowszechnienie dobrych obyczajów i stosunków przyjaznych między rozmaitemi klassami społeczeństwa. Polityka wyłączona była z obrębu zatrudnień towarzystwa, a do jego składu mieli być przypuszczani tylko majstrowie i czeladnicy. Tymczasem przez wzgląd na szczególne zdolności przyjęto ucznia szkoły przemysłowéj, zwanego Eschholz i słuchano odczytów rzekomo politycznéj treści. To dało powód dyrektorowi policji panu Maurach do rozwiązania d. 28 marca rzeczonego towarzystwa. Nim sądy rozstrzygną prawność tego postępku, obrońcy towarzystwa twierdzą, że całe jego polityczne działanie ograniczyło się na tém, że poseł Schulze-Delitzsch miał rozprawę o swobodzie przemysłowéj; professor John o przywilejach przemysłowych i doktor Dulls o Anglji i jéj osadach. Cokolwiek bądź, uderzyć to powinno każdy umysł oświecony, że czeladnicy królewieccy znajdują upodobanie i czują potrzebę oznajamiania się z przedmiotami, zapewne będącemi w związku z ich powołaniem, ale też dowodzącemi wyższego stopnia ukształcenia.

We Francji cesarz Napoleon coraz większe daje dowody, że głos przedstawicielstwa narodowego jest dla niego głosem ludu. Przeszłego piątku dnia 4 kwietnia wydanym dekretem rozkazał zwinąć 32,000 wojska, a to w zamiarze ulżenia ciężarom kraju. Francja to postanowienie z wdzięcznością przyjmie, ale tém boleśniejszém echem odbije się ono w sercach Prusaków. Zdawałoby się, że Napoleon ze szczególniejszą usilnością postępowanie swoje stawi przeciw postępowaniu rządu pruskiego. Kiedy król Wilhelm z błahego powodu sejm rozwiązuje, Napoleon obrażony przez ciało prawodawcze sam pierwszy wyciąga do niego pojednawczą rękę; kiedy król pruski dla utrzymania na stopie czynnéj, półtora raza liczniejszego wojska od siły zbrojnéj francuzkiéj, nie waha się rzucać na środki wątpliwe, Napoleon III nie naglony, dobrowolnie zwija część swoich półków. Być może, że w obu razach wzgląd na Prusy był obcym myśli cesarskiéj, ale zbieg okoliczności mimowolnie nastręcza niekorzystne dla tych ostatnich porównanie.

W niedostatku innych wiadomości wyobraźnia Paryżanów błąka się po niezmiernych przestrzeniach polityki francuzkiéj. Przybycie margrabiego de Lavalette do Paryża dało powód do domysłów, że sprawa rzymska weszła w nową przejawę i że ją wywołały słowa ojca ś.: „władza świecka nie jest dogmatem wiary.“ Bujna wyobraźnia dziennikarzy wysnuła stąd natychmiast zamiary pojednawcze dworu rzymskiego z Włochami, dla których urzeczywistnienia margrabia de Lavalette znalazł właściwém sam przybyć do Paryża. Zaprawdę, minister, któryby nazwisko swoje położył na akcie pojednania, mógłby być pewnym nieśmiertelnéj sławy; ale zdaje się, że te gorączkowe nadzieje nie są jeszcze tak blizkiemi ziszczenia i że raczéj osobiste niechęci między margrabią de Lavalette a jenerałem de Goyon są przyczyną wyjazdu ambassadora z Rzymu i ten domysł jest tém prawdopodobniejszy, że gęsto mówić poczęto o mianowaniu książęcia de Montebello, dotychczasowego posła przy dworze rossyjskim, ambassadorem w Rzymie.

Zdawało się, że jakaś chmura nieporozumień zbiera się na widnokręgu politycznym po obu stronach Pyreneów. Jenerał hiszpański Prim zawarł był umowę z ministrem meksykańskim Doblado w Soledad, mocą któréj za złożeniem przez rząd Juareza wątpliwych rękojmi, wojska sprzymierzone miały z Meksyku ustąpić; hiszpańskie zaś odpłynąć do Kuby i na ziszczenie danych obietnic oczekiwać. Zdawało się, że jenerał Prim nie tylko działał w skutek tajemnych poruczeń swego rządu, ale nawet potrafił wprowadzić w błąd admirała francuzkiego Jurien i kommodora angielskiego Dunlop, że na podobny układ przyzwolili. Rząd francuzki ogłosił w Monitorze przeszłéj środy, 2 kwietnia, że umowę w Soledad zawartą, jako ubliżającą godności Francji odrzuca i moc do rokowań z Meksykiem tylko pełnomocnikowi swojemu panu de Saligny przyznaje. Hiszpanja pośpieszyła z potępieniem umowy soledadskiéj, a więc wszelki powód nieporozumień zniknął; zdaje się wszakże, że natychmiast po przybyciu jenerała Douay z wojskami, które w Algierji w porcie orańskim na okręta zabrał, rozwiną się czynne działania w Meksyku i że wkrótce mocarstwa europejskie ujrzą owoc podjętych usiłowań.

W Austrji zaszło zdarzenie, którego ani zrozumieć ani ocenić niepodobna. Oto z powodu interpellacji książęcia Jabłonowskiego, członka austryjackiéj izby panów, domagającego się większéj srogości na dzienniki, minister policji Mécsery głośno oświadczył, że rząd postanowił nie używać prawa ostrzeżeń, ponawiane bowiem uchwały izb prawodawczych oświadczyły, że tego rodzaju poskramiania dzienników dopuszczać nie należy. Gdy zaś żaden z biskupów czeskich, wyjąwszy jednego tylko księdza Hill, biskupa litomierzyckiego, nie dozwolił odbyć nabożeństwa w rocznicę nadania konstytucji, p. Schmerling zganiwszy to całemu kołu biskupiemu, w osobnym okolniku oznajmił, że ksiądz Hill mianowany został tajnym radcą jego cesarsko-królewskiéj mości. Czyż istotnie konstytucja austryjacka miałaby stać się prawdą.

W téj chwili otrzymujemy dzienniki obce włącznie do przeszłego piątku 4 kwietnia (23 marca.) Znajdujemy w nich wyjętą z Dziennika rzymskiego allokucję ojca ś. mianą przy kanonizacji w kościele Minerwy męczenników japońskich. Ponieważ wyrzeczone w niéj słowa przez Piusa IX obudziły nadzieje pojednania Rzymu z Włochami, pośpieszamy podać czytelnikom naszym dosłównie téj allokucji tłómaczenie:

„Nic zaiste nie mogło być przyjemniejszém dla serca mojego jak obrząd, którego jesteśmy wszyscy świadkami i który powiększa liczbę sług bożych i świętych, którzy mnożąc się nie przestają wstawiać się za nami i otrzymywać desideratam propitiationis abundantiam, obfitość miłosierdzia potrzebną dla obrony praw słuszności; obfitość miłosierdzia potrzebną dla nawrócenia obłąkanych i odstępców; obfitość miłosierdzia potrzebną dla wytrzymania ze stałością i rezygnacją wojny i cierpień, aby następnie patrzeć na tryumf pokoju. Tak jest, pociesza nas myśl, że w uroczystości wkrótce obchodzić się mającéj, będziemy otoczeni wybranemi duszami, kołem kardynałów i biskupów braci naszych. Będzie to piękny widok najwyższego pasterza okrążonego innymi pasterzami, którzy jednomyślnie wspierali prawa téj świętéj stolicy i przez pocieszające wyrazy przynosiły ulgę głębokiéj naszéj boleści.

„Tu właśnie miejsce wspomnienia o liście, któryśmy otrzymali zaledwie przed czterdziestu ośmiu godzinami, z jednego wielkiego włoskiego miasta, albo lepiéj mówiąc, ze stolicy Lombardji. Ten list pisany przez księdza, mieniącego się być kanonikiem, mówi: Strzeżcie się, aby naprzyszło blizkiém zgromadzeniu biskupów w Rzymie, nie ogłoszono i władzy świeckiéj za dogmat wiary. Gdyby ten biedny ksiądz, którego wolelibyśmy nazwać dobrym księdzem, był tu obecnym, chcielibyśmy powiedzieć mu tak, jak to wam co nas słuchacie, mówimy: Bądźcie pewni, że stolica ś. nie utrzymuje za dogmat wiary władzy świeckiéj, ale oświadcza, że władza świecka jest potrzebną i niezbędną, dopóki trwać będzie niniejszy porządek ustanowiony przez Opatrzność, końcem utrzymania władzy duchownéj. Chcielibyśmy powiedzieć do niego: Rozpatrz się w życiu tych świętych męczenników, co nie lękali się rozlać i rozleli krew i życie swoje w obronie kościoła. Chcielibyśmy powiedzieć do niego: Ponieważ z taką skwapliwością objawiasz obawy swoje, że pośpieszyłeś przedstawić je przed oczy namiestnika Jezusa Chrystusa, słuchaj więc jego głosu, który rozkazuje tobie i kapitule, któréj jesteś częścią, słuchać głosu bezpośredniego twojego pasterza i spełniać nie tylko jego rozkazy, ale nawet i jego rady; jeżeli ty i twoi towarzysze nie będziecie posłusznymi, i ty i oni nędznie zginiecie. Chcielibyśmy mu powiedzieć: Poleć się przyczynie świętych męczenników, którzy wszystko stracili, aby nie stracić Boga.

„Otrzymujemy z ościennego królestwa pisma niektórych duchownych, obłudnie wrażające nam myśl zrzeczenia się władzy świeckiéj, ktora dla nich, albo raczéj dla ich doradców, jest arcy niedogodną, arcy sprzeczną do spełnienia ich przeciw-chrześcijańskich i przeciw-społecznych zamiarów. Ale, współcześnie otrzymujemy listy, podpisane także przez duchownych, a tchnące pełném uszanowania przywiązaniem do téj świętéj stolicy. Z tych listów widoczna, że rząd, albo jego przedstawiciele lub wysłańcy, podsuwają formuły drukowane, któreśmy widzieli i czytali, namawiając niektórych księży lub nędznych kleryków do ich podpisywania, w celu upowszechnienia téj wiary, że duchowieństwo utrzymuje niedorzeczną zasadę niemożliwości spółistnienia władzy duchownéj z władzą świecką, tudzież w celu oderwania duchowieństwa niższego od ich własnych biskupów. Lecz cudowna zgoda jednych z drugimi w tych czasach stała się przedmiotem uwielbienia świata.

„Poczciwi duchowni piszący do nas błagają, abyśmy nie przykładali wiary do tych zboczeń garstki zbłąkanych, z pomiędzy których jednych omamiono, a na drugich postrachem wymuszono ich podpisy. Ci poczciwi kapłani dodają, że stolica św. może być przekonaną, że w sercu swojém nie przypuszczają najmniejszéj wątpliwości o potrzebie władzy świeckiéj. Wzywają nas przeto, abyśmy przebaczyli zaślepionym, bo nie wiedzą co czynią; my zaś dodajemy, że ci ślepi sami prowadzeni przez innych ślepych wpadną w otchłań, z któréj jest prawie niepodobieństwem kiedykolwiek się wydobyć.

„Usiłujmy i z naszéj strony, aby knowania, dążące do oderwania trzod od pasterzów nie osiągnęły swego celu. Niech święci męczennicy wyjednają to nam u Pana, niech za ich przyczyną udzieli On nam moc mężnie i silnie walczyć w przyszłości. Niech Najświętsza Panna, któréj wszechmocnéj opiece winniśmy aż dotychczas nasze ocalenie, raczy i nadal udzielać nam swego orędownictwa, niech nas natchnie zupełném poddaniem się woli bożéj, abyśmy tak jak Ona wymówiła owe słowo niech się stanie, oczekiwane przez pokolenia: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (Oto ja służebnica pańska, niech mi się stanie według słowa twego), i my powiedzieć mogli Panu ożywieni przez nią: Ecce servi tui, fiat nobis secundum voluntatem tuam. (Oto my słudzy Twoi! niech nam się stanie podług woli twojéj).

„Potém nic nam nie pozostaje tylko błagać Pana, aby raczył zlać na nas błogosławieństwo swoje, aby zstąpiło ono na towarzystwo (jezuickie), które wydało tylu bohaterów dla nieba, i tylu obrońców dla kościoła i aby dał mu moc utrzymania w prawidłowém zachowaniu, wzorowych przepisów życia w pośród walk nieustających. Niech to błogosławieństwo doda pojętności naszemu biednemu umysłowi i udzieli mocy téj biednéj prawicy! Niech to błogosławieństwo przyniesie ulgę i opiekę wszystkim pracującym nad utrzymaniem nawy kościoła, miotanéj bałwanami, aby ich głos nie został zagłuszony hukiem rozszałałéj burzy! Niech to błogosławieństwo w ostatniéj chwili ożywia dobrych i nawróci niegodziwych!“

Włochy.

Baron Brenier ogłosił broszurę przeciwną zasadzie Włoch jednolitych. Bezimienny zwolennik sprawy Włoskiéj wystąpił w obronie odrodzonego narodu. Z jego rozumowania dowiemy się i o zarzutach i dowodach, które zwycięzko też zarzuty zbijają. Podajemy tę obronę w zupełności:

25 Marca 1862 wydana przez barona Brenier broszura pod napisem Francja z powodu Włoch, musiała sprawić w świecie politycznym niejakie wrażenie. Bo w istocie wystąpił nie prosty publicysta, nie pisarz mniéj lub więcéj bezstronny, mniéj lub więcéj świadomy, nie jeden z tych oszczerców Włoch, co o nich codziennie mówią a nigdy ich ani widzieli ani znali, ale znakomity mąż stanu, senator cesarstwa francuzkiego; niedawno jeszcze poseł Napoleona III w Neapolu, świadek wszystkiego co się działo, mogący nawet powiedzieć et quorum pars magna fui (czego w znacznéj części byłem uczęstnikiem). Taki to przeciwnik zgodził się wejść w szranki i skruszyć potężną włócznię przeciw królestwu włoskiemu. Baron Brenier występuje więc jak otwarty zapaśnik konfederacji włoskiéj i od tych słów zaczyna: „z powodu spraw włoskich, chciałbym podać niektóre uwagi o ich rozwiązaniu najkorzystniejszém dla dobra Francji, szczególniéj zaś z tego względu rozstrząsnąć pytanie, na którém zdaje się ciężyć pewien rodzaj zgubnéj pomroki.“

I niżéj: „pożyteczną więc będzie rzeczą usunąć, przez przywiązanie dla naszego kraju błędy i ciemności tego położenia, wynaleźć prawdę i t. d. i t. d.“

Owoż, chociaż baron Brenier oświadcza się z dawnemi uczuciami szczeréj dla Włoch życzliwości i zapewnia, że rady, które Włochom poda, niemogą być podejrzane, niech nam jednak pozwoli uczynić tę uwagę, że znajdujemy dziwnym ten rodzaj życzliwości, który poczyna od zapowiedzenia narodowi przyjaznemu, ale zawsze obcemu, że ma zamiar roztrząsnąć jego położenie pod wyłącznym względem dobra Francji.

Podobne oświadczenie może się wydać szczerém i patryotyczném ze strony Francuza, niemożemy ganić za to p. Brenier, ale niebędzie nigdy życzliwém dla Włoch, a nadewszystko nieprzyczyni się wcale do przyjęcia z zupełną ufnością rad podawanych pod tak samolubnemi wróżbami.

Baron Brenier, wykazawszy na mocy przytoczeń licznych dokumentów, że Francja niepochwala jednoty włoskiéj, że jest nawet jéj przeciwną, lecz że mimo to wszystko, niechce zapewnić tryumfu swojemu mniemaniu, woła: „Zkąd więc pochodzi to ciągłe uleganie w zdarzeniu, które Francja nagania we wszystkich jego przejawach, a które niema innéj zasługi, nawet w oczach rządu prócz téj, że jest czynem spełnionym? Jest to rzecz niepojęta, śmiem nawet powiedzieć jątrząca, zwłaszcza gdy nikomu nietajno jaka jest potęga Francji przeciw czynom, które ją rażą.“ Jeżeli baron Brenier nieczuje się zdolnym do większéj względem Włoch życzliwości, powiemy mu otwarcie, wolimy tę życzliwość, jaką nam oświadcza cesarz Francuzów, kiedy w liście, do króla Wiktora-Emmanuela pisze te szlachetne wyrazy: „słowem, sądzę, że jednota powinna była następować nie zaś poprzedzać zjednoczenie. Ale to przekonanie niewpływa bynajmniéj na moje postępki; Włosi są właściwszymi sędziami tego co dla nich jest dogodném, i ja, wybraniec ludu, nigdy rościć sobie niebędę prawa do ciężenia na uchwały wolnego narodu.“

Pobieżnie więc pominiemy całą część broszury przedstawującą utworzenie królestwa włoskiego, jako szkodliwe dobru Francji. Co do nas niewierzymy, aby korzyści obu narodów były z sobą sprzecznemi; w tym względzie zdania barona Brenier niepodzielamy. Ale ponieważ niemożemy spodziewać się, abyśmy go przekonali w rzeczy którą tylko przyszłość, między nim a nami rozstrzygnie, zaprzestaniemy w obecnéj chwili na wykazaniu nadmiaru roszczeń, które chociaż dyplomata, wyraża w sposób wcale niedyplomatyczny, a jeżeli nieprzekona go nasze rozumowanie, niech przynajmniéj nieodrzuca powagi najjaśniejszéj głowy swojego narodu.

Bo rzeczywiście, na czém opierać się może to roszczenie że tak powiemy wyjątkowe ze strony Francji, narzucenia Włochom konstytucji dla nich niedogodnéj? Czyż za to że przyczyniła się do ich wyzwolenia? Ależ w tym razie zwycięztwa Magenta i Solferino niewyzwoliłyby Włoch, ale tylko sprowadziłyby zmianę ich zależności i służebnictwa. Czy wspaniały naród francuzki pod tym warunkiem udzielił Włochom swe potężne wsparcie?

Niegdyś Francja monarchiczna toczyła wojnę z Anglją dla wyzwolenia osad Amerykańskich. Czyż pomyślała kiedy narzucać Amerykanom przyjęcie jakiejkolwiek formy rządu? Niedawno znowu Anglja i Francja toczyła wojnę z Rossją dla ocalenia niepodległości cesarstwa Ottomańskiego. Czyż zastrzeżono jaką zmianę w kształcie rządu jasnéj porty? Któż mógł zapomnieć, że dla wydania sułtanowi obietnic na rzecz jego chrześcijańskich poddanych, obietnic których nigdy niedotrzymał, należało wyszukiwać rozmaitych sposobów, aby nienadwerężyć służących mu praw udzielności.

Wiemy, że rządy, cokolwiek bądź, niemogą iść za polityką uczucia, zgadzamy się zupełnie, że Francja niemogła rozsypywać swych skarbów i przelewać krwi swych synów za sprawę czysto Włoską, że mogła walczyć tylko dla dobra Francji. Ależ to dobro Francji istnieje, wszyscy je widzą; zależało ono na zniszczeniu we Włoszech panowania i przewagi Austrji, na przywróceniu równowagi, którą traktaty 1815 za nadto przechyliły na jéj stronę, bo rzeczywiście, cóż zaszło w chwili pokoju zawartego w Villafranca? Cesarz Napoleon, lubo z żalem, mocno temu wierzymy, zatrzymał się, bo dogodności Francji zostały zaspokojone. Dokazał tego, że Austrję wrzucił w czworobok, zniweczył ten wpływ austryjacki na półwysep, który

był główną przyczyną wiekowych wojen Francji z Austrją; cesarz sam powiedział, że iść daléj, byłoby narażać Francję na poświęcenia niewymierne z celem, jaki ze stanowiska francuzkiego osięgnąć zamyślano. Ale czyż król Wiktor-Emmanuel mógł być zadowolony, on, przedstawiciel dobra Włoch? bynajmniéj, bo jeżeli jaka prowincja obszerniejsza lub mniejsza, pozostała w ręku Austrji mogła mieć w oczach Francji znaczenie podrzędne, przeciwnie dla Włoch odzyskanie téj prowincji jest i będzie zawsze zadaniem głównem. Ciągle słyszymy o zastrzeżeniach Villafrankskich i Zurichskich, należałoby raz na zawsze porozumieć się w téj mierze; należy rozróżnić w tych umowach część stanowczą i obowiązującą od części tylko przypuszczalnéj przyjętych zobowiązań. Część stanowcza ściąga się do Lombardji i do obliczeń pieniężnych, pod tym względem wysokie umawiające się strony miały wszelką władzę czynienia co chciały. Co do zaprowadzenia konfederacji włoskiéj i przywrócenia na tron książąt upadłych, czyż mogły, a zwłaszcza cesarz Napoleon, myśleć o rozrządzaniu Włochami i ich mieszkańcami tak jak rozrządza się ziemią i trzodą? czyż mógł zobowiązywać się do czego innego, prócz że doradzać będzie raczéj ten niż inny kształt konstytucji. Taka jest prawdziwość czynów, ta prawdziwość, do któréj w początku swego pisma baron Brenier odwołuje się, ale którą następnie nielitościwie przesadza i wypacza. Chodziło nam o przywrócenie przez szczery obraz, prawdziwego względem siebie położenia obu krajów, nie w celu zmniejszenia w jakikolwiek sposób wdzięczności Włoch dla Francji, ale ponieważ sądzimy, że przesada jest zawsze bądź z jednéj bądź z drugiéj strony szkodliwą i że ten, któryby chciał być jéj tłómaczem źle usłużyłby i Francji i Włochom.

Baron Brenier niemógł ograniczyć się na dowodach, że jednota włoska była przeciwną dobru Francji; chciał też okazać, że dokonała się w sposób niesprawiedliwy i w drodze bezprawia, a w uniesieniu świętego gniewu zawołał: „Zająłem się najmocniéj tym przedmiotem, rozpamiętywania doprowadziły mię do tego wniosku: że tam, gdzie prawda, to jest słuszność, rozum, istota rzeczy, dobra wiara, zostały zapoznane, wnet pogarda prawdy wydała błędy, nieszczęścia i kary. O, bo jest moralność dla wszystkich! Istoty zbiorowe, równie jak pojedyńcze, ulegają jednostajnemu prawidłu?

Nie mamy zamiaru zagajać tu długiéj sprzeczki z baronem Brenier, z jakiéj strony znajdowała się ta słuszność któréj wzywa, czy ze strony ciemiężców i hołdowników austryjackich, jak sam mianuje wyzutych książąt, czy raczéj ze strony ujarzmionych i ich wyzwolicieli. Nie wspomnimy też o dziwném nadużyciu wyrazu łupieztwo, gdy rzecz idzie o tych samych panujących, z których jeden uciekł pocztą przed zbuntowaném swém wojskiem, a z których drugi, w chwili wdania się rządu piemonckiego, już był stracił największą część swego królestwa i opuścił stolicę przed garstką ochotników; wygnała go z kraju próżnia, coraz szersze zataczająca koło. Niektórzy chcą wmówić, że wszystko było przygotowane i podkopane przez knowanie piemonckie. Kiedy człowiek umiera z jakiejkolwiek choroby nawet z gangreny, zawsze mówią: że lekarz go zabił. O, zaprawdę Piemont był długo lekarzem tych schorzałych rządów, wskazywał im najwłaściwsze lekarstwa; posłał do Neapolu ostatnie, najskuteczniejsze, przez pana de Salmour (a baron Brenier wie dobrze, iż było nastręczone szczerze i szlachetnie). Prawda, że przytém oświadczono otwarcie i stanowczo, że w razie uporu i w razie odrzucenia podawanych środków, rząd piemoncki i dynastja sabaudzka, nie myślą ginąć tą tamą drogą i że bądź co bądź ocalić się postanowiły. Cóż uczynił chory? Odrzucił radę. Późniéj, kiedy gangrena już wszystko ogarnęła, kiedy niebyło już dla niego nadziei, okazał się skwapliwym do przyjęcia wszystkiego nawet do uczynienia więcéj niż chciano, ale już było po czasie. Mówić więc, że złupiono panujących włoskich, jest to mówić nieprawdę, bo rzeczywiście, wzięto tylko spadek opróżniony, i zaiste dobrze uczyniono.

Lecz przypuśćmy nawet, że nie wszystkie środki użyte do osiągnienia jednoty, noszą na sobie znamię najściśléjszéj prawności; że moraliści mogą je potępić, że księża mogą ich sprawców skazać na pokutę za te grzechy, na ogień wieczny. Niech i tak będzie. Aleź potém? Czy sądzicie, że to wszystko przeszkodzi Włochom, jeśli potrafią być rozumnymi zostać kiedyś państwem wielkiém i kwitnącém. Czy podejmujecie się przypadkiem usprawiedliwić, pod względem moralności i prawa, wszystko co zaszło podczas pierwszéj rewolucji francuzkiéj? Czy prawność zawsze przewodniczyła tworzeniu się rządów następujących po sobie we Francji, od lat sześćdziesięciu? Czyż to nie przeszkadza Francji być dzisiaj państwem najszczęśliwszém, najpotężniejszém i najwięcéj zazdroszczoném w Europie. Zapewne każda zdobycz, każdy najazd nieusprawiedliwiony, jest nieprawnym, podług zasad prawa międzynarodowego. Wszakże, czyż podobna zaprzeczyć, że pamiętne wyprawy Aleksandra wielkiego, że zdobycze Rzymian, że nawet ostatnie wojny Napoleońskie, nie były wielkiemi dobrodziejstwami dla postępu ludzkości? Baron Brenier powinien by jednak był to uczynić, jeśli chciał być zgodnym z teorjami, które stosuje z tak szczególną życzliwością do Włoch i którémi jeszcze grozi, a to w czasie dosyć blizkim Austrji, Polsce, Stanom Zjednoczonym i Turcji. Niech i tak będzie; znajdziemy się przynajmniéj w liczném towarzystwie.

Niestety, nie jeden tylko baron Brenier wyrzuca nowemu królestwu jego grzech pierworodny. Słyszeliśmy w izbach francuzkich wielu poważnych mówców twierdzących, że jednota Włoska była tylko mrzonką mazzinistowską, pomysłem rewolucyjnym; i przyznać należy, że wielkie stronnictwo zachowawcze w Europie, przez dziwne obałamucenie i przez głęboką nieznajomość swego prawdziwego dobra, jest po większéj części tegoż samego zdania; bo zamiast wspierania zasady monarchicznéj, pracuje z całéj siły nad wtrąceniem Włoch w objęcia rewolucji. Nie dokaże tego dzięki rozsądkowi Włochów, ale się o to szczerze starał.

Jednota włoska, mówi baron Brenier, jest pomysłem Mazziniego! Lecz zapytamy go czy równość obywateli wobec prawa, ta wielka zasada, stanowiąca osnowę wszystkich naszych społeczeństw nowoczesnych, nie pochodzi także z początku republikanckiego. Dla czegoż nie położyć jéj także na indeksie, in odium auctoris (przez nienawiść autora), jak chciałby to uczynić wyłącznie tylko z jednotą włoską. Dla czegoż ma dwie miary i wagi?

Prawda, że Mazzini, ów wielki wichrzyciel, winien był przeszłą wziętość swoją, zwłaszcza u młodzieży włoskiéj, téj wspaniałéj chorągwi jednoty, którą ośmielił się utkwić na czele swych republikanckich i gminowładnych teorji. Ale i to prawda, że cały jego urok zniknął od chwili, w któréj rząd prawidłowy i monarchiczny miał odwagę i chwałę przyjąć też chorągiew i będzie miał uczciwość, niezłomnie wierzymy, utrzymać ją albo z nią zginąć. Wiemy także, że wielka liczba stronników Mazziniego, moglibyśmy nawet ich wymienić, byli republikanami z okoliczności, bo powtarzali między sobą: „ponieważ nie możemy dójść do jednoty tylko przez rzeczpospolitą, niech więc ta rzeczpospolita przychodzi, nie lękamy się jéj, bo jesteśmy pewni, że nie potrwa, a tymczasem zdobędziemy to do czego Włochy tęsknią od tylu wieków, wyzwolenie z cudzoziemskiego ucisku i jednotę narodową.“ I zaiste wszyscy, którzy choć cokolwiek poznali Włochy, muszą być przekonanymi, że w Europie niema ludu mniéj republikanckiego, jak lud włoski. W istocie, obyczaje, nawyknienia, duch, podania, wszystko tu jest monarchiczne i zachowawcze. Nie tylko rzeczpospolita nie byłaby trwałą we Włoszech, ale dla umysłów jasno widzących i szczerze wyzwolonych byłaby hasłem działań wstecznych, bo wstrętna wszystkim warstwom społeczeństwa, nie zdołałaby znieść wolności, nie potrafiłaby nawet na krótko utrzymać się inaczéj, jak przez dyktaturę i zgrozę. Sądzić Włochy przez wrzawę niektórych dzienników, lub stowarzyszeń politycznych, byłoby to samo, co podzielać błąd owego podróżnego, który przybywszy do Neapolu i słysząc wszystkich rozmawiających głośno na ulicy, i używających przytem żwawych i wyrazistych ruchów, rozumiał, że wnet z téj kłótni powstanie bój straszliwy, ale ku wielkiemu swemu zdziwieniu spostrzegł, że ludzie rozchodzą się spokojnie. Śmiać się musimy, słysząc, że Włochy są w stanie rewolucyjnym; a kiedy widzimy, że nawet pan Billault na mównicy ciała prawodawczego utrzymuje, że gdyby Francja opuściła Rzym, bez wzięcia pewnych rękojmi, wydałaby go w ręce rewolucji i byłaby odpowiedzialną za nieszczęścia i osoby ojca św. i kardynałów;—zdaje się nam, że panu Billault, mimo niesłychane zdolności, zabrakło na dowodach uzasadnionych, gdy musiał uciekać się do takich środków obrony. Nie zapominajmy, co w chwilach największego zapału umysłów działo się w Romanji, w Marchjach i Umbrji. Czyż w tych krajach, w miastach głównych nie było biskupów, legatów, nawet kardynałów? Czyż nie szanowano ich wszystkich? Czyż choć jeden z nich doznał, by najmniejszéj krzywdy, najmniejszego ubliżenia? A w Rzymie mianoby znieważać lub grozić ojcu świętemu i kardynałom? Nikt temu pewno nie wierzy.

Dla czegoż czynić różnicę między Bolonją, Peruzą, Ankoną i Rzymem?—Niegdyś powtarzano, że Romanja i Légacje oporne są wszelkiemu rządowi; Austryjacy toż samo mówili o Lombardji. A cóż widzimy dzisiaj? Czyż te prowincje nie są najpospolitszemi ze wszystkich, jakie składają królestwo włoskie. Za granicą upierają się w sądach o Włoszech, a szczególniéj o Rzymie wyrokować podług tego co było w r. 1848; co chwila przypominają nam zabójstwo hrabiego Rossi. Aleź według téj zasady należałoby i dzisiejszą Francję sądzić według wspomnień 1793 roku!

Nie, byłoby niesłusznością twierdzić, że Włochy są w stanie rewolucyjnym; należy raczéj powiedzieć, że są w stanie gorączkowym, a to rzecz niezmiernie różna. Włochy nie tęsknią do większych rozmiarów wolności, nie tęsknią do zmiany konstytucji w téj chwili; jeżeli są w gorączce, to dla tego, że czują boleść z odcięcia swych członków. Zbywa im na dwóch członkach, a mianowicie jak dobrze powiedziano, nie chcą im wrócić ich serca. Włochy nie są i nie będą dla Europy ogniskiem rewolucji i niezgody; gdyby Europa lepiéj znała swe prawdziwe dobro, gdyby wyrzekła się przesądów już dziś zestarzałych, gdyby wyrzekła się poziomych namiętności i chciała choć raz być sprawiedliwą dla półwyspu! Kiedy Włochy ukończą sieć swoich dróg żelaznych, kiedy handel odzyszcze całą sprężystość do któréj jest zdolny, kiedy ich mieszkańcy dojdą do bogactw i szczęścia i doznają wszystkich korzyści, połączonych z dobrobytem wewnętrznym, z uszanowaniem i godnością zewnętrzną, wówczas Europa będzie mogła być zupełnie względem nich spokojną, bo zyszcze nawet nową siłę. Tymczasem, widzimy, że stronnictwo zachowawcze, zamiast dopomagania Włochom w pracy odrodzenia, jak by to zdrowy rozsądek doradzał, podejrzewa, prześladuje i wypiera się Włochów. Francja, widząc panów Juljusza Favre i Ollivier, występujących w obronie Włoch, mówi do siebie: „chcą mię złowić w sidła, ale nadaremnie!“

Prócz większości potężnego zachowawczego stronnictwa, na nieszczęście Włochy mają przeciw sobie ludzi wielkiego wpływu w społeczności, to jest dyplomację, która niemoże przebaczyć im jeszcze zniesienia dwóch, a wkrótce może i trzeciéj z najpiękniejszych posad dyplomatycznych. Ale na to trudna rada, całą nadzieję pokładamy w czasie, który najskuteczniéj łagodzi i wielkie i błahe namiętności ludzkie. (d. c. n.)

Turyn, 26 marca. Nowe przesilenie gabinetowe. Mówią, że ministerstwo Rattazzi ma uledz ważnéj zmianie. Jenerał Alfons de Lamarmora, razem z prezydencją rady, obejmie wydział spraw zagranicznych; p. Rattazzi zatrzymał wydział spraw wewnętrznych. Pp. Pepoli, Sella, Petitti, pozostaną podobnież na miejscu; pp. Cordova i Mancini, ustępując żądaniu powszechnemu złożą urzędy. Co do admirała Persano, nie wiadomo co o nim myśleć. Dla zupełnego zreorganizowania floty, potrzeba człowieka spokojnego, wolnego od uprzedzeń, posiadającego zdolności odpowiedne ważnemu powołaniu i brzydzącego się kmotrowstwem.

Jeżeli, jak sądzą, hr. Petitti zatrzyma wydział wojny, należałoby mu radzić, aby nie burzył zagajonego systematu organizacji przez jenerała della Rovere. Ciągłe zmiany mogłyby zmniejszyć, a nawet rozprządz wojsko. Wznowienia, często natchnione przez duch stronnictwa, psują i niszczą spójność, tak niezbędną dla każdéj siły zbrojnéj, mogącéj co chwila być powołaną do działania. Wiadomo, że hr. Petitti jest zapalonym zwolennikiem pomysłów jenerała La Marmora, który znowu wyłącznie uwielbia systemat pruski, ale powszechność, a nawet ludzie rzemiosła, hołdują innym widokom i teorjom przez doświadczenie potwierdzonym.

W razie wejścia jenerała La Marmora do gabinetu, hr. della Rovere, były namiestnik królewski w Sycylji, byłby właśnie mężem jakiego Neapol potrzebuje. Na to wszyscy się zgadzają; nie wiadomo tylko, czy zacny jenerał przyjmie to posłannictwo, najeżone kłopotami i trudnościami.

P. Tecchio, wybrany na prezesa izby poselskiéj, przybył do Turynu. P. Tecchio musiał blizko trzy miesiące dla ciężkiéj choroby przepędzić w Brescia, jest on serdecznym przyjacielem pana Rattazzi, ale nie jest mężem politycznym, ograniczał się jedynie wspieraniem działań dzisiejszego prezesa rady; wszakże niezachwiany jego patryotyzm zjednał mu niezliczonych zwolenników.

Sprawa rzymska nie przedstawia w téj chwili żadnéj nadziei blizkiego rozwiązania, a jednak zdrowie papieskie jest zachwiane; usiłowania stronnictwa wyzwolonego podwojone; umysły wyższego duchowieństwa są w stanie niepokoju, niepodobnego do opisania.

Jenerał de Goyon przedsięwziął najwłaściwsze środki do utrzymania w spokojności ojcowizny świętego Piotra.

Zresztą według powszechnego zdania, położenie jest zbyt wytężone i zmierza do jakiegoś ważnego wypadku; tymczasem baron Bach, poseł austryjacki, czyni najświetniejsze obietnice, ale ich treść dotąd niewiadoma.

— Pogłoski o zmianach w gabinecie nabyły od wczoraj większéj pewności.

Z powodu interpelacji posła Gallenga, prezes rady stanowczo przyrzekł uzupełnić ministerstwo przed końcem miesiąca. Dzień zbliża się, a jednak dotąd p. Rattazzi nie zdołał jeszcze ziścić obietnicy. Dla tego powszechność chętnie uwierzyła, że jenerał La Marmora obejmie wydział spraw zagranicznych.

Jeżeli ta wieść potwierdzi się, pociągnie to za sobą nie tak uzupełnienie, jak raczéj zmianę gabinetu. Ludzie uważni byli przekonani, że gabinet w obecnym swoim składzie nie długo pożyje, dla téj prostéj przyczyny, że nie wyszedł z przyzwolenia parlamentowego, i mimo wszelkie twierdzenia usłużnych dzienników, trudno uważać uchwałę 17 marca, za chrzest dzisiejszego ministerstwa.

Powaga jenerała La Marmora wzbrania mu przyjęcia stanowiska dwuznacznego, pełnego niebezpieczeństw już przez samą swoją obojętność; w razie więc, gdyby się zgodził przyjąć kierunek spraw zagranicznych, nie tylko żądać musi, aby izba potwierdziła jego osobiste mianowanie, ale nawet i cały gabinet, do którego by należał. Aby to potwierdzenie miało siłę rzeczywistą, stanowczą, któraby nikogo mylić nie mogła, jednem słowem, aby gabinet mógł mieć wsparcie spójne, potrzeba koniecznie oddalić z niego niektóre pierwiastki, bo ich obecność będzie ciągłym żywiołem niezgody, a nawet rozprzężenia, z téj prostéj przyczyny, że nie pozwoli przybrać oznaczonego prawidła postępowania. Jenerał La Marmora nie zechce zapewne okryć powagą swojego imienia, tego fałszywego stanowiska i nie wejdzie do składu ministerstwa, które najzupełniéj nie pozbędzie się wszelkiéj dwuznaczności. Dziennik Italia rozumie, że dostojny jenerał przybędzie do Turynu nie dla zapełnienia próżni ministerjalnéj, lecz dla utworzenia nowego gabinetu.

Turyn, 28 marca. Zdaje się być rzeczą pewną, że pp. Cordova i Mancini ustępują; pierwszy miał już nawet podać prośbę, drugi uczyni to niezwłócznie. P. Cordova nie potrzebuje tłómaczyć powodów swego kroku, są one dostatecznie wiadome, pobudka zaś skłaniająca pana Mancini do złożenia urzędu jest dość drażliwa. Mówią, że wierzyciele podali prośbę o zatrzymanie jego pensji i żądają upoważnienia izby dla pociągnienia go do sądu. P. Brioschi, jeneralny sekretarz w wydziale oświecenia narodowego, złożył swój urząd. Widocznie więc poczyna się rozprzężenie.

Dekret zlania w jedną całość dwóch wojsk, jest krokiem sprężystym, należy mieć wdzięczność za to gabinetowi. Dozwolona ministrowi wojny władza ustanowienia prawideł, według których należy sądzić o zdolności wyższych wojskowych, jest w jego ręku bronią mogącą odwrócić wiele nieporządków, dotąd bowiem najwięcéj zniechęcała wojsko prawidłowe ta okoliczność, że dawano mu naczelników niemających dostatecznego usposobienia, a ktorym jednak należało być posłusznym. W sprawozdaniu poprzedzającem sam dekret, powiedziano jeszcze, że jeśliby przyszli ochotnicy mieli nadzieję tak jak ci, którzy już weszli do wojska prawidłowego, zachowania swych stopni,—podstawa karności byłaby zniweczoną, wielu bowiem żołnierzy opuszczałoby wojsko dla udania się w szeregi ochotnicze, gdzie awans jest prędszy. Zastrzeżono, że każdy opuszczający w tym widoku szeregi, poczytany będzie za zbiega i tak sądzony. Co do nowych oddziałów ochotniczych, które podobałoby się Garibaldiemu zaciągnąć na nowę wyprawę, zdaje się, że minister wojny postanowił, po ukończeniu wojny, jeśli wojna nastąpi—rozpuścić te oddziały po wypłaceniu im półrocznego żołdu. Wielu oficerów nie chce wchodzić do wojska prawidłowego; w moc zastosowania nowego dekretu otrzymają oni półroczną płacę.

Za ogłoszeniem dekretu poszły instukcje ministra wojny do władz wojskowych, instrukcje mające na celu pośpiech zlania się. Dotychczasowe leże ochotników w Turynie: Biella, Astj, Vercelli, Nowarra, Mondovi, Veneri i Casale, są rozwiązane; mundur wojska południowego zniesiony. Naczelnik każdéj z wyżéj wymienionych leż przeszle wykaz imienny swoich podwładnych; ci, którzy nie przybędą na czas oznaczony do właściwych pułków, będą wykreśleni z kontroli.

Jenerał Garibaldi, za bytności swojéj w Turynie roztrząsał i przyjął rozporządzenia dekretu; dziś zdaje się mu, że go podchwycono, objawia więc swoje niezadowolenie.

We Włoszech południowych są ludzie, którzy przez objawy i prośby zamierzają żądać przysłania jenerała Garibaldi opatrzonego pełnomocnictwem. Jeżeli Garibaldi wytrwa w swem postanowieniu zwiedzenia Neapolu, gabinet znajdzie się w trudném stanowisku. Ten król ludu, jak go zowią w krajach, które przebiegał jak zwycięzca, cały wpływ swój w nich zachował. Są kościoły, w których jego wizerunek wisi obok wizerunku Matki Boskiéj, a zabobonni mieszkańcy codzień palą przed nim świece. Otwarcie zakazywać tego, wywołałoby wojnę domową, pozwolić zaś na to, wywołałoby anarchję. Jeden król tylko ma nad nim władzę, nikt nie wątpi, że jéj użyje.

Dziennik Rzymski ogłosił za zmyślone dokumenta księdza Isaja; kardynał Antonelli wypiera się nawet znajomości prawnika Aguglia. Wyznania księdza Isaja mogą tylko utrudnić wznowienie rokowań z dworem rzymskim. Mogło zdawać się baronowi Ricasoli, że udzielenie powszechności tych tajemnic, wywrze skuteczny wpływ na dyplomację, ale niestety dyplomacja choćby nawet była najżyczliwszą dla Włoch, niezdolna jest do niczego zmusić dworu rzymskiego, który po odkryciach sycylijskiego księdza, stał się jeszcze nieużytszym i podejrzliwszym.

Książe de Gramont, przez zbyteczną gorliwość i urazę, któréj pokonać nie umiał, zepsuł rokowania będące już na dobréj drodze. Przyjdzie czas, kiedy inne a najwiarogodniejsze szczegóły rozjaśnią tę pomrokę.

P. Rattazzi wchodzi w stosunki z jener. Durando, posłem włoskim w Konstantynopolu, dziś obecnym w Turynie z powodu niezdrowia. Prezes rady chciał, aby jenerał Durando przyjął wydział spraw zagranicznych, lecz odebrał odpowiedź, że niemógłby jeden tylko ze swego stronnictwa, wejść do gabinetu złożonego z tak różnorodnych pierwiastków.

Turyn, 28 marca. Nadesłana wczoraj wieczorem z Rzymu telegraficzna depesza, we względzie, któréj dokładniejsze objaśnienia są jeszcze oczekiwane, mówi o wyrzeczonéj allokucji przez papieża w kościele Minerwy, d. 26 bież. miesiąca.

Podług téj depeszy, ojciec święty miał oświadczyć, że władzy świeckiéj nie można uważać za dogmat, ale że w obecnych okolicznościach według praw opatrzności, zależy od téj władzy; niepodległość i wolność głowy kościoła.

Dopóki tekst téj mowy nie będzie dokładnie wiadomy, wszelkie nad nią uwagi byłyby przedwczesne. Tymczasem wszyscy kwapią się wyciągać z niéj wnioski, jedne od drugich zuchwalsze. Są i tacy, którzy w słowach wyszłych z ust papieskich widzą już początek uczuć skłonnych do pojednania. Któżby niechciał temu uwierzyć, ale rozgłośny wyrok „non possumus“ wisi zawsze jak miecz Damoklesa nad głową półwyspu. Nadto, jak pogodzić nagły zwrót uczuć Piusa IX-go z nagłym odjazdem margrabiego de Lavalette, o którym listy z Rzymu donoszą, że jest w najwyższym stopniu rozjątrzony przez opór jakiego na każdym kroku doznawał.

Tymczasem zbójectwo znowu urządza się na wielki rozmiar. Wojsko wróciło do służby czynnéj przeciw zbrojnym drużynom; krwawe utarczki już miały miejsce; nowe więc walki zapalą się na wiosnę.

Lubo nikt nie wątpi, że męztwo żołnierzy włoskich weźmie górę, ale żal rozlewu krwi za sprawę, w któréj reakcja bez litości rzuca się na najokropniejsze środki. Rząd musi raz nakoniec wytępić łupiezców i zbójców.

Dzienniki Lombardzkie podają nadzwyczaj zajmujące szczegóły o podróży Garibaldiego w zamiarze urządzenia narodowego strzelnictwa. Wszędzie pełno okrzyków zapału, kwiatów, przezdrowi, chorągwi. Jenerał jadąc z Lodi do Placencji, musiał zatrzymać się w San-Fiorano i wstąpić do serdecznego przyjaciela swojego, sędziwego margrabi Jerzego Pallavicino-Trivulzio; dziedzic dwóch najsławniejszych rodów włoskich, jest bez wątpienia od r. 1821, jedynym z najświatlejszych i najwierniejszych zwolenników, jakimi szczyci się niepodległość Włoska.

Niektórzy zbyt oględni, a więc nieco podejrzani, udawali pewien rodzaj przerażenia, że zapał ludowy przeszedł w tym razie zwykłe granice uroczystego narodowego przyjęcia. Dla tych co znają niezmierny urok, wywierany na tłumy przez obecność Garibaldiego, któremu nie obca jest czuła wrażliwość ludności lombardzkich, bynajmniéj nie wydaje się dziwném uniesienie, z jakiem wsławionego wodza przyjęto. Że Garibaldi jest tak nadzwyczajnie wielbionym, wnosić nie należy, aby miłość dla Wiktora-Emmanuela ostygała, albo żeby ten tryumf ukrywał jakiekolwiek wsteczne myśli względem obecnego rządu. Bynajmniéj tylko, że w uwielbieniu bohatera z pod Varese i Palermo, ludności czują się swobodniejszemi, niż w wynurzeniu uczuć dla króla, gdy ich mimowolne uszanowanie krępuje.

Wczoraj Gazeta urzędowa ogłosiła dekret, ustalający dolę byłego wojska południowego. Mniemania rozdzielone są co do tego środka. Aby wyrzec z bezstronnością, trzeba czekać dopóki namiętności i urazy osobiste nie wyburzą się we właściwym swym biegu. Trudno zaiste oskarżać gabinet o brak rozsądku i sprawiedliwości; przyszłość pokaże, czy w zastosowaniu nie zetrą się z sobą składowe pierwiastki ochotników z pierwiastkami wojska prawidłowego.

Wbrew przeciwnym twierdzeniom, gabinet Rattazi uzupełnia się przez wejście do jego składu jenerała Giaccoma Durando, mającego objąć wydział spraw zagranicznych. Dotąd żaden dziennik poranny o tém nie mówi, ale jeśli wieść sprawdzi się, dziennik Italia, wychodzący pod wieczór nie omieszka wspomnieć o tym.

Dopóki p. p. Cordova i Mancini pozostaną na swych posadach, dopóty gabinet nie wyjdzie z fałszywego położenia. Od kilku dni nikt już nie nastaje na pana Depretis; co do pana Sella, organa najrozmaitszych mniemań ciągle odzywały się o nim najpochlebniéj, żałowały tylko, że młody a tak już wsławiony ekonomista, nie przeniosł nad wydział skarbu— wydziału rolnictwa i handlu, albo oświecenia narodowego.

Okolnik przesłany przez pana Rattazzi naszym ajentom za granicą, jeszcze nie ukazał się w dziennikach.

Wybor pana Arton na posła włoskiego w Paryżu doskonale został przyjęty. Jest to urzędnik mogący złożyć największe usługi krajowi. Oczekują i innych zmian w składzie poselstw, prócz nowych mianowań margrabiów Tagliacorne i Migliorati, oraz hrabiego Fè i pana Carruti.

Arcy-biskup turyński, ksiądz Franzoni umarł; przez 10 lat mieszkał ciągle w Lyonie, chcąc uchodzić za męczennika; od czasu do czasu ogłaszał protestacje przeciw rządowi, mającemu na celu powściągnienie nadużyć duchowieństwa. Wczoraj odgłos wszystkich dzwonów ogłosił zgon dawnego pasterza, ale prócz rzadkich wyjątków, zdawało się, iż wszyscy o nim zapomnieli.

— Neapol, 25 marca. Uwięziono w Rzymie jednego z byłych gwardjaków ruchomych neapolitańskich; utrzymywano, że jest jednym z tych co w roku przeszłym rozstrzelali pana de Trazegnies w Sorra; sądy rzymskie potępiły go jak zbójcę. Konsul Wiktora-Emmanuela otrzymał rozkaz zaniesienia najżywszych przełożeń przeciw temu dowolnemu wyrokowi; nikt nie wierzy, aby rząd rzymski spełnić go kazał.

Uwięziono też byłego podpółkownika Presti, sędziego Fischetti, i pana Ottavio Tancredi, oskarżonych o namawianie żołnierzy do zbiegostwa.

Crocco błąkał się d. 21 marca między Troją, Ascoli i Candela; Ninco Nanco w puszczy Acerenza. Gwardja narodowa czyni na obudwóch obławę.

Jakiś uzbrojony zbójca wcisnął się do Regnano; wieśniacy odkryli go i rozstrzelali.

Kapitan gwardji narodowéj z Dentecane przytrzymał 2-ch ludzi, ci wyznali, że należą do bandy złożonéj z 66-ciu osób, którzy pojedyńczo udali się z Terra di Lavore do Apulji, przechodząc przez Avellino i Montefusco. Dwaj zatrzymani zbójcy byli odziani w spodnie płócienne białe, wojskowe bluzy i przepasani czerwonemi szarfami.

Rafał Brancaccio, człowiek z ludu i Achilles Maione ksiądz—założyli stowarzyszenie ludowe wyzwolone, zbierające się w klasztorze oo. Doktrinerów w la Vicaria.

Zaprowadzono w Neapolu towarzystwo strzelectwa narodowego, pod zaszczytnem prezesostwem jenerała Garibaldi. Naprożno było by wykazywać korzyści, mające spłynąć z tych towarzystw; żałować tylko przychodzi, że nie inne osoby objęły kierunek tych instytucij, które powinny by być zupełnie obce wszelkim politycznym stronnictwom.

Powszechnie sądzą, że w blizkich zmianach osób składających wyższy zarząd, p. Rattazzi wprowadzi na większy rozmiar pierwiastek neapolitański. Zdaje się, że książe Demoliterno Necciglia przeznaczony jest na prefekta turyńskiego; wymieniają w liczbie nowych prefektów pana Colonna, syndyka neapolitańskiego, a między podprefektami, książęcia Caracciolo-Avellino, członka municypalności. W senacie mają zasiąść krzesła Neapolitanie: książe de Bovino, komandor Spinelli de Scalea i książe d'Ottaiano. Mówią że król zwiedzi Neapol 20 kwietnia z panem Rattazzi; Garibaldi go poprzedzi.

— Król Wiktor-Emmanuel, jak zapewniają, postanowił przenieść księdza Decalobiana, senatora królestwa i dzisiejszego biskupa w Casale, na stolicę arcy-biskupią turyńską. W obecnych stosunkach dworu włoskiego z Rzymem niepodobna myśleć o wyświęcaniu nowych biskupów, ale zawsze służy królowi prawo przenoszenia ich z jednéj stolicy na drugą.

Turyn 30 marca. Zdaje się, że wyjście panów Mancini i Cordova z gabinetu, ostatecznie rozstrzygnięto. P. Brioschi zastąpi pana Mancini w wydziale narodowego oświecenia, a pan Conforti zostanie ministrem sprawiedliwości.

Według dziennika Italia, jener. La Marmora miał oświadczyć, że niepotrzebuje większéj liczby wojska dla wytępienia zbójectwa.

W Parmie przyjęto Garibaldiego z zapałem, w przemowie swojéj do tłumów, oświadczył, że Parma dostarczyła mu licznych towarzyszów broni i że w razie potrzeby spodziewa się jeszcze liczniejszych.

Francja.

Paryż, 27 marca. Ciało prawodawcze słucha sprawozdań z projektów pożyczek i podatków nadzwyczajnych w różnych wydziałach. Są to prace bardzo pożyteczne, ale obchodzące tylko miejscowość.

Powrót margrabiego de Lavalette i odwołanie Vely-Paszy, są najświeższemi nowinami; mówiono już od niejakiego czasu o zmianie tego tureckiego posła, dziś zamieniła się już ona w rzeczywistość.

Zapowiadają wkrótce naznaczenie kilku nowych senatorów.—Wiadomo, że teraz trzy krzesła w tém wysokiem zgromadzeniu są próżne; między osobami, które cesarz ma powołać, wymieniają hrabiego de Goyon i książęcia de Montebello posła francuzkiego przy dworze rossyjskim, jednego z dyplomatów, który świetnie odbył swój zawód. Zajmował on po kolei najważniejsze posady i wszędzie umiał sobie zjednać miłość i poważanie. W początkach towarzyszył w poselstwie do Rzymu p. de Chateaubriand.—Mówią też o panu Vuillefroy, prezesie oddziału robot publicznych, rolnictwa i handlu w radzie stanu. Jest to jeden z tych mężów głównie praktycznych, których rada stanu wydaje, a których zasługi, chociaż skromne a często niewdzięczne, są niezmiernie dla kraju użytecznemi.

Przez chwilę myślano o dwóch wysokich ministerstwach kierowniczych, jednem administracyjnem, drugiem politycznem. Nawet naznaczano już osobę mającą zająć to ostatnie, a mianowicie miał niem kierować p. Billault. Niewiadomo czy to przyjdzie do skutku; to tylko pewna, że w obec surowego stanowiska izby, rząd doznaje potrzeby uzbrojenia się przeciw napaściom i roztrząsaniom, których nieprzewidziano przy uprzedniéj organizacji. Administracja 1852 będzie musiała być zmienioną, by dorównać wysokości dekretu 24 listopada. Po wielu departamentach zaczęto już przygotowania do przyszłych wyborów posłów na ciało prawodawcze. Walka zdaje się będzie dość żwawą między kandydatami ministerjalnemi i oppozycji tak wyzwolonéj jak klerykalnéj. W Paryżu jak mówią wystąpią jako kandydaci ludzie, co nabyli pewnego rozgłosu w tych ostatnich czasach. Policja miała poczynić ważne odkrycia w czasie ostatnich uwięzień, odkrycia mające związek z ruchem wyborczym. Byłe stronnictwo republikańskie czynnie, jak mówią, pracowało nad skłonieniem, wielu z tych przodowników, aby wystąpili jak kandydaci, choćby jedynie dla objawu.—Te knowania zostały zniweczone. Zaszło zdarzenie dość pocieszne w jednym z departamentów wschodnich. Przed kilku dniami kandydat, którego rząd chętnie widziałby posłem, został odwiedzony przez jednego ze swych synowców, który oświadczył stryjowi, że należąc do oppozycji zamierzył sam starać się być wybranym w tymże obwodzie. Stryj, bogaty przemysłowiec mocno go zagrzewał, aby zamiar swój doprowadził do skutku, wszyscy podziwiają tak dobrze zrozumiany nepotyzm.

Przybycie margrabiego de Lavalette do Paryża jest wielkiéj wagi. Mówią, że nasz ambasador przywozi wyborne wiadomości z Rzymu; kurja jak mówią, gotowa jest do ustępstw i pragnie wejść w rokowania z rządem francuzkim. Spodziewać się należy nowéj wrzawy w czasopismach klerykalnych i bardzo żwawych rozpraw w całem dziennikarstwie. W ten sposób upadają wszystkie pogłoski o nieporozumieniach między stolicą świętą i rządem cesarskim. Nie jest i to bez znaczenia, że ta zmiana w postępkach zbiega się właśnie ze słowami wyrzeczonemi przez Papieża, iż zasada władzy świeckiéj nie stanowi dogmatu. Te słowa są nader ważne, po rozprawach, które miały miejsce w senacie i izbie prawodawczéj.

Paryż 30 marca. Wiele mówią w wojsku, o wznowieniu dawniejszego rozporządzenia przez marszałka ministra wojny, które sprawiło bardzo przykre wrażenie. Obowiązuje dotąd wydany przed laty okólnik, że żaden oficer niebędzie mógł nawet na trzy dni opuścić swego stanowiska, bez wzięcia biletu i zrzeczenia się połowy swego żołdu. Mogło to bez niedogodności istnieć dawniéj, kiedy mało podróżowano, ale dziś przenoszenie się z miejsca na miejsce stało się prawie życiem normalnem dla oficerów, którzy zwłaszcza z okolic ciągle napływają do Paryża, taki przymus zdaje się być nieznośnym. Prócz tego dawniéj to ścieśnienie spadało tylko na tych, którzy chcieli wyjeżdżać na dłużéj jak na tydzień, dziś zaś to wznowienie rozciągnięte zostało na wszystkich, nie wyjmując nawet jenerałów, zewsząd powstały skargi, zaniesiono je nawet do Cesarza. Zdaje się, że temu nowemu rozporządzeniu grozi nieużywalność.

W przeszły czwartek, to jest 27 marca, cesarz w sposób nadzwyczaj łaskawy i rozrzewniający pojednał marszałków Niel i Canrobert. Naznaczenie książęcia de Montebello na ambasadora w Rzymie coraz nabywa więcéj wiary; w obecnym czasie byłoby to zdarzeniem nadzwyczaj ważnem. Na posadę w Petersburgu przeznaczają jednego z wielkich dostojników państwa.

Monitor powszechny umieścił obszerne sprawozdanie p. Baroche o pracach rady stanu od roku 1852, podajemy z niego wyjątek ściągający się do zgromadzeń religijnych:

,,Winienem zwrócić szczególniéjszą uwagę waszéj cesarskiéj mości na zakonne zgromadzenia żeńskie.

W. c. mość, dekretem 31 stycznia 1852, pragnąłeś dopomódz rozwojowi religijnych żeńskich zgromadzeń, poświęconych nauczaniu i pielęgnowaniu chorych; prawo 24 maja 1825 niepozwalało panującemu uznawać przez akt tylko takie zgromadzenia, jakie istniały przed rokiem 1825; wszystkie inne potrzebowały być upoważnionemi przez prawo. **Dekret-prawo** 1852 rozstrzygnął, że zgromadzenia zaprowadzone po roku 1825, mogły być przyznane przez dekret, jeśli przyjmą statuta już sprawdzone i potwierdzone przez radę stanu.

Ze skwapliwością żądano korzystać z dobrodziejstw tego rozporządzenia. Na liczbę 143 zgromadzeń upoważnionych przez zastosowanie dekretu, potwierdzono ich 133 od roku 1852 do 1858.

W roku 1860 zaniesiono tylko dwie prośby. Zauważać jeszcze należy, że między temi nowemi zgromadzeniami 66 rządzone są przez jenerałną zwierzchniczkę a więc uorganizowane w ten sposób, że mogą tworzyć nowe zakłady.

Administracja okazywała wszelką łatwość w upoważnianiu zakładów zależnych od zgromadzeń już pozwolonych; zwłaszcza, że niechodziło o zgromadzenie nowe, ale o upoważnienie wydawane niektórym zakonnikom wysyłanym z domu głównego dla zamieszkania po gminach w zamiarze kierowania szkółką lub pilnowania chorych. Tego rodzaju upoważnienia wydane zostały w liczbie 757.

Stosownie do warunków przepisanych przez prawo 24 maja 1825, upoważniono 18 zgromadzeń, założonych przed rokiem 1825-m.

Nakoniec 29 zgromadzeń, które przed rokiem 1852-m były upoważnione jako stowarzyszenia żyjące pod zwierzchniczką miejscową, otrzymały pozwolenie zamienić się na stowarzyszenia mające zwierzchniczki jeneralne.

Tabelle wypracowane o zgromadzeniach, pozwalają widzieć w największych szczegółach zastosowanie nowego prawodawstwa, jako też dają obraz zgromadzeń, które się najwięcéj rozwinęły.

Dary i zapisy uczynione zgromadzeniom zakonnym, od roku 1852 do 1860-go wyniosły razem summę 9,119,435 fr. Od roku 1830 do 1845-go nie przeniosły one 6,304,001 fr. Prawda, że od roku 1815 do 1830-go doszły one 17,195,536 fr.

Ale co do nabyć, pod pewnemi obowiązkami, postęp był nierównie widoczniejszy. Wartość nabyć uczynionych od 1802 do 1814 wynosiła tylko 105,409 fr.; od 1815 do 1830-go podniosła się do 5,442,953 fr.; od 1830 do 1845 uczyniła 5,997,831 fr., w 9-ciu ostatnich latach doszła do 25,102,178 franków. Wszakże dodać należy, że w téj summie objęto za więcéj niż 10 miljonów wartość nieruchomości, których retrocessja uczyniona została zgromadzeniom nowo-przyznanym, w skutek dekretu 31 stycznia 1852-go. Te retrocessje zostały dokonane przez członków zgromadzeń, którzy przed uznaniem przez rząd ponabywali dobra we własnem imieniu, ale rzeczywiście za pieniądze i na rzecz zgromadzeń. Nadto nieruchomości retrocedowane i nowonabyte, zostały po większéj części użyte lub przeznaczone na założenie klasztorów.

Anglja.

Londyn 28 marca. Księżna-następczyni pruska, królewna Alisa i książe Alfred, zwiedzili wczoraj pałac wystawy powszechnéj, którą im pokazywał hr. Granville, prezes kommisji królewskiéj, postawionéj na czele wystawy. Nie należy mięszać téj kommisji z inną kommisją królewską, umocowaną do otwarcia wystawy w imieniu naj. pani. Przedstawiać ona będzie osobę królowéj Wiktorji tak samo jak się to niekiedy dzieje przy otwarciu parlamentu. Od téj kommisji wyjdą w imieniu królowéj wezwania do osób panujących, zapraszające ich na otwarcie wystawy.

Wnętrze budowy przedstawia w téj chwili ruch wieży babilońskiéj, krzyżują się nieustannie robotnicy najrozmaitszych narodów i języków, ale z każdym dniem dzieło postępuje, odmęt się wyjaśnia, przedmioty napływają i nadzieja rośnie, że w danéj chwili wszystko stanie na swem miejscu. Francja pierwsze trzyma miejsce w uorganizowaniu tych części sali, które dla niéj przeznaczono. Dokładność i prawidłowość, z jaką każda wystawa pojedyncza mieści się tam i urządza, obudzają podziw przedsiębierców angielskich.

Lord Palmerston, dla cierpień podagrycznych, nie może wychodzić z domu. Na ostatniem posiedzeniu, izba gmin postanowiła zamienić się w komitet dla roztrząśnienia kodeksu oświaty ludowéj; p. Walpole ma wystąpić z pierwszem swojem postanowieniem. Ministrowie okazują pewną niespokojność, lękają się wpływu duchownych na przedstawicieli; prócz tego ministrowie niekonformiści, towarzystwa wychowania wszelkiego rodzaju, dyrektorowie szkół, professorowie,—słowem mnóstwo ludzi pragnących i nadal korzystać z zasiłków rządowych, chcą utrzymać rzeczy w dawniejszym stanie. Rzeczony przedmiot głównie obchodzi hrabiego de Granville i pana Lowe; ale nie jest to wcale zadanie żywotne dla gabinetu, który oświadczył, że przyjmie wszystkie poprawy rozsądne izby zamienionéj w komitet.

Zresztą cała ta rzecz opiera się na szczególe bardzo drażliwym. Podczas rozprawy ogólnéj większość i większość bardzo silna, okazała się przychylną zasadom wypowiedzianym w przekładanych reformach. Gdyby więc te zasady zostały odrzucone, pokazało by się o ile koalicja widoków pojedyńczych może przynieść szkody wielkim przedsięwzięciom pożytku powszechnego i o ile wpływy miejscowe przyczynić się mogą do utrwalenia nadużyć systematu potępionego. Taki przykład mógłby obudzić najmniéj uzasadnione roszczenia licznych gałęzi służby, żyjących z budżetu państwa.

Donoszą, że rząd angielski rozkazał jednemu ze swych okrętów, czuwać nad ujściem Rio-Grande, rzeki stanowiącéj granicę między Meksykiem i Stanami Zjednoczonymi i opiekować się okrętami przewożącemi bawełnę ze stanu Texas do portu meksykańskiego Metamoras.

Amerykanie Stanów południowych, bawiący w Londynie, zasmucili się nagłym odwrotem wojska oderwańców w Manassas; usiłują to wytłómaczyć korzyściami jakie znajdą ich jenerałowie w skupieniu wszystkich sił swoich. Będzie to, mówią, wykonaniem planu zapowiedzianego w poselstwie pana Davis; ten bohaterski środek dowodzi jego postanowienia niezłomnego oporu.

Przedstawienie kongresowi poselstwa prezydenta Lincolna, o niewolnictwie, miało być przyśpieszone przez wniesienie bilu senatora Sumnera, w którym wyłożył swój pogląd na ten przedmiot. P. Sumner utrzymuje, że w skutek oderwania się, Stany południowe straciły swe prawa jako Stany i spadły do stopnia prostych posiadłości; oświadcza więc, że urządzenie ich stanowiska zupełnie zależy od kongressu, że służącéj mu władzy chce użyć, ogłaszając zniesienie niewoli przez uchwałę kongresową. Przeciwnie p. Lincoln w swoim planie przypuszcza, że obowiązująca dziś konstytucja jest nietykalną, i że do prawodawców Stanów, należy wyzwolenie czarnych.

Rozprawy poruszone na kongressie, z powodu poselstwa prezydenta Lincoln opóźnią roztrząśnienie budżetu. Jest to godnem pożałowania, bo kraj na tém cierpi, nad wszystkiem cięży niepewność tak dalece, że jeśli można dać wiarę listom z New-Yorku, własność ziemska spadła do połowy.

Austrja.

Wiedeń 26 marca. Dowiedziano się teraz, że deputacja rumańska na któréj czele znajdował się biskup Szaguna (z Siedmiogrodzia) złożyła cesarzowi adres, w którym dopraszała się o zezwolenie na synod, złożony że 40-tu członków duchownych i 60-ciu świeckich. Celem tego synodu, ma być zupełne odłączenie hierarchji narodowéj rumańskiéj od hierarchji serbskiéj, tudzież przywrócenie dla Rumanów ustaw cerkiewnych, jakich używali w Austrji aż do roku 1700-go. Adres był ułożony przez 5-ciu duchownych: 12-tu ludzi świeckich, razem 17-cie osób, z których 7 przypada na Węgry, 6 na Siedmiogród i 4 na Bukowinę. Dojrzałe roztrząśnienie przedmiotu, który nie zdaje się być czysto duchownym, sprawi, że odpowiedź rządowa nie nastąpi tak prędko.

Dyrekcja banku wysłała deputację do ministra skarbu z oświadczeniem, że bank musi protestować przeciw wszelkiemu wypuszczeniu przez rząd papierowych pieniędzy, ubliżyłoby to bowiem przywilejom bankowym. W razie gdyby minister, nie zważając na rzeczoną protestację, chwycił się tego środka, deputacja oświadczyła, iż bank poczyta za rozwiązaną świeżo zawartą umowę. P. Plenner starał się najmocniéj deputację uspokoić, uręczył że rząd nie myśli o wypuszczeniu papierowych pieniędzy, że gdyby nawet izba to wypuszczenie uchwaliła, rząd nigdy téj uchwały nie potwierdzi.

Ale słowa ministra mało sprawiły skutku, zwłaszcza, że już od niejakiego czasu głośno mówią o złożeniu urzędu ministra skarbu przez pana Plennera; bo to pewna, że w wysokich sferach rządowych wiele o tém mówią, komu po panu Plenner ma być powierzony wydział skarbu. Już żądano, aby baron Dohlhof stanął na jego czele, lecz wymówił się on złym stanem zdrowia; hr. Barkoczy z podobnejże przyczyny przyjąć téj godności niechciał; myślą teraz o panu Kalchberg, ale i ten nie okazuje żadnej ochoty do objęcia skarbowego spadkobierstwa po panu Plennerze.

— **Peszt**, 27 marca. Powoli zaczyna się uchylać rąbek zasłony, okrywającéj nieład skarbu. Nie bez przyczyny komitet skarbowy izby poselskiéj, złożony jednak ze stronników centralistowskich i ministerjalnych, widział się zmuszonym oświadczyć, że sprawozdanie pana Plennera jest niezupełne, bo nie usprawiedliwia ani powiększonego wypuszczenia bonów hipotecznych, ani wzrostu ruchomego długu. Odkryło się, że bony hipoteczne oparte na żupach solnych, które z początku wynosiły tylko 30,000,000 złotych, mimo zaprzeczań ministra urosły do summy stu miljonów. Sprawiedliwie więc pan Kuranda twierdził, że rękojmia tych bonów hipotecznych, która ułatwiła tak prędkie ich rozebranie, zmniejsza rękojmie innych kapitałów. Wszyscy chętnie przyjmują te papiery, ponieważ bank natychmiast je wypłaca. Poseł Schindler odkrył jeszcze inny szczegół, niesłychanéj wagi. Systemat, wprowadzony przez pana Bruck, nie został zaniechany. Dla podołania rozchodom krajowym, potrojonym w krótkim przeciągu lat dziesięciu, wypuścił był on tajemnie za 110 miljonów metallików, czyli po prostu nowych fałszywych obligacij.

Teraz doszło do wiadomości komitetu, że rząd dał w zastaw obligacje długu jeszcze nieogłoszonego. Cóż na to odpowiedział minister? Oto — że właściwie mówiąc, były to tylko bony hipoteczne na kilka miljonów dane w zastaw, ale nie puszczone w obieg; że pozostaną w skrzyni wierzyciela, który zgodził się zaliczyć z góry pieniądze. Skarb potrzebował pieniędzy, musiał więc wystarać się ich prędko. Piękna pociecha! i p. Bruck nagle potrzebował pieniędzy, kiedy rzucił na targ fałszywe metaliki.

W komissji skarbowéj 22-ch członków przeciw 19-tu głosowało, że wydatki wojenne usprawiedliwiają się wyjątkowem położeniem Austrji w r. 1860-m. Sprawozdawca komissji głosował z mniejszością i odrzucił powiększenie wydatków; poseł więc Giskra wziął obronę rządu i zdania komissji. Dowody obrony są szczególne. Utrzymywał, że tryumf Garibaldiego w Neapolu i wyprawienie broni na Dunaj spowodowały pomnożenie wydatków wojennych. Tylko dzięki przyjaznemu wdaniu się innego wielkiego państwa, mówił mówca, wyprawa na niczem spełzła, ale rzecz jest oczywista, że najazd miał się rozpocząć ze wschodu. Tak więc nakoniec rząd przyznał się, że broń wysłana przez Dunaj do Węgier została przejętą i nazad zwróconą do Konstantynopola tylko przez wdanie się Anglji i przez zmowę z rządem tureckim.

— W jednym liście, pisanym z Wiednia, czytamy: Wspomnieliśmy niedawno o interpelacji książęcia Jabłonowskiego w imieniu 20-tu członków izby panów, tyczącéj się napaści jednego dziennika wiedeńskiego na niektórych członków koła biskupów, którzy odmówili uroczystego obchodu rocznicy konstytucji. Ta interpelacja dała powód wczoraj do oświadczenia zasad przez ministra policji, którą zapisujemy jako dowód świetnego postępu wyobrażeń wyzwolonych swobody druku w Austrji. P. Mecsery powiedział:

,,Oskarżony artykuł nie uniknął uwagi władz, mających posłannictwo czuwać nad drukiem. Był on nawet przedmiotem raportu, jaki właściwy urząd sądził być swoim obowiązkiem przesłać prokuratorowi cesarskiemu przy trybunale apelacyjnym. Po dojrzałem roztrząśnieniu, prokurator przekonał się, że ten artykuł nie ulegał przewodowi sądowemu, bo nie naruszał w niczem rozporządzeń kodeksu karnego. Pozostawała droga administracyjna, ale prócz tego, że ostrzeżenie nie mogłoby być usprawiedliwionem, rząd nie chce używać nadal tych środków administracyjnych, które sama izba wielokrotnie już uznała za naganne."

To oświadczenie ministra sprawiło niezmierne wrażenie. Spółcześnie dowiadujemy się, że cesarz raczył nadać godność tajnego radcy księdzu Hille, który jeden z pomiędzy wszystkich biskupów czeskich, odprawił w swéj katedrze nabożeństwo, w rocznicę nadania konstytucji. Z drugiéj strony, p. Schmerling rozesłał do biskupów czeskich i morawskich okolnik, w którym surowo nagania ich postępowanie.

Prusy.

Berlin, *27 marca. Gazeta* **Gwiazda**, *wystąpiła już z trzecim artykułem, dowodzącym potrzeby połączenia się stronnictw zachowawczego i konstytucyjnego, na przyszłych wyborach.*

Odezwa ministerjalnego dziennika brzmi następnie:

,,Utworzenie wielkiego stronnictwa zachowawców konstytucyjnych, służących za podporę władzy królewskiéj i porządku prawnego w Prusiech, godnem jest najgorętszych i najwytrwalszych usiłowań. Czy tego celu doścignięmy? Trudno nam z pewnością odpowiedzieć, ale jesteśmy pewni, że nasze sejmowe ustanowienia nie znajdą dopóty trwałéj podstawy i płodnéj działalności, dopóki to stronnictwo nie weźmie ich w obronę. Lubo przeciwnicy mają nasze nadzieje za urojenie, nie rozpaczamy jednak, pamiętni na przeszłość, nad ich ziszczeniem. Już w latach 1849 i 1850 wszystkie pierwiastki zachowawcze kraju zebrały się w wielkie stronnictwo porządku, i pracowały zgodnie nad robotą dźwignienia podkopanych podstaw państwa. Złączone ich usiłowania, skazały na niemoc duch wywrótu demokracji, potrafiły konstytucją i prawem otoczyć jak przedmurzem opiekuńczem władzę królewską i swobodę ludową; na nieszczęście ta zgoda ustała blizko ukończenia dzieła. Nie chcemy roztrząsać pobudek niezgod, które rozprzęgły tę spójność i rozproszyły stronnictwo porządku; winy były wspólne, a zwikłania polityczne czasu, uczyniły rozbrat jeszcze większy.

Ale jakkolwiek jest trudnem zbliżenie rozróżnionych pierwiastków, nie jest to rzeczą niemożliwą. Dla czegoż rozsądek i patryotyzm niemiałyby tego sprawić co niegdyś sprawiła blizkość niebezpieczeństwa? Hasło dane, jest ono krótkie: ,,wierny królowi, wierny konstytucji." Spólne przekonanie wszystkich zachowawców, skupia się podobnież w tych niewielu słowach: ,,Królewskość jest zasadniczém ustanowieniem Prus; a jak potęga i sława ojczyzny, pomyślność i swoboda narodu z niéj wypłynęły, tak urok i siła téj instytucji, są żywotnym dla Prus warunkiem. Konstytucja urządziła prawne stosunki między królem i narodem, prerogatywy korony i przedstawicielstwa narodowego, w taki sposób, aby ufne spółdziałanie jednéj i drugiego stały się niezbędnemi, do wprowadzenia w życie sejmowych ustanowień."

Gazeta Narodowa odpowiada dziennikowi ministerjalnemu i zbija zimnem rozumowaniem i logiką opartą na zdarzeniach, jego napuszoną deklamację:

,,Ze wzrastającem zdumieniem kraje obce przypatrują się biegowi zdarzeń w Prusiech. To przekonanie, że rząd wyzwolony i oddany wyobrażeniom postępowym sam tylko może uczynić potężnem młode państwo, tak jest wszędzie upowszechnione, że nikt nie pojmuje tego nagłego przewrotu. Niema ani jednego parlamentu w Europie, w którymby w tych ostatnich latach, nie wynurzały się różnice między gabinetem a izbą, z powodu zadań tyczących się skarbu lub wojska; a jednak trudność ogólnego położenia, skłoniła wszystkie rządy do tém większéj oględności i do oszczędzania życzliwości kraju, im następstwa starcia się byłyby zgubniejszemi. Mimo całą swą potęgę cesarz Francuzów uczynił na tém polu najoczywistsze ustępstwa mniemaniu powszechnemu. Nadaremnie dopytują się wszędzie, jakim sposobem izba któréj roszczenia niedorównywały wymaganiom, które we wszystkich państwach konstytucyjnych poczytywane są za niesprzeczne prawo sejmom służące, mogła wywołać podobną burzę.

Często usiłowano usprawiedliwiać niemoc przeszłego gabinetu przez tę uwagę: że aby rzeczywiście pójść naprzód, potrzebne było wstrząśnienie europejskie; biada Prusom jeśliby uleczenie naszych chorob wewnętrznych zależało od wybuchu tego wstrząśnienia; byłoby ono dla nas zgubne, w stanie w jakim się znajdujemy między naszymi przyjaciołmi zrażonymi i naszymi tryumfującymi wrogami. Położenie obecne długo trwać niemoże; lepiéj jest strzaskać je po męzku i wrócić Prusom ich moralną siłę."

Czytamy w **Korespondencji Sterna**:

W naszych politycznych kołach, nikt nie wierzy w wojnę z Danją, ale za to przypuszczana jest możliwość konferencji europejskiéj na ułatwienie tego sporu, a może i innych zadań. Zaprzeczają także pogłoskom zbliżenia się między Austrją i Prusami, tudzież wsparciu jakie nasz rząd byłby skłonny udzielić projektom austryjackim.

Mówią, że następca tronu udaje się do Karlsruhe w zamiarze skłonienia swego szwagra, wielkiego książęcia badeńskiego, aby z powodu nowych wypadków nie zrażał się od dotychczasowego sprzyjania polityce pruskiéj. Zresztą pełno jest przeróżnych wieści, i dobrze uczyni każdy, który im zbyt wierzyć nie będzie.

Berlin, 27 marca. Królewicz następca pojechał do Karlsruhe, gdzie stanie dziś wieczorem.

Były minister sprawiedliwości, p. von Bernuth ma być mianowany naczelnym prezesem prowincji poznańskiéj, na miejsce pana von Bonin, który zostanie przeniesionym do Brandenburga. Zdaje się, że poróżnienie pana von Bonin z księdzem arcybiskupem Przyłuskim, wpłynęło na widoczne rozżalenie duchowieństwa przeciw rządowi.

— Mówią, że poseł francuzki w Berlinie, książe de La Tour d'Auvergne, ma na czas dość długi wyjechać do Paryża.

Korespondencja Hawasa zauważała, że nowi ministrowie nie przysięgli na wierność konstytucji, przy objęciu swych posad. Dziennik zagraniczny zapewne nie wie o tém, że ci ministrowie już wykonali tę przysięgę, bądź jak członkowie sejmu, bądź jak urzędnicy. Tylko art. 108-my konstytucji uwalnia oficerów od podobnéj przysięgi.

Dzienniki powtórzyły wiadomość o mniemanym zamachu na życie królewskie. Powód do téj plotki był następny: Król wracając z przeglądu wojskowego ulicą Lipową, miał już przestąpić próg pałacowy, kiedy jakiś człowiek otworzył sobie drogę przez tłum ścieśniony, aby pośpieszyć do króla. Królewicz powstrzymał go i odepchnął. Po wybadaniu, okazało się, że był to jakiś biedny Polak, który chciał królowi podać prośbę.

Gazeta Birżowa pisze:

Minister pan von der Heydt w mianéj mowie do wyższych radców z powodu objęcia rządu przez nowy gabinet, przypomniał im przysięgę złożoną królowi i wynurzył nadzieję, że zawsze postępować będą zgodnie z zamiarami naj. pana. P. Pommer-Esche główny dyrektor podatków, miał odpowiedzieć: było by to bardzo dobrze, gdyby przysięga wykonana królowi i konstytucji była z sobą w zgodzie; spodziewa się jednak, tak jak i inni wysocy radcy, że nie znajdą się zmuszonymi do wątpliwości sumienia. Nie ręczymy za tę pogłoskę, ale ten język jest tak godny urzędnika pruskiego, że pragnęlibyśmy, aby każde jego słowo było prawdziwe.

Grecja.

Ateny 25 marca. Wzburzenie objawione na wyspie Syra kazało obawiać się rządowi, aby wojsko dotąd wierne dowiedziawszy się o tém nie rozbiegło się, natychmiast więc przez telegraf rozkazał jenerałowi Hahn, bądź co bądź opanować zewnętrzne warownie nauplijskie. A więc dnia 13-go o godzinie 8-éj z rana, podług telegraficznego rządowego biuletynu, wojska wyszły z Coffiniony, o godzinie 10-éj już Aria i inne stanowiska były w ich ręku, wyjąwszy warowni św. Eljasza, którą spodziewano się wziąść wieczorem, a któréj niewzięto ani wieczorem ani nazajutrz. *,,Wszystko wzięto na bagnety, dodaje depesza, mamy tylko 2-ch lub 3-ch żołnierzy ranionych. Walka była straszliwa, żołnierze nasi zapędzili się aż pod twierdzę Palamidi."*

Ta depesza jest jeszcze godną tego rządu, który nigdy nie chciał powiedzieć prawdy i który chciał ciągle żyć kłamstwem; jakim sposobem w tak straszliwéj walce tylko 2-ch lub 3-ch ranionych żołnierzy? Na co wychodzi ten filhellen Hahn podpisujący podobne depesze? Czyż prawda może pozostać w ukryciu, i czy rząd nie będzie musiał rumienić się za tak wierutne kłamstwo?

Oto jest list pisany przez jednego z oficerów do swéj matki.

,,Kochana matko,

,,Żyję. Walka rozpoczęła się dziś rano. Nie umiem zdać sobie sprawy, jakim sposobem dotąd istnieję, kiedy obok mnie tylu towarzyszów poległo, nie dla sławy kraju, ale służąc rządowi i królowi, pyszniącym się może, że nas posłali na tę bratobójczą wojnę. Jako żołnierz, musiałem spełnić moję powinność, ale zaręczam ciebie moja matko, że widząc w szeregach przeciwnych moich przyjaciół, moich towarzyszów broni, umierających z wyrazem **wolności** na ustach i za ideę, serce pękało z żalu i łza wilżyła powieki. Wśród bitwy, jeden drugiego nazywał po imieniu, mówili do siebie **ty**, a potrzeba było zabijać tego, którego przed miesiącem przyciskałem do piersi. Matko powiedz mi, czy król niema duszy; czyż dla zatrzymania swoich ministrów powinien był tyle krwi przelewać? Tracę głowę, ale oto bębnią, kreślę te słowa dla twéj pociechy, bo wiem ile mię kochasz? Proś Boga, abym cię jeszcze ujrzał i aby ta bratobójcza wojna wkrótce ustała, bo ściągnie długie dni smutku na ojczyznę."

13 marca wieczorem — **Twój Syn.**

Nowe telegrammy ogłoszone przez rząd, mówią że Coroneos został schwytany odniósłszy dwie rany, jedną w głowę, drugą w nogę. Zdaje się, że warownia św. Eljasza jeszcze się trzyma, bo aż do obecnéj chwili (godz. 2 po południu) telegraf nie doniosł, aby była wziętą. Mówiono wczoraj na wieczorze u pana Mamiani, że porządek został przywrócony w Syra i że w Zea fregata **Ancelia** spotkała parostatek grecki, wiozący zbuntowanych żołnierzy, a że ci ostatni niechcieli się poddać, wybuchnęła krwawa walka, gdzie pozabijano dowódców powstania. Rząd jeszcze nie ogłosił téj wiadomości; dał ją tylko jeden z oficerów ulubieńców dworu.

Żałoba jest na wszystkich twarzach. Między innemi opłakiwana jest śmierć jednego młodego oficera, zwanego Praïdes, który wiele obiecywał i był jedyną podporą swoich starych rodziców; umierając na polu bitwy, w szeregach powstańców, zawołał: ,,Umieram szczęśliwy, bo ze krwi naszéj wykwitnie wolność drogiéj ojczyzny."

Rozbiegła się wieść, że Chalcis powstała. Wszyscy twierdzą, że ten rozlew krwi otworzy otchłań nieprzebytą między tronem i narodem. Zapewniają, że ministrowie wczoraj prosili o uwolnienie, lecz król prośby nie przyjął, mówiąc, że za dwa tygodnie zastanowi się nad nią.

Turcja

Dziennik wychodzący w Konstantynopolu **Levant-Herald**, podaje następne szczegóły o podróży książęcia Walji i jego przybyciu do Kairu.

Królewicz angielski opuścił Aleksandrję d. 1 marca, z południa, wagonem należącym do jego wysokości Saida-Paszy, i wypocząwszy kilka minut w Kafer Zeyet, przybył na stację w Kairze o pół do piątéj. Wnet uwiadomiono Said-paszę o przybyciu książęcia, pociąg wyruszył

do Kaer el Nil, gdzie stanął o godzinie 5-éj. Jego wysokość w wielkim mundurze ze wstęgą legji honorowéj, w towarzystwie jego wysokości Izmael-paszy i licznego orszaku, przyjął książęcia Walji u drzwi pałacu przed którym uszykowany był bataljon najpiękniejszego wojska egipskiego. Powitano gościa dwadzieścia jednym wystrzałem z dział cytadelli; królewicz wszedł do pokojów, książe egipski samego poprowadził na miejsce zaszczytne. Podano lulki i kawę, książęta rozmawiali z sobą po francuzku, około ćwierci godziny. Potem pojazd dworski odwiózł dostojnego podróżnego do pałacu Kair-el-Nuzhed, przygotowanego na jego pobyt.

Nazajutrz, w niedzielę, królewicz znajdował się na nabożeństwie anglikańskiem; tegoż dnia pod wieczór Said-pasza odwiedził jego królewską wysokość w pałacu Kair el-Nuzhed. W poniedziałek książe Walji udał się na oglądanie piramid. Rozbito namioty w blizkości Gizeh, królewicz przepędzi tam noc, dla przypatrzenia się wschodowi słońca ze szczytu piramidy Cheopsa. We wtorek wieczorem książe Walji pojedzie do wyższego Egiptu. Wiadomość telegraficzna doniosła, że już udał się do Jerozolimy.

K o n s t a n t y n o p o l, 21 marca. Rząd postanowił obciążyć tytuń podatkiem; tymczasem dochod jego wydzierżawi, nim przyjdzie do zaprowadzenia administracji tego tak korzystnego jednokupstwa w Turcji.

Wydane zostały instrukcje jenerał-gubernatorom do powołania pod chorągwie bataljonów zapasowych. W ten sposób od 25 do 30-tu tysięcy żołnierzy przybędzie do składu wojska czynnego, ktore w skutek niedostatku skarbu, bardzo zmniejszyło się w ostatnich latach.

Rząd turecki chce zaprowadzić drogi zwyczajne i żelazne, p. Léger, inżynier francuzki wyjedzie wkrótce do Francji z planami i kosztorysem drogi żelaznéj z Adrjanopola do stolicy.

Minister skarbu, naśladując pana Foulda, przedstawił sułtanowi i otrzymał jego zgodę, na ustanowienie podatku od koni.

Porta podpisała w tych dniach traktat handlowy z Danją.

K o n s t a n t y n o p o l, 29 marca. Powodzenie pożyczki ottomańskiéj w Londynie, sprawiło tu żywe i powszechne zadowolenie. Żołd zaległy za ośm miesięcy, w ilości 19-tu miljonów piastrów, został wczoraj wypłacony ze szkatuły cesarskiéj wojsku konstantynopolitańskiemu, wśród okrzyków: „Niech żyje sułtan"!— Abdul-Azis rozkazał prócz tego umundurować to wojsko własnym nakładem.

Wzoraj jeden z wysokich urzędników tunetańskich przybył do Konstantynopola na parostatku M a n s u r ze złożeniem sułtanowi hołdów uszanowania i podległości od beja tunetańskiego.

Serbja.

Dziennik l e N o r d pod dniem 1-m kwietnia umieścił następne wiadomości, wyjęte z listu pisannego z Wiednia o tém księstwie:

„Doniesienia przesyłane z widowni wojny w krajach turecko-słowiańskich, nie są dla Turków pomyślne. Jeżeli ostatnia depesza zwiastuje, że powstańcy musieli cofnąć się w góry, ten odwrót, któremu Turcy przeszkodzić nie mogli, dowodzi raczéj powodzenia niż porażki. Przewaga bowiem powstańców nad Omer-Paszą polega właśnie na wielkiéj zręczności toczenia podjazdowéj góralskiéj wojny. Schroniwszy się w niedostępne wyżyny w dogodnéj chwili powstańcy znowu działają zaczepnie. Bitew wielkich nie będzie, ale i wódz naczelny muzułmański nie osiągnie stanowczego zwycięztwa; wszystko wróży że te cząstkowe powstania utrzymają się aż do chwili, w któréj pożar stanie się powszechnym.

P. Waclik, sekretarz książęcia czarnogórskiego, zawarł z rządem austryjackim konwencję telegraficzną; czekają na jéj obustronną ratyfikację.

Księżna Julja Obrenowicz, małżonka książęcia Michała serbskiego, po kilku tygodniowym pobycie w Wiedniu, wróciła do Belgradu.

Twierdzą, że Porta przesłała rządowi serbskiemu notę, w któréj żali się na tajemne porozumienia odkryte między tym rządem a Bulgarami, Czarnogórzanami i Grekami; porozumienia mające na celu zniszczenie cesarstwa ottomańskiego,— co zmusiło Portę do zbrojnego osadzenia granicy serbskiéj.

Listy nadeszłe z Bośnji mówią o głębokiéj nieufności, panującéj tam względem zamiarów Omera-Paszy i jego obietnic. Wszyscy pamiętają, że podczas przedostatniéj wyprawy, Omer-Pasza nakazał powszechne rozbrojenie, a gdy chrześcijanie uwierzywszy jego obietnicom broń złożyli, dopuścił się względem nich najokropniejszych okrucieństw i wtrącił ich w największą niewolę.

Dziennik Paryzki O j c z y z n a następnie oblicza siły Serbji. Chociaż Hati-Szerif 1834 zapowiedział, że Serbja mieć powinna nie więcéj jak 2,500 żołnierzy, a mianowicie: 2 bataljony piechoty, jeden szwadron jazdy i jednę baterję artylerji,— Skupczyna jednak w sierpniu 1861 r. postanowiła:

Że siła zbrojna serbska składać się powinna: z wojska czynnego 2,500 ludzi; gwardji narodowéj ruchoméj 50,500; gwardji narodowéj i miejscowéj żandamerji około 150,000 ludzi, czyli razem z 210,000 głów.

To prawo uchwalone d. 25 sierpnia, rozjątrzyło rząd turecki przeciw Serbji. Porta utrzymuje, że sama bronić będzie bezpieczeństwa księstwa, że dozwolone jéj przez Hati-Szerif posiadanie oddziału złożonego z 2,500 ludzi, miało tylko na względzie czuwanie nad wewnętrzną spokojnością; tymczasem nowa organizacja przeciwna jest ustawie zasadniczéj i widocznie zawiera groźbę przeciw sułtanowi.

Rząd serbski odpowiada, że nie powiększył swojego wojska czynnego, którego liczbę prawo publiczne urządziło; że tylko urządził gwardję narodową przykładem innych państw europejskich, przeznaczoną do utrzymania porządku; że 2,500 ludzi wymienionych w Hati-Szerifie nie zdołają utrzymać wewnętrznéj spokojności, że Porta niezdolną jest dopomódz w téj mierze rządowi serbskiemu z powodu swych własnych kłopotów, a nadewszystko że konstytucja zakazuje pobytu wojskom tureckim w Serbji, od czego stanowi wyjątek tylko twierdza belgradzka.

Depesze Telegraficzne.

LONDYN, niedziela 30 marca. Zakład Reutera oznajmuje z New-Yorku 17 marca:

Jenerał Mac-Clellan wydał odezwę do wojska związkowego, w któréj wyraził: „Chwila działania nadeszła, chcę was poprowadzić na pole stanowczéj bitwy; zażądam od was długich pochodów i cierpliwego znoszenia niedostatku."

W dniu 3 marca oderwańcy skupili niedaleko twierdzy Manassas 90 tysięcy ludzi, całe zaś wojsko jakiem rozrządzali wynosiło 150 tysięcy i mogło być zebrane około twierdzy w przeciągu jednego dnia.

Część floty związkowéj popłynęła w dół Missisipi.

BRUXELLA, niedziela 30 marca. N i e p o d l e g ł o ś ć b e l g i j s k a ogłasza list pisany z Paryża oznajmujący, że na posłuchaniu daném przez cesarza Napoleona III, dnia 26 marca, margrabiemu de Lavalette, cesarz oświadczył, iż na przypadek śmierci papieża, Francuzi pozostaną w Rzymie nawet podczas konklawy.

TURYN, niedziela 30 marca. Panowie Mancini i Cordova przestali być ministrami. Posady ich zajęli w wydziale oświecenia narodowego p. Brioschi, a w wydziale sprawiedliwości p. Conforti.

Jenerał Lamarmora oświadczył, iż nie potrzebuje zasiłków do stłumienia zbójectwa.

LONDYN, niedziela 30 marca. Zakład Reutera udziela następne wiadomości z New-Yorku, z dnia 18 marca.

Związkowi zajęli Dumfries nad niższym Potomakiem. Wyprawa jenerała Burnside zajęła Newbern w Karolinie północnéj po czterogodzinnéj bitwie. Zabrano oderwańcom trzy baterje, liczące 46 dział i 3,000 strzelb, wzięto 200 jeńców. Oddział dziesięciu tysięcy oderwańców umknął ku Goldshore, paląc mosty na rzekach Trent i Claremont, oraz puściwszy z dymem Newbern. Strata związkowych wyniosła 100 zabitych i 400 rannych.

TULON, poniedziałek, 31 marca. Eskadra ewolucyjna wróci dnia 12 kwietnia. Sześć okrętów uda się do Cherbourg dla towarzyszenia cesarzowi Napoleonowi podczas jego podróży na wystawę londyńską.

LONDYN, wtorek 1 kwietnia. Na wczorajszém posiedzeniu izby gmin, lord Palmerston powiedział, że Anglja, dopomagając do zawarcia pożyczki tureckiéj, nie wzięła na siebie żadnéj odpowiedzialności i czuwać tylko będzie nad najwłaściwszém użyciem pożyczonych pieniędzy.

LONDYN, wtorek 1 kwietnia. Zakład Reutera donosi z New-Yorku, 20 marca:

Upadek twierdzy Savannah jest nieuchronny. Oderwańcy opuścili ostatnie stanowiska nad niższym Potomakiem.

Dzienniki new-yorkskie zapewniają, że wielka niezgoda wybuchnęła między sprzymierzonymi w Meksyku i powszechnie sądzą, że legacje francuzka i hiszpańska z sobą zerwały.

Donoszą z Vera-Cruz, 4 marca, że wojska hiszpańskie wracają z głębi kraju i odpłyną do Kuby. Jenerał Prim dowodzi wojskami sprzymierzonych. W jedném z zastrzeżeń umówionych między jenerałem Prim i jenerałem Doblado postanowiono, że nowe wojska nie wylądują i że Francuzi, oraz Hiszpanie wrócą do Kuby, posiłki francuzkie nawet na brzeg nie wysiądą.

TRIEST, czwartek 3 kwietnia. Wiadomości z Aten z dnia 29 marca donoszą, że powstanie stłumiono na wyspach: Santonia i Naxos. W Achannarji oddział wojska powstańców został otoczony przez lud i zaprowadzony do obozu królewskiego pod Nauplją. Były też objawy w Kiparysa, Kalamata i Nawarynie. Izby w Atenach zostały zamknięte po zagłosowaniu kredytu nadzwyczajnego miljona drachm na poskromienie rokoszu.

TURYN, poniedziałek 31 marca. Na dzisiejszem posiedzeniu izby poselskiéj, p. Rattazzi oznajmił, że jego towarzysze pp. Cordova, Mancini i Poggi złożyli swe urzędy, że jenerał Durando został mianowany ministrem spraw zagranicznych, a senator Matteucci ministrem narodowego oświecenia. P. Rattazzi dodał, że zatrzymuje wydział spraw wewnętrznych i tymczasowo wydział sprawiedliwości.

LONDYN, środa 2 kwietnia. Zakład Reutera oznajmuje z Kopenhagi 1 kwietnia:

Pełnomocnik duński we Frankfurcie oświadczył, iż sprzeciwia się, aby zadanie szlezwigskie było traktowane pod firmą postanowienia związkowego i odmówił przyjęcia tego postanowienia z miejsca swojego, jako pełnomocny członek sejmu związkowego, żądając udzielenia go w drodze dyplomatycznéj. W skutek téj odmowy, sejm związkowy kazał doręczyć swe postanowienie w Kopenhadze przez ministra pruskiego przy dworze duńskim.

KONSTANTYNOPOL, wtorek 1 kwietnia. Wiadomości o poddaniu się Nauplji są fałszywe; twierdza może trzymać się jeszcze cztéry miesiące. Rokoszanie tylko z królem chcą traktować, lecz żądają od niego oddalenia ministrów, rozwiązania izby, uzbrojenia gwardji narodowéj i wyznaczenia następcy tronu.

PARYŻ, piątek 4 kwietnia. M o n i t o r p o w s z e c h n y ogłasza dziś rano, że dla ulżenia ciężarów skarbowi, cesarz rozkazał zmniejszyć o 32 tysiące ludzi skład wojska, rozpuścić 101 i 102 półki piechoty, tudzież przedać 2,200 koni.

MADRYT, czwartek 3 kwietnia. Zapewniają, że Hiszpanja wynurzyła żądanie, aby troiste przymierze jasno oznaczyło wykład niektórych artykułów konwencji, tyczącéj się zbrojnéj interwencji w Meksyku.

TURYN, czwartek 3 kwietnia. Wniesiono na izbę poselską projekt do prawa, żądający pomnożenia bonów skarbowych do stu miljonów.

PARYŻ, środa 2 kwietnia. Dzisiejszy Monitor oświadcza, że Francja nie żądała u Hiszpanji odwołania jenerała Prim; nie potwierdziła tylko konwencji zawartji w Soledad, która zdawała się jéj ubliżać godności Francji.

M o n i t o r dodaje, że p. de Saligny jeden tylko upoważniony jest w Meksyku pełnomocnictwem, które przedtém posiadał admirał Jurien; ten ostatni zachowuje dowództwo dywizji morskiéj.

MADRYT, wtorek 1 kwietnia. Zapewniają, że Hiszpanja podzielając zdanie Francji nie potwierdziła konwencji Soledad.

BERLIN, 31 marca. Według korespondencji Zejdlera przybył wczoraj do ministerjum spraw zagran. telegram z wiadomością o śmierci Papieża.

Przegląd miejscowy,

W I L N O.

Kolej żelazna w Wilnie w pierwszych chwilach swojego otwarcia.

Już się oczy Wilnian od lat kilku oswoiły z brodami i czapkami, uwieńczonemi w złote dębowe liście s z m e n d e f e r c z y k ó w *), i z ich tajemniczą robotą; już tłumy różnorodnego ludu od Sekwany i Garony, od Dźwiny i Dniepru, od Elby i Szprei, od błot i piasków Poleskich, od stron dalekich Wielkorossji i dalszych jeszcze Palestyny, zalały nasze miasto, rozsypały się po wzgórkach, które my nazywaliśmy górami, poczęły sznurem mierzyć nasze pola i ogrody—nurtować rzeki, przekręcać nazwiska miejscowości, a jeszcze Litwini z niedowierzaniem poglądali na rozpoczynające się roboty, pytając, jak chór w Dziadach: „c o t o b ę d z i e? c o t o b ę d z i e?" Z ołówkiem, z cyrklem, z grundwagą, z rydlem, z taczką, z siekierą, z młotem, kielnią, drótem i baterją elektryczną, nakoniec z krédką i główką przyszli mężowie ze czterech stron świata, zwyciężać czas i przestrzeń, gotować drogi nasze i czynić prostemi nasze ścieżki (P a r a t e v i a m, r e c t a s f a c i t e s e m i t a s!) Tłum różnorodny i różnojęzyczny, nierozszedł się jednak z pod wieży Babel, dla wzajemnego nierozumienia języków, bo tu służył za tłumacza pieniądz, ów uniwersalny i n t e r p r e s, jak to jeszcze w siedmnastym wieku odkrył w Danji nasz ukochany Pasek. Wytrysły podsadzone prochem podziemne kamienie, zniżyły się pagórki, podwyższyły doliny i jary, sosny uderzyły czołem, góry dały cierpliwie przebijać swe piersi na tunele, rzeki pohamowały swą bystrość, aby snadniéj można murować arkady pod mosty niewidziane dotąd w téj stronie. Mieszkańcy Wilna mogąc już naocznie obejrzeć, prawdziwie godne uwagi początki olbrzymich robót: czasowy m o s t w Rakanciszkach, d r o g ę po nad dachami Ostrobramskiéj ulicy, t u n e l na drodze do Kowna, niecierpliwie poczęli wyglądać skutków tych olbrzymich przedsięwzięć. Na podesłanych pod ich stopy relsach, wagony, jak prości najemni parobcy, woziły piasek i drzewo, pracowały za stu ludzi, nic nieżądając na strawne, tylko trochę oleju na odświeżenie nóg w biegu znużonych. Lokomotywa poczęła przebiegać coraz to większe przestrzenie,—nareszcie jednego pięknego jesiennego poranku 1860, gwiżdżąc na naszą litewską prostotę, czarnym dymem starając się wystraszyć, jeśli się gdzie skryły stare bóstwa naszego konserwatyzmu, sapiąc pełnemi wrzątku i ognia płucami, przyleciała do Wilna, aby, jak się wyrazili gazeciarze, dać ślub naszemu cichemu miastu z cywilizacją Zachodu. Prawdę mówiąc, były to tylko zaręczyny, niby Doży z Adryatykiem, cywilizacja jak skromna narzeczona z pod rzęsów tylko spoglądała na gród nasz, jak na przyszłego posłusznego małżonka, aż oto w rok z górą nastąpił ślub urzędowy i na dwóch linjach już w ściśle oznaczonych dniach i godzinach zaczęto porozumiewać się z dwóma krańcami świata. Wilno stało się jakby sercem, do którego schodzą się trzy żelazne arterje: z Warszawy przez Białystok, z Petersburga przez Dyneburg, i z Prusami przez Kowno i Wierzbołowo. Pierwsza z tych linij, nie gotowa jeszcze do publicznego użytku, służy dotąd tylko potrzebom zarządu drogi żelaznéj, dwie inne od dnia 15 bież. miesiąca, już poczęły pulsować regularnym ruchem. Jak bociany przed wiosną, jeszcze przed otwarciem kolei poczęły tędy przeciągać znakomitości europejskie jak ks. Montebello ambassador francuzki z Petersburga, znakomita Ristori i t. d. Przelotném tylko okiem rzuciwszy na nasze miasto, pojechali daléj znakomici goście, zaledwie nasz Kurjerowy zecer zdążył złożyć wiadomość o ich przybyciu. Bóg z nimi! nie dla naszych pięknych oczu przybyli oni do Wilna, lecz że tędy wypadała im droga; cóż za dziw, że mieszkańcy Wilna, radośniéj niż panię Ristori, powitali wyłącznie dla nas przybyłe transporta ryby i soli i nadzieję przybyć mającego topionego i nietopionego masła. Z dniem każdym cóś nowego przybędzie, aby zniżyć miejscową cenę. Nie wiemy jak to przyjmą producenci, ale ludzie miastowi żyjący z grosza, błogosławić będą konkurencji, téj duszy handlu, jak się wyraża p. G. księgarz w jednym ze swoich prospektów.

Nie byliśmy na otwarciu kolei; uważalibyśmy bowiem, kto pierwszy z wagonu na ziemię litewską stąpi nogą? Byłby to jakiś dla krainy prognostyk, którymbyśmy się podzielili z czytelnikami Kurjera. Przeczucie nam mówi, że tym pierwszym na ziemię naszą Kolumbem— był niewątpliwie Niemiec.

Witaj nam gościu! Po słowiańsku, chlebem i solą cię nieprzyjmujemy, dopóki soli i własnego chleba od ciebie niepoczniemy kupować, dopóki nas twoją zbawczą praktycznością nie przekonasz, że podaniowa ojców naszych gościnność, jest niepotrzebnym a marnotrawnym polskim wyskokiem.

Bacznie ważąc zło i dobro, jakie na nas musi spłynąć z kolei żelaznéj, jasno widzimy, że dobro spłynie na ogół, zło zaś na jednostki, które wierząc w trwałość wiekuistą naszego chińskiego muru, spali w błogim zastoju długie lata. To co służy do codziennych potrzeb życia, i tak nazwany nasz h a n d e l sklepowy, wyszedłszy z rąk monopolistów, muszą koniecznie zniżyć stopę swéj ceny. Ale miejscowe przedmioty zbytku, ale rzemiosła nasze, nieumiejętnie, zawodnie, ospale wykonywane, a opłacane stosunkowo zbyt drogo, czy potrafią stanąć do współzawodnictwa z dobrym i tanim zagranicznym wyrobem? czy naszym majstrom nieprzyjdzie drogo przypłacić, za tradycyjne poniedziałkowanie swych dziadów, ojców, własne i swéj czeladki? Chleb artysty na długo pozostanie twardym i twardszym niż dzisiaj, ale z jednéj strony dla nich samych ułatwi się większa sposobność widzenia i korzystania z arcydzieł Europy, z drugiéj wykształceńsza publiczność, okiem sprawiedliwszém ich utwory oceni.

Ale co my tam na kartkę gazeciarskiego sprawozdania, mamy łamać głowę nad wyższemi zadaniami handlu i międzynarodowych stosunków? po co wkraczając w granice ekonomji politycznéj i filozofji mamy rozprawiać o złych i dobrych, fizycznych i moralnych wpływach kolei żelaznéj na Litwę? Czyż dla wykształconéj i kształcącéj się publiczności, na pierwszy raz nie będzie dosyć wiadomości, że za kilka rubli można być w Berlinie lub w Paryżu, że wkrótce przyjadą do nas strasburskie pasztety, toruńskie pierniki, a nedewszystko świeże ostrygi, o których my w naszéj litewskiéj prostocie zaledwie mamy wyobrażenie.

Pociągi przychodzą z Dyneburga przez Wilno do Kowna w niedzielę, wtorek i czwartek, o godz. 12 min. 32. Z Kowna do Dyneburga w niedzielę, wtorek i czwartek o południu.

*) S z m e n d e f e r c z y k a m i, lud a zwłaszcza żydzi tutejsi nazywają naprzód inżynjerów francuzkich budujących kolej żelazną, potém wszystkich jéj urzędników, nakoniec lud przy niéj pracujący, od wyrazów francuzkich c h e m i n d e f e r (droga żelazna).

Chcąc widzieć ten ruch tak niedawno u nas nastały, a zarazem obeznać się z urządzeniem kolei żelaznéj w Wilnie, jednego z takich poranków, w towarzystwie równie ciekawych jak i my, rozlewców atramentu, udaliśmy się zwiedzić stację kolei żelaznéj (Bahnhof), daleko po za miastem, nieopodal kościoła św. Stefana położoną. Gruppa świeżych murów, daje jéj pozór jakiéjś odludnéj kolonji, ulice z miasta do niéj prowadzące, wązkie są jak większa część w Wilnie, wązkie są i kręte, a minąwszy dawne targowisko, zaledwie dają pozor małego miasteczka. Mniéj niż niepocześne domki co tu siedzą na błotnéj i niebrukowanéj ziemi, ani się domyślają, że wkrótce będą musiały ustąpić miejsca wytworniejszym hotelom, gmachom, że te ciche ulice, na których one wiek swój przeżyły, gdy zagrają szumném życiem, gdy zogniskują w sobie ruch miejski przedłużą się aż pod stację, zabiorą ją w środek siebie i połączą z miastem, które teraz w mgle porannéj gdzieś z daleka widnieje. Przed stacją ruch był już znaczny. Mający ruszać do Kowna lub zagranicę, przybyli wcześnie aby się zaopatrzyć w bilety. Znajomi, przyjaciele, krewni przybyli przeprowadzić odjeżdżających, zebrała się garstka jak my ciekawych i oto dziedziniec zajazdowy napełnił się miejskiemi dorożkami i powozami rozmaitych kształtów. Omnibusy z hotelów Niszkowskiego i Poznańskiego, ze złotemi napisami swoich nazwisk, nietylko na drzwiczkach powozów, lecz i na czapkach swoich lokajów, przywiozły swych lokatorów, słowem stacja Wileńskiéj kolei żelaznéj nie mniejszém wrzała życiem jak np. stacje w Poznaniu lub Krakowie.

Do przybycia pociągów z Kowna i Dyneburga, mieliśmy jeszcze spory kawał czasu. Uprzejmy budowniczy, p. Aleksander Bem, pod którego kierunkiem odbywały się i odbywają tutejsze roboty budownicze tutejszego banhofu, oprowadzał nas wszędzie, zaspakajając naszą natrętną może ciekawość. Zwiedziliśmy bliskie ukończenia salony, mające służyć to na oczekiwanie, to na bufety, to na kassy każdéj z klass wagonów, zwiedziliśmy blizkie ukończenia apartamenta, przeznaczone na wypadek przyjazdu Cesarza. Zwiedziliśmy podziemia (s u t e r e n y); prawdziwy labirynt pokojów i pokoików, pod całym ciągnących się gmachem, z których bez nici Arjadny, wybłąkać się prawie niepodobna. Mają tu być kuchnie dla restauracji do każdéj klassy wagonowéj r e s p e c t i v e; pomieszczenia dla służby (w połowie już mieszkalne) i cztery o g r z e w a c z e (calorifères) do ocieplenia całego gmachu. Wszystko jest blizkiem ukończenia; roboty stolarskie odznaczają się dobrocią materjału i gruntownem wykonaniem. Oto już pierwsza próba współzawodnictwa rzemiosł zagranicznych. Górne piętro gmachu (dwieście przeszło łokci liczącego), zajęte jest przez urzędników kolei.

Dalsze budowle, stanowią dwie tak zwane r e m i z y, jedna na 24 lokomotyw, druga na tyleż wagonów,—zupełnie niemal wykończone.

Ale najciekawszemi są do widzenia dwa w o d o z b i o r y (resérvoires). Woda do nich sprowadza się z dosyć odległéj (4 wiorsty od stacji) miejscowości, nazwanéj Bethleem, rurami z surowcu zakopanemi w ziemi na łokci cztery. U źródeł dziurkowaty przyrząd nie dozwala płynąć z wodą drobnym kamykom,—woda przybywszy na stację, nalewa się do maszyn kranami.

Nieraz bez wątpienia będziemy mieć zręczność mówić o stacji kolei żelaznéj po jéj ukończeniu, teraz kreśląc co widzimy, winniśmy usprawiedliwić ciasnotę niewykończeniem całego gmachu i tymczasowością. W gotowéj części zabudowania, oto bióro telegraficzne, oto oblężona od kupujących bilety kassa, oto kącik gdzie trzecia klassa wagonowa posiła się piwkiem i wędzonką, oto bufet dla uprzywilejowych klass pierwszéj i drugiéj, z nakrytemi stołami do obiadu, z samowarem, łakociami, bawarskiém piwem, z poza którego wyglądają chcące zachować incognito s p i r i t u a l i a, rzadko jednak wywoływane.

W bufecie który razem służy za salę oczekiwania, tłok, ciżba, gwar, jak na wszystkich na całym świecie stacjach kolei żelaznych w chwili nadejścia pociągu. Ruch gorączkowy mężczyzn, znudzone miny dam, bieganina służby, brzęk szkła, gwar wszystkiemi językami, słowem wszystko jak się należy, wszystko do czego przywykło oko i ucho podróżującego koleją, po jakimkolwiek krańcu cywilizowanego świata.

Tutaj wszakże są jeszcze malutkie miejscowe niedogodności. Jeżeli d l a b r a k u b i l e t ó w osoba jadąca dwie tylko stacje, płaci cały kurs aż do Kowna, jeśli nieumiejący po rossyjsku i po francuzku passażer, nie wie co tam piszą w taryfach i ogłoszeniach rozlepianych po ścianach, a tém samém narażony jest na samowolność służby, jeśli musi przepłacać za jadło i napój, jeśli miejski dorożkarz za kurs do stacji i na powrót, wymaga takiéj płacy, za którąby można koleją żelazną zajechać do Kowna, złożmy te drobne ofiary na ołtarzu cywilizacji, która za to oświeci nasze głowy i ubogaci naszą ziemię.

Wł. Syrokomla.

Przegląd

Pism czasowych.

G a z e t a P o l s k a (do 72):

— Rozwiązanie sejmu pruskiego czyli raczéj nowe wybory do izby poselskiéj, które z tego powodu w całéj monarchji odbywać się będą, nie mało nam tu w Poznańskiem sprawiają kłopotu, albowiem trzeba będzie w ciągu jednego pół roku przechodzić po raz wtóry tak uciążliwą, rozdrażniającą, i koniec końców w wypadku swoim zawsze nieco wątpliwą operacją, jaką jest walka wyborcza w naszych trudnych stosunkach. Jakem to już zeszłéj jesieni wykładał, partja wcale nie jest równa pomiędzy nami a przeciwnikami naszymi w tego rodzaju walce; będzie ona tém nierówniejszą tym razem, że oczekiwać można, iż nowe ministerjum zechce się zapewne chwycić dawnych sposobów p. Westfalena, wpływania na wypadek wyborów po myśli swojéj; a w naszéj prowincji znaczy to tyle, co: po myśli niemieckiéj. W téj chwili nie masz jeszcze urzędownie naznaczonego terminu wyborów, zdaje się wszelako, że wybory pierwotne czyli pra-wybory przypadną około połowy kwietnia, sejmiki zaś wyborcze drugiego stopnia czyli właściwe poselskie pod koniec tegoż miesiąca. W naszym obozie dosyć jeszcze cicho, bo z zasady nie radzi widzimy przedwcześnie rozpoczynaną agitacją umysłów, która, śród mass wiejskiego ludu mianowicie, często powtarzana i długo się przeciągając, nietylko bałamuci go i odrywa od pracy, ale w końcu nuży, przykrzy mu się i nieubłaganem prawem reakcji wywołuje przesyt i zobojętnienie. Obóz natomiast niemiecki, mający po sobie wszystkie korzyści organizacji i poparcia z góry, już się mocno krzątać zaczyna, sprawia szyki i obmyśla plany kampanji wyborczéj, podstępy wojenne i t. d. Z jednéj strony biurokracja miejscowa obrabia już za pośrednictwem najniższych ogniw administracyjnego łańcucha, to jest za pomocą komissarzy dystryktowych i sołtysów lud wiejski, bałamucąc go w różny sposób i starając się między innemi spopulary-

zować śród niego myśl, iż najwłaściwszą i najkorzystniejszą dlań byłoby, ażeby na posłów wybierał, jeźli już nie urzędników niemieckich, którzyby go strzegli od arystokratycznych i anarchicznych zachcianek i dążności szlachty polskiéj, to przynajmniéj kogoś z pośród siebie: biurokracja ma bowiem nadzieję, że z nawpół ciemnymi a przynajmniéj parlamentaryzmowi niemieckiemu całkiem obcymi włościanami polskimi, dałoby się prędzéj cóś na sejmie zrobić, jak z polską inteligencją, naprzykład dałoby się może utworzyć cóś nakształt frakcji księdza Litwinowicza w rajchsracie wiedeńskim. Z drugiéj strony, znany wam już „Związek do popierania niemieckich interessów w prowincji poznańskiéj," zwołuje do Poznania walne zgromadzenie monstre, na które zaprasza nietylko członków swoich, ale w ogóle wszystkich Niemców dbałych o wypadek wyborów w sensie niemieckim. Na tém zgromadzeniu ma być rozbierany i ostatecznie ustanowiony plan kampanji wyborczéj.

Z boleścią i wielkim żalem do niektórych waszych agentur pośredniczących widzimy, że werbowanie wiejskiego ludu wielkopolskiego do wychodźtwa za Bug i Niemen, a chociażby też za Prosnę tylko, nie ustaje a nawet w niektórych naszych powiatach w zastraszający sposób się wzmaga. Powinniście z waszéj strony naciskiem na opinję publiczną sprawić, żeby to werbownictwo u nas ustało. Rozumiem wybornie, że na Litwie i w ziemiach ruskich, świeżych ludzi do robót folwarcznych potrzeba; dzielę podobnież uczucie i przekonanie, które doradza sprowadzać osadników i robotników raczéj z krajów pobratymczych niżli z głębi Niemiec. Aleź żadnéj prowincji o sobie tylko saméj myśleć się nie godzi, bez pytania o to, co się z innemi stanie? Chociaż może większym właścicielom na Litwie i w ziemiach ruskich a nawet samymże prowincjom wygodzi się przez sprowadzanie ludu wielkopolskiego, to przecież spuszczać z oka niepowinni, że naszą prowincję a przynajmniéj polski jéj charakter dobijają przez takie na wielką skalę przedsiębrane przesiedlanie z niéj odwiecznych tubylców.

Wspominałem kiedyś, że centralne nasze Towarzystwo rolnicze zapowiedziało wielką wystawę na miesiąc czerwiec w Poznaniu. Otóż do téj wystawy nie przyjdzie, bo władza policyjna wzbroniła jéj pod pozorem, iż Towarzystwo rolnicze które chce ją urządzic, nie jest przez rząd „uznane." Żeby zrozumieć naturę tego zakazu, wiedzieć potrzeba, iż ustawa o stowarzyszeniach (z d. 11 marca 1850), która jedynie w téj materji rozstrzygać może i rzeczywiście też, prócz Poznania, wszędzie rozstrzyga, niezna wcale różnicy „uznanych i nieuznanych" Towarzystw, nie tylko rolniczych ale nawet politycznych. Cała prawu znana różnica na tém polega, iż polityczne towarzystwa obowiązane są wręczać, dla prostéj wiadomości, miejscowéj władzy policyjnéj, odpis swego statutu, oraz wykaz członków; niepolityczne zaś towarzystwa, a więc i rolnicze, nawet tym ograniczeniom nie ulegają. Formy uznania Towarzystwa rolniczego przez rząd, nikt nawet w Prusiech nie zna.

— Projektowana nasza spółka ziemiańska „Tellus," o któréj już kilkakrotnie była w dziennikach wzmianka, miała rozpocząć swe czynności z dniem 1 marca r. b. to jest z terminem zaprowadzenia nowego kodeksu handlowego niemieckiego, na którym organizację swoją chce oprzeć. Różne trudności i przewłoki formalne sprawiły jednak, że dopiéro w ciągu miesiąca maja będzie mogła urzędownie się do sądu zameldować, jako spółka akcyjna. Niemcy tym czasem nie próżnują w tymże samym kierunku. Z jednéj strony powiadają o zebranym pomiędzy kapitalistami całych Niemiec funduszu 40 miljonów talarów (co przecież jeźli nie bajką, przynajmniéj wielką jest przesadą), ku wykupywaniu ziemi wielkopolskiéj z rąk polskich; z drugiéj strony zaręczają, iż rząd berliński przeznaczył rocznie 300,000 talarów z funduszów publicznych na tenże sam cel. Dwóch niemieckich agronomów z Poznańskiego, znanych ze swojéj germanizatorskiéj żarliwości, panowie Sänger i Lehman, mają podobno sobie poruczony wybór tych posiadłości ziemskich, które z powyższego funduszu czy to na subhaście czy w inny sposób nabywać się mają od polskich właścicieli, by potém niepowrótnie w niemieckie przejść ręce.

— Redakcja otrzymała z Żytomierza sprawozdanie o stanie Bursy dla ubogich uczniów założonéj przez ks. Leona Potockiego, a dziś utrzymującéj się pod opieką ks. Boratyńskiego profes. gimnazjum, p. Anzelma Kleczyńskiego i Ignacego Knolla. Obecnie w Bursie téj utrzymuje się niezamożnych uczniów klassy piérwszéj ośmiu, drugiéj siedmiu, trzeciéj dwunastu, czwartéj pięciu i jeden dozorca uczeń klassy szóstéj, ogółem trzydziestu i trzech. Bursa nie mając żadnych stałych funduszów, zasilana tylko dobrowolnemi składkami, winna swój byt staraniom opiekunów, którzy się nią zajmują. Widzimy ze sprawozdania, że od sierpnia 1861 r. do lutego 1862 dochód ogólny z ofiar wynosił jednak 1471 r. 15 kop., a rozchód 1437 r. 42½ kop. Niektórzy uczniowie utrzymują się całkiem na koszcie Bursy, inni część jakąś wedle możności opłacają. Daj Boże, by i nadal zakład ten tak potrzebny i użyteczny stale mógł się utrzymywać, a liczba tych co nań się składają, powiększyła. Prawdziwy postęp w braterstwie czynem się tylko dowieść może.

— Zgromadzenie profesorów wydziału prawa i administracji C. Kr. uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, oceniając umiejętnie wypracowane przez p. Fr. Maciejowskiego magistra. Ob. pr., sędziego sądu apellacyjnego warszawskiego, dzieło: „Zasady prawa rzymskiego pospolitego według instytucij Justynjańskich r. 1861," które młodzieży akademickiéj przy wykładach właściwych nader pożyteczném będzie, postanowiło usilnych dołożyć starań na drodze właściwéj, by tak przydatna i długoletnia o dobro nauk troskliwość sędziego Maciejowskiego, nadaniem mu najwyższego stopnia akademickiego uwieńczoną została.

— Wkrótce ma się ukazać na widok publiczny nowe dziełko przeznaczone dla szkółek wiejskich noszące napis: „Życie pana Jezusa, Zbawiciela naszego, krótko opisane przez Zygmunta Migurskiego." Dziełko to napisane w sposób dostępny dla ludu, zajmie zapewnie jedno z piérwszych miejsc w bibljoteczkach wiejskich, o projekcie utworzenia których niedawno wspominaliśmy.

— Niezadługo także ma się ukazać książeczka pod tyt: „Żywot ś-go Jana Chrzciciela ze zbioru włoskich pisarzy wyjęty, a ku zbudowaniu braci swojéj na język polski, z niektóremi odmianami, bez naruszenia głównego wątku rzeczy, wytłómaczony przez T. L."

— Piérwsza książeczka „Bibljoteki ludowéj" J. I. Kraszewskiego, „Światy i ziemia," w tych dniach drukować się zacznie. Druga: „O pracy," także wkrótce będzie gotową. Warunki nabycia, po wydaniu piérwszego tomiku oznaczone będą.

O IMIONACH
Swantewita i Arkony.

Najdaléj ku północy wysunięta wyspa słowiańska, u południowych brzegów morza baltyckiego leżąca, nosiła w wiekach średnich nazwę Rui, Rany lub Rujany, przez Niemców Rugiją, Rügen nazywana. Ze wszystkich ludów Pomorza baltyckiego Ranowie uważani byli za najdzielniejszych i najpotężniejszych. Nieprzystępność miejsca z powodu wiecznie srożącego się morza (*Adam Brem. i Helmold*), i szczęśliwe odpieranie wrogów, wyrobiły w Ranach ducha zarozumiałości i uczucie przewagi nad wszystkiemi ludami sąsiedniemi, które uległszy przemocy Niemców, daninę książętom saskim opłacać były zmuszone. Jakkolwiek wszakże przytoczone powody niemało wpłynąć musiały na poczucie się Ranów do pierwszeństwa pomiędzy narodami, wszakże nie byłyby one w stanie zmusić inne plemiona do przyznania im téj wyższości, bo nieprzystępni w domu, Ranowie nieprzewyższali innych Słowian swą dzielnością za domem, owszem z zewnętrznych wojen zarówno sławni byli Lutycy, z tą różnicą, że napady Ranów skierowane były na ziemie nadmorskie, na miasta nadbrzeżne duńskie, niemieckie i słowiańskie, napady zaś Lutyków były lądowe, a zarówno groźne i okrutne. Był inny powód, który Ranów nad wszystkie inne ludy wyniósł, który Ruję zrobił ogniskiem Słowiańszczyzny pogańskiéj była to świątynia Arkońska, a w niéj posąg *boga bogów* Swantewita (*Helmold*). Czcili go Słowianie pomorscy nad wszystkich bogów plemiennych (*dii privati*, Saxo) tak, że inni bogowie w porównaniu ze Swantewitem za półbożków tylko uważani być mogli. Wszystkie plemiona słowiańskie opłacały Swantewitowi roczną daninę, najodleglejsza nawet, a za czasów Helmolda (w XII wieku) na wpół zniemczona Wagrja (w dzisiejszéj Holsztynji) stale przynależną dań na Ruję wysyłała. Nawet chrześcijanie, sam król duński Swein, bogate dary na cześć boga składali. To znaczenie Swantewita spływało na jego sługi, a kapłan najwyższy posiadał władzę większą od królewskiéj. Tę powagę zachowała Rugja aż do swego upadku; gniewała się ona jeszcze w r. 1124 na Szczecinian, że ci okazali się posłusznymi Bolesławowi Krzywoustemu i że *niespytawszy wcale Rujan o pozwolenie*, chrzest z rąk św. Ottona przyjęli. Najdłużéj też Ranowie w bałwochwalstwie przetrwali; królowie duńscy nieraz czynili na nich wojenne wyprawy, za szóstym dopiero razem udało się Waldemarowi I (w r. 1166) Ruję zająć w swe posiadanie, świątynię zniszczyć, a na jéj miejscu kościoł ś. Wita wystawić. Z bogów słowiańskich Swantewit ostatni z placu ustąpił: nie darmo za największego mieli go boga Słowianie. Nie postacią swoją odznaczał się on od innych bogów; bo jakkolwiek miał cztery głowy, były wszakże bóstwa niższe, które tyleż głów, albo i więcéj twarzy miały. Tak Porenut miał cztéry twarze przy jednéj głowie, piątą twarz miał na piersiach, Borowit miał pięć głów, Rujewit siedm twarzy, a wszystko to były bóstwa z téjże wyspy Rui. Trzygłów (Triglow lub Triglaw) Szczeciński miał wprawdzie tylko trzy głowy, ale i te już oznaczały władzę nad wszystkiem, co tylko pojęcie ludzkie wystawić sobie mogło, bo były znamieniem panowania nad niebem, ziemią i piekłem. Swantewit był wyższym nad Trzygłowa, a cóżby mu pozostać mogło, skoro Trzygłów nad wszystkiem zapanował? Były i inne bóstwa, które cześć wysoką odbierały; tak w Retrze, w ziemi plemienia Lutyckiego Ratarów, Radegast także jak Swantewit i na wojnę się wyprawiał, i przyszłość przepowiadał; wszakże gdy dumny ze znaczenia swéj starożytnéj świątyni i powagi Radegasta, Ratarowie zechcieli swym sąsiadom przewodzić, ci oburzyli się i do boju z nimi wystąpili. Tego nigdy z Ranami nie było; pierwszeństwo ich było przez wszystkich pogan uznane. Wojny, jakie przeciw nim podnosili niekiedy książęta słowiańscy, wszczynane były przez chrześcijan lub z poduszczenia tylko Niemców, wszakże i te prócz téj, która ostatni cios zadała, zwykle okupem się kończyły.

Znaczenie więc Ranów głównie zależało od czci, jaką wszyscy Słowianie pomorscy Swantewitowi wyrządzali. W systemacie religijnym Słowian pogańskich zajmował on pierwsze miejsce między bogami na ziemi, jakkolwiek i sam podlegał bogu jedynemu, który mieszkał w niebie, i z krwi którego wszyscy pochodzili bogowie (*Helmold*). I nie było innego Swantewita nad tego, który sobie obrał świątynię Arkońską na stałe mieszkanie. Łączył on w sobie wszystkie dobre przymioty, a co tylko inni posiadali bogowie, on to w wyższym miał stopniu. Był on rządcą świata, dawcą wszelkiego dobra, bez jego woli nic ważnego nie przedsiębrali Słowianie, on stanowił o pokoju i wojnie, on przepowiadał przyszłość. To też i godła jego ściągały się do tych jego przymiotów. Koń biały, to własność rycerza; na nim wyjeżdżał Swantewit, gdy wrzała wojna z wrogami, na nim i w pokoju świat oblatywał; tak lud sądził, bo wycieczki zwykle odbywały się w nocy i tylko z rana widziano konia strudzonego, pokrytego pianą i błotem. Oczywiście, po lądzie i wodach podróże odbywał. Jako godła dodatkowe do konia uważać należy uzdę i siodło, które u nóg bożyszcza leżały. Podziwiano też miecz ogromny i *stanicę* (chorągiew), która ludowi w jego wojennych wyprawach przewodniczyła. Imię Swantewit składa się z dwóch wyrazów *święty i wit*. Ten ostatni istnieje w wyrazach pochodnych we wszystkich językach słowiańskich, tak w języku polskim w słowach: zwyciężyć, zwycięztwo; w czeskim: witiez (zwycięztwo), witiezitel, witiezim, witieżnik; w rossyjskim: witiaź (rycerz, bohater); w serbskim witez (bohater). Gdybyśmy więc mogli pierwiastek ten uznać za słowiański, łatwobyśmy znaczenie Swantewita odgadli; nazwa ta oznaczała by *świętego bohatera*. Forma wszakże ruska, czeska i serbska słowa *witiaź* i *witez* wskazuje, że słowo to nie nasze lecz skandynawskie utworzyło się z *wiking* zupełnie tak, jak wszystkie prawie ruskie, zakończone na *iaź*, czeskie na *az, iz, ez*, polskie na *iądz* z germańskich na *ing, ung* powstały. Tak *z pfening* poszły: starosł. i dawne ruskie *pieniaź*, czeskie *pieniaz* i *peniz*, serbskie *pinez*, pols. *pieniądz*; z *konung* i *chuning* ros. kniaź, czes. kniez, serb. knez, pol. ksiądz (a od tego książe); z gockiego *ausariggs* (czytaj: osarings—kólczyk) słow. usieraź; z *messing* pol. mosiądz, czes. mesaz; z szwedz. *kaldiggs* słow. kładiaź, ros. kołodieź (studnia). To oczywiste utworzenie się *witiaź* z *wiking*, tak powszechnego u Skandynawów, nieistnienie w językach słowiańskich wyrazu tego w jego pierwiastkowéj formie, a tymczasem znajdowanie się w językach germańskich, każą słowo to uważać za przybyłe do nas ze Skandynawji czy od Niemców w ogólności i to w najodleglejszéj już epoce. Pierwiastek wik, wig, wich, istniał w mowie dawnych Germanów wraz ze swemi pochodnemi, i oznaczał i wojnę i zwycięztwo i nawet boga wojny, Marsa. Tak Ermoldus Nigellus (z X wieku) w swéj rymowanéj biografji Ludwika pobożnego wyprowadza etymologję jego imienia *Hlutowig* od *Hluto* jasny i *wiek* bóg wojny. Zostawiając więc na stronie pretensjonalność narodową, musimy się przyznać, żeśmy to słowo sobie przywłaszczyli; inaczéj i być nie mogło, bośmy pierwiastkowo byli cisi i pokój lubiący, równi wszyscy jeden drugiemu bez różnicy stanów, więc i wyrazów mieć nie mogliśmy dla oznaczenia obcych nam pojęć. Takie słowa, jak cesarz, król, książe, pan, szlachta, rycerz witiaź— nie są i nie mogły być naszemi; stały się one, niemi dopiero wtenczas, gdyśmy naród i państwo składać zaczęli. Nawet *wojewodę* tylko z niemieckiego Her-zog (od Heer—wojsko, woje, i zog—od ziehen, wodzić) na polski przełożyliśmy. Że zaś mitologja słowiańska żadnego podobieństwa z germańską nie ma, Słowianie musieli mieć swe bóstwa jeszcze przed zetknięciem się z Germanami, szczególniéj zaś też mieli owego, jak go Helmold nazywa boga bogów Swantewita, znaczenia więc jego gdzie indziéj szukać należy.

Równobrzmiący pierwiastek *wit* zachował się w słowie *witać* (pols. i czeskie), a znaczył pierwotnie i *witać i mówić*, będąc wspólny wszystkim językom słowiańskim. Z niego potworzyły się ruskie: witja (mówca) pry-wiet, pry-wietliwyj, pry-wietstwowat, ob-iet zaw-iet, ot-wiet; wieszczat (mówić), stąd ob-ieszczat zam. ob-wieszczat' wieszczun (wróżbita), wieszczyj (mądry); pol. wiecać i ob-iecać, zam. ob-wiecać (niem. ver-sprechen), ob-ietnica, wieszcz (prorok, poeta), wieszczek, zło-wieszczy; czes. wece (wieca) wecati--mówić, weszczba (przepowiednia w Rps. kralodw.; serbs. wieszt i wiesztak—peritus, wiesztina—nauka, wiesztica—czarownica. Zachował się on też w obu znaczeniach w imionach własnych Ziemowit, Witogost, Witomir, Radowit, Bohowit, Witosław, Hostiwit. Dla tego to Bogufał mówi, że imię Ziemowita znaczy tyle, co *jam loquens*, a Gallus, że Ziemowit dostał to imię ex praesagio futurorum. Słowo to wspólnem jest i naszym i germańskim językom, w których *witkr* znaczy wieszczek (skand), vita (sapiens, procer, optimus—w anglo-sax.), witzig (judex w średniowieczném). Prócz tych znaczeń ma *witać* jeszcze jedno, a mianowicie *mieszkać*, zachowane dzisiaj tylko w ruskim, ob-itat zam. obwitat, ob-itiel, obitatiel, a w pierwotnéj formie znajdujące się u Nestora: „ruscy kupcy mają w Konstantynopolu *witat* (mieszkać, przebywać) u św. Mamy". Otoż w nazwie Swante-wit, druga część imienia ma, jak sądzę, zupełnie to samo znaczenie, jakie i w nazwie Ziemo-wit; Swantewit więc znaczy święty wieszcz, prorok. Przymiot temu bożyszczu przypisywany,— przepowiadania przyszłości, przez historyków wskazany, najzupełniéj temu tłómaczeniu odpowiada, sama nazwa świątyni Arkońskiéj, jak daléj okażemy, nie co innego, tylko wyrocznię oznacza. Objaśnienie *wita* u Gallusa i Bogufała wywód nasz potwierdza; filologja bez zaprzeczenia z nim się zgadza. Skoro więc i nauka filologji, i mitologja, i świadectwa historyków za tym wywodem przemawiają, słuszną więc będzie rzeczą uznać go za zasadny. Pierwsza część wyrazu jest *swante*, to jest święty, i z tym dźwiękiem nosowym wszyscy historycy od najdawniejszych do najpóźniejszych czasów ją pisali; a jeżeli który z nowszych i napisał *swatowit*, to natychmiast dodawał, że *swaty* znaczy święty. Tak Helmold z wieku XII zawsze go Zuantewitem, Saxo Gramatyk z tegoż wieku Swantewitem nazywają. Knytlinga-Saga, opiewająca wypadki z r. 1168 nazywa go Svanteviz; stara legenda, mówiąc o świętych w r. 880 w Hamburgu pomordowanych, Suentebueck go mianuje (Leibnitz, scriptores rerum Brunswicarum, I 191); w dyplomacie Fryderyka Rudobrodego z r. 1170 stoi Szuentewit; Wacerad-Czech w Mater Verborum z r. 1203 nazywa go Suantowit, a swaty po czesku znaczy święty. Historja więc Swantewitowi współczesna, innéj nazwy tego bożyszcza nie zna. Nie można też uczynić zarzutu, żeby dźwięki nosowe były Pomorzanom niewłaściwe. Owszem o ile z pozostałych zabytków sądzić możemy, język Słowian Pomorskich (a u tych wyłącznie nazwę Swantewita spotykamy) był tym samym, jakim mówili Polacy, z takiemi ledwo różnicami, jakie dziś w języku Kaszubów Pomorskich spotykamy. W tym języku *swanty* lub *swianty* znaczyło święty, tak jak i dziś na najdalszém Pomorzu mieszkający Kaszubi ę jak *an* wymawiają i mówią sian (się), swianty (święty). Słowo to wchodziło w skład wielu imion własnych, w dyplomatach Pomorskich, a mianowicie, Rugijskich zapisanych. Tak nie mówiąc już o tém, że północna część wyspy Rugji, ta właśnie gdzie stała świątynia Arkońska, a w niéj posąg Swantewita nazywała się zawsze i dziś się nazywa *Witou*, nie Widow; ujście rzeki Dziewinowa (Diewenow), oblewającéj wyspę Wolin od wschodu nazywało się Swantust (Cod. Pomer. N 60); wyspa dzisiejsza *Oe* koło Rugji nosiła miano Swanty-wostrow; gród w południowéj części Rugji nazywał się Swantegard i dziś jeszcze nazywa się Swantow. Przymiotnik ten dodany do *wita* (wieszcza) jest najwłaściwszym dla oznaczenia bóstwa. Przerabiać *swanty* na polskie *święty* nie należy; najprzód dla tego, że dawny wyraz *swanty* jest także polski jak i nowy *święty*, powtóre, że taka zmiana zacierałaby znamię pomorskie, Swantewit bowiem jeżeli nie wyłącznie, to przynajmniéj głównie na Pomorzu był czczony; potrzecie, taka nowa przeróbka odejmowałaby imieniu bóstwa cechę starożytności. Na zasadach więc filologji, znaczenia mitologicznego i świadectw historycznych— musimy pozostać przy nazwie Swantewita, jako świętego wieszcza i odrzucić Światowida, któremu nauka i świadectwa są przeciwne. I nie wolno jest nikomu, na samych domysłach się opierając, nazwę u historyków zapisaną, nazwę tak jasną i żadnéj nie ulegającą wątpliwości, zmieniać stosownie do swego, może błędnego pojmowania rzeczy. Grzech jest ciężki, jeżeli błąd od całego Towarzystwa naukowego wychodzi, a tak właśnie ze Swantewitem się stało, którego na *Światowida* przechrzczono. Nazwa ta ma się opierać na tém, że Swantewit miał cztery głowy i na cztery strony świata patrzał, więc Światowid miał być to samo co Światowidz. Czy cztery głowy rzeczywiście cztery strony świata oznaczały, o tém nie wiemy wcale, bo nikt ze współczesnych tego nie powiedział; a gdybyśmy nawet takie głów tych znaczenie przyjęli, postawilibyśmy tego *boga bogów* (Helmold) niżéj od Trzygłowa Szczecińskiego, który jakkolwiek trzy tylko miał głowy, te wszakże oznaczały już panowanie nad niebem, ziemią i piekłem (Sefridus współczesny i biograf ś. Ottona, Apostoła Pomorzan). Przytém, wyżéj już powiedzieliśmy, że były i inne bóstwa z 4-ma, 5-ciu i z 7-miu głowami; jeżeliby więc cztery głowy oznaczały cztery strony świata, na ileżby stron ci ostatni patrzeć mieli? Wreszcie nie o znaczenie 4-ch głów rzecz tu idzie, mogły oni czy cztery pory roku, czy cztery strony świata oznaczać, w téj chwili jest to rzeczą obojętną i przypuszczamy nawet w nich znaczenie świata. Idzie tu jedynie o nazwisko; przypisywanie bóstwu, że ono świat tylko widzi, nie jest wcale przymiotem bogu właściwym i chrześcijańskie słowo Providentia, opatrzność nie samo widzenie oznacza. Znaczenie widzenia wcale nawet bóstwom Słowiańskim przypisywaném nie było; owszem Trzygłów Szczeciński wyraźnie to samo co Swantewit Arkoński i też przymioty chociaż w niższym stopniu mający, miał nawet i oczy zawiązane, właśnie, żeby na zdrożności ludzkie nie patrzeć i o nich nie mówić. Znaczeniu więc *Światowidza* przeciwną jest mitologja, przeciwną jest historja, u żadnego bowiem kronikarza takiéj formy tego nazwiska nie spotykamy, nakoniec przeciwną jest i filologja. Starodawni przodkowie nasi, o ile z analogji wnosić możemy, jeżeliby mieli bóstwu swemu przypisać pojęcie *widzenia świata*, nie *Swiatowit* lecz Widomir, Mirowid lub Mirozor by go nazwali, tak jak mówili, Włady-mir, Dobromir, Kresi-mir, Kazi-mir, Spicy-mir, Wizy-mir, Skarbi-mir, Mirosław Miro-zor i nowsze Biało-zor, Pro-zor. Nazwa *światy* znajduje się w imionach ruskich, *swaty* i *swety* w czeskich i nigdy w znaczeniu *świata* lecz zawsze w znaczeniu *świętego*, jak Swiatosław (Suentislaus), Swiatopołk i Swatopluk (Suentoplucus, Zuentipolch, Świętopełk). Nazwę więc Światowida, jako niczém usprawiedliwić się nie dającą, sądzę, odrzucić należy. Wszakże Swantewit przetłómaczony po rusku, rzeczywiście będzie Swiatowit, wątpię wszakże, by Towarzystwu Krakowskiemu szło o nadanie czystopolskiéj nazwie bóstwa ruskiego brzmienia, tém bardziéj skoro to bóstwo samo było wyłącznie lechickie.

Nakoniec jeszcze o jednéj hipotezie wspomnieć tu musimy. P. Hilferding w Historji Słowian Baltyckich widzi w słowie *wit*, sanskryckie *witi*, które podług Wilsona oznacza światło, light, lustre, i dla tego Swantewita przez świętą światłość tłómaczy. Temu wnioskowi w pomoc idzie objaśnienie Helmolda, który powiada, że Swantewit składa się z *swante*—święty, sanctus i *wits*—światło, lumen. Wszakże zrobimy tu uwagę że *witi* w sanskr, nie jest słowém pierwotném, lecz pochodném od *wi*, które między innemi znaczeniami ma też znaczenie i nieba. Pierwiastek *wi* mógł się u nas zachować w słowach świat, światły, jakkolwiek i tego za pewnik wcale nie przyjmujemy. Wreszcie *wi* sanskr, może być w słowach i wit, i witac, i wiecać, i wiedzieć, i widzieć; oznaczając bowiem ruch (*wi iwa* poruszać się), wiedzę (vid-wiedzieć), oko i niebo (wi) światło (witi), —do wszystkich słów od *wi* zaczynających się zastosowanym być może. Dodamy jednak, że naszemu wywodowi *wit*, wieszcz, prorok, mędrzec i sanskrycki język się nie sprzeciwia, w nim bowiem od pierwiastku *wid* pochodzą, *wittas* uznany, wa ittar—wiedzący, znawca, widwas—nauczony, od *wad i wać*—mówić wadas –mowa, waćas—głos, wadis –mówca (Eichhof, Paralele des langues de l'Europe et de l'Inde etc. Paris, 1836); więc powoływanie się na język sanskrycki, jakkolwiek w filologji jest przyjęte, a może konieczne, wszakże ostatecznie rzeczy nie rozstrzyga, zarówno bowiem częstokroć i do niezupełnie zgodnych z sobą wniosków da się naginać. Co do etymologji, podanéj przez Helmolda, ta co do wyrazu *wit* jest błędną, *światło* bowiem i *świat* bez początkowéj spółgłoski *s* w żadnym języku słowiańskim nie istniały i nie istnieją, i Helmold wziął znaczenie *wits* zamiast *wit* oczywiście z języka niemieckiego.

Przechodzimy do Arkony. Na przylądku wyspy Rui, najdaléj ku północy posuniętym, stała warownia (castellum) Arkona, a w niéj świątynia głównego bożyszcza Słowian pomorskich, Swantewita. Warownia ta miała wcale nie te, co wszystkie inne warownie przeznaczenie. Broniła ona bowiem nie kraju, lecz tylko świątyni, i przez nikogo zamieszkałą nie była, a strzegło ją trzechset rycerzy, jedynie na służbę Swantewitowi przeznaczonych; miasto zaś czyli osada leżała opodal od warowni. Nazwa Arkony na pierwszy rzut oka niewydaje się słowiańską; rzeczywiście z tém zakończeniem żadnego w całéj Słowiańszczyźnie miasta niespotykamy. Prócz tego i początkowa syllaba jest w językach słowiańskich niezwykłą, te bowiem samogłosek otwartych, a, o, u, na początku syllab nie znoszą i zwykle je przydechem *i* lub *w* przykrywają tak mówią: Jędrzej (Andrzéj), Jewka (Ewa), Jagusia (Agata), Jadwiga (Hedwiga), Węgry Hungary, tak przykrywają spółgłoskowém brzmieniem *w* wszystkie wyrazy, które w języku starosł. od *ą* się zaczynają (węgorz, węgiel, wątroba), a nawet i do tych kilku wyrazów, które w niektórych narzeczach od *a, u*, się zaczynają, Słowianie zachodni dodają *w* i mówią: woko, wucho, woba, wogień, wyreł (orzeł). A jednak warownia była czysto słowiańska, przez Słowian zbudowana i dla strzeżenia słowiańskiego bóstwa przeznaczona, i ani śladu nie ma, żeby już przed przybyciem w te miejsca ludów słowiańskich istniała. Nazwa ta objaśniała się, jak sądzę, samém znaczeniem świątyni Arkońskiéj. Helmold mówi, że do niéj zbierał się lud ze wszystkich krajów słowiańskich, jako do wyroczni, po odpowiedzi boga, a Saxo szczegółowo opisuje, w jaki sposób przyszłość badano i wyroki czyli przepowiednie ludowi ogłaszano. Arkona więc była główną wyrocznią, a to pojęcie w saméj nazwie się zawiera. *Rkę* w języku starosł. znaczy mówię, polskie rzekę, rzekł, rzekąc (dziś nieużywane), rzkomo i rzekomo, wrzekomo (że tak powiem, ut ita dicam) a od tego słowa pochodzą rzeczowniki rok, roki, wy-rok, u-rok, rokować (przepowiadać, wróżyć), prorok (przepowiadający przyszłość); w takiéj obfitości wyrazów polskich za zbyteczne uważam przytaczanie innych z języków pobratymczych. Oczywista więc, że *rkona* zawiera w sobie pojęcie i mówienia i przepowiadania przyszłości (rokować, pro-rok). Powstała ona tak jak łacińskie *oraculum*—wyrok i wyrocznia, *świątynia, miejsce wyroków od* o r o— *mówię*. Zbieg *wszakże spółgłoskowych dźwięków* r k *przykrym* jest dla *ucha słowiańskiego, i dla tego Słowianie* dla zmiękczenia wymawiania lub je przegradzają dźwiękiem samogłoskowym (reku-ros., rzekę, rzekomo pols.) lub też dodają ten dźwięk na początku: tak w pieśni o Igorze z XII wieku trzy razy powtórzono *arkuczy* zam. *rkuczy* (mówiąc, czyli dawne rzekąc). Tę właśnie formę widzimy w nazwie świątyni Swantewita, Arkony, i objaśniamy ją przez wyrocznię, to jest miejsce wydawania wyroków. Takim sposobem filologja, posiłkując się mitologją i historją, przywiodła nas do określenia nazw warowni i bożyszcza, koło których skupiało się niegdyś nie tylko religijne, ale i polityczne życie Słowian pomorskich.

Jan Papłoński.

KORESPONDENCJA
KURJERA WILEŃSKIEGO.

List Dyogenesa Wileńskiego.

Prześwietna publiczności — nie !... Szanowni Mecenasi — i to nie !... Mości redaktorze — teraz dobrze ! Zdziwisz się nie pomału, gdy się z tego listu dowiesz, że w Wilnie są Dyogenesowie; weźmiesz to może za farsę, a jednak tak jest w saméj rzeczy. I to jeszcze wiedzieć należy, że nie mówię o tak zwanych „Dyogenesach z beczką," bo tych chyba na księżycu niema, lecz o godnych następcach wiekopomnego założyciela szkoły cyników. Posłuchaj a uwierzysz.

Przybyłem do Wilna w celu... nie! mylę się, przybyłem do Wilna w budzie żydowskiéj, z poczciwym Szmują furmanem, którego śpiew napominający Hogartowski koncert pod oknem muzyka, nie przestaje dziś jeszcze tętnić w moich uszach, budząc miłe wspomnienie podskoków, sławnego w i o u! i mnóstwa innych podróżnych wrażeń, których jednak nie mając Sternowskiego pióra kreślić nie myślę. Jako człowiek uchodzący w pewnéj prowincji za „très commé il faut," nie wątpiłem, że mi wkrótce fortuna nie zaniedba należnego hołdu złożyć, już to dobre nasuwając miejsce, gdzie można wiele brać a mało robić, już wreszcie przebijając mię złotą strzałą Plutusa, który, jak wiadomo, po nieboszczyku Amorze odziedziczył jego kołczan i jadowite strzały, znacznie jednak przytępione i wcale nie trujące. Ludzkość, widać, jak Mitrydat powoli się przyzwyczaiła do trucizny. Jednakże wyszedłem z temi nadziejami jak Zabłocki na mydle: miejsca nie dostałem, choć mi każdy przyrzekał i niby protegował, a co się dotycze spodziewanego m a r j a ż u, ten rozbił się o jedną nieformalność: byłem goły jak święty turecki, a jak wiadomo miłość teraźniejsza lubi tylko ciepłych Adonisów.

Gdy tak zawiedziony nie wiem co począć, dochodzi uszu moich owa sentencja biskupa warmińskiego:

„Trzeba się uczyć — upłynął wiek złoty!"

To zupełnie nie głupio powiedziane, pomyślałem sobie, złoty mój wiek dawno upłynął, ba nawet i miedziany już upływa, trzeba się uczyć, trzeba się uczyć ! Choć mówiąc nawiasem, wielce mię to zastanowiło, dla czego niektórzy z moich znajomych, aczkolwiek tyle umieją co nogi stołowe dziewiętnastego wieku, bynajmniéj przecież ze złotego nie wychodzą stanu? Mieliżby kamień filozoficzny? To mię popchnęło na ocean myśli.

Zamiaru jednak swego bynajmniéj nie porzucam, owszem, pędzel wyobraźni stwarza przed oczyma duszy mojéj przecudną świątynię wiedzy, na któréj zdało się mi, że

widzę ów sławny nadpis Ozymandyasa, wyryty na księgozbiorze Aleksandryjskim: „lekarstwo duszy.“

Po zimniejszéj jednak rozwadze, widma zniknęły, a przedemną butnie jaśniała jedna z piérwszych księgarń wileńskich. Pytam o warunki abonamentu, odpowiadają bardzo grzecznie, że się płaci pięć złotych, a zakłada czterdzieści. Na te słowa kieszeń moja konwulsyjnie się skurczyła i jakoś na chybi trafi oświadczyłem, że w Warszawie pan Frühling daje nietylko romanse, lecz i naukowe książki bez żadnéj kaucji, prócz dobréj wiary i przy nierównie korzystniejszych dla abonującego warunkach. Z tąż samą grzecznością, któréj nic zarzucić nie mogę, oświadczono mi, o czém zresztą dawno wiedziałem, że Wilno nie jest Warszawą. Podziękowawszy za te *verba magistri*, poprosiłem o katalog. Wielki Boże! toż to same romanse! a co ja z niemi będę robił? jaka z nich nauka? jaka korzyść prócz rozrywki? a ja wiem aż nadto dobrze co to są te kochane rozrywki, pusta kieszeń i pusta głowa najlepiéj o tém mówią. Nie — nie chcę romansów!

W tém jakiś usłużny żydek prowadzi mię na księgarski zaułek. „Tu pan dostanie“ (??) rzekł z dumą, wprowadzając do małego, jak szafa, sklepiku, gdzie na kilku policach panowała, jeżeli się godzi tak wyrazić, umysłowa chałastra. Bo i czyliż można nazwać inaczéj romansidła, których z cudzoziemska brzmiące tytuły, i jeszcze jakie! kazały wprawdzie podziwiać niewyczerpaną płodność francuzkich autorów, lecz zarazem ubolewać, że ona się wysiliła na takie karłątka ducha, które chyba na kataplazmy czucia znerwowanym kobiétkom służyć mogą! A tytuły — to sam wybór śmieci całego świata, więc jakieś grzechy, podrzutki, tułacze, rozbójniki, tajemnice... i to nietylko ze względu na treść, lecz często i na formę, bo jeżeliś się dał wprowadzić w ciekawość i wziął jeden z tych romansów, w tych właśnie miejscach, gdzie zatrzymując oddech śledzisz czyny Rudolfa, dobiegasz do cudnie-brudnego skonu Adryanny i Dżalmy, gdy po twoich nerwach, jak struny naciągniętych, przebiega smyczek imaginacji i dzikie tony namiętności dobywa, wówczas właśnie znajdziesz kartę wydartą—i żegnaj ciekawości!... Otóż skarbnica wiedzy! jeżeli umiesz podły kruszec zamieniać na szlachetny, korzystaj z niéj, co do mnie—upadam do nóg!

Wśród tych myśli przychodzą mi do głowy dwa wyrazy: „prywatne bibljoteki“ i „pożyczka.“ Jak się łatwo domyśleć, chciałem się udać do serca zamożniejszych a światłych rodaków, chciałem ich prosić o pożyczenie dzieł, będących prawdziwym obrokiem duchownym. Niestety! potrzeba było do tego dwóch warunków; stosunków i polotu światowego: jam ani jednego ani drugiego nie miał. A u nas wszystko z pozoru sądzą. Próżno tedy kołatałem do drzwi i serc szanownych skądinąd bibljofilów i bibljomanów, próżno depcząc ich wschody powtarzałem z Dantem: „*Tu proverei*...“

Osądź, mości redaktorze, co po takich zawodach wypadało mi czynić? Pieniądze gdzieś się rozeszły, kredyt nosa przedemną zadziera, nauka w Wilnie, jak jaka *mimosa pudica*, jest wprawdzie, lecz się zniżyć i dotknąć do siebie nie daje, drożyzna niesłychana, właściciele domów tatarski haracz na swoich mieszkańców nakładają, panny ani pół-oczkiem na biednego nie spójrzą, a przyjaciele pożyczyliby może, ale biedni na powszechną chorobę cierpią, bo na egoizm. Słowem gdzie spójrzysz, wszędzie dostrzeżesz klauzurę serca, głowy i kieszeni. Gdybym miał jaką Karolinę, jak Werter bym szukał nowego życia w wązkiéj rurze pistoletu, gdybym miał choć kulawego Rossinanta i Sanszo-Pansę, udałbym się na Donkiszoterję, gdybym wreszcie napisał coś nakształt „Emila i Confessions“ bynajmniéj nie czułbym takiéj idiosynkrazji jak ich autor do funtów szterlingów jakiego Hume; lecz nie mając żadnéj z tymi panami analogji, postanowiłem obrać najłatwiejsze, postanowiłem zostać dokładną kopją Dyogenesa. Bo dziś, aby zostać krawcem, szewcem lub kowalem, trzeba kilka przynajmniéj lat terminować i, jak to mówią, dobrze fałdów przysiedzieć; lecz aby zostać filozofem — dość z parę tuzinów *jakich chcąc* dzieł przeczytać i basta! Otóż mogę się śmiało nazywać Wileńskim Dyogenesem...

Kupuję tedy beczkę. Nie — coś niewygodnie i ciasno i wązko, i szalenie śmierdząco, bo beczka, jak na złość, była od śledzi. Gdy się tak biedzę i obracam, szukając słońca i wielkiego króla Macedonów, patrzę — aliści stoi ogromny futerał od fortepjanu — ha! tu będzie lepiéj, pomyślałem sobie, miejsce harmonji tonów, zajmie harmonja myśli. Co za szkoda, że za czasów Dyogenesa damy greckie nie łamały sobie palców na klawiszach pianofortów, pjaninów, klawikordów i dietanaklazysów, zamiast beczki, miałby przynajmniéj ten protoplasta cyników futerały — i jeszcze jakie!

A istotnie, że nic nad to wygodniejszego! tu przynajmniéj nic nie robię, śpięjem, czasem piję, i używam *dolce far niente* w całéj rozciągłości tego wyrazu, widzę tyle *człowieków*, słyszę tyle mądrych dyskussij o wielkiem błocie, drożyznie, plotkach i ploteczkach, wreszcie o wszystkich drobnostkach praktycznéj ekonomji, któréj przybieram się brać lekcje od pewnéj kucharki. Nie śmiejcie się! wszak jeden filozof powiedział „że w słówku *a* wieki filozof żyje“, a cóż dopiéro w tak pożytecznéj istocie jak kucharka!

Lecz co najwięcéj łechce dumę moję, to właśnie przekonanie, żem nie tylko zewnętrznie lecz i wewnętrznie musiał przerobić się na Dyogenesa, że niezawodnie Sokratesowa mądrość musi na mém czole jaśnieć, bo przez uszanowanie nikt mnie ani zaczepi, ba! nawet starzy przyjaciele poznać nie mogą, a tak natrętni dla innych synowie Izraela przechodzą koło mnie z taką obojętnością, jakbym był uosobieniem wszechmądrości lub lichém źdźbłem trawy. To mię cieszy!

Przytém... (reszta wiadoma).

Wileński Dyogenes.

Królewiec, 1-go kwietnia 1862 r.

Przez cały miniony tydzień mieliśmy łagodne, lecz mgliste powietrze. W niektórych dniach było w południe do 18 stóp ciepła.

Targi angielskie zostają pod uciskiem stagnacji, a wartość pszenicy nie jest w stanie się na dawnym stopniu utrzymać. W ostatnim czasie zwichnęły się znów ceny o 1—2 szyl. Na zagraniczne ziarno nie masz żadnéj ochoty, a że krajowe w poślednéj nadchodzi kondycji, jest także trudném do zbycia. Przy owym chwiejącym się stanie cen zbożowych, sprzedający gotowi są poddać się jeszcze pewnemu zniżeniu, aby tranzakcje umożebnić. Interes zbożowy zostaje obecnie w smutnéj pozycji.

W skutek puszczonéj pogłoski, jakoby piekarzom w Paryżu było dozwoloném z rezerwowych składów zaopatrywać w pewnéj mierze swe potrzeby, wartość mąki znacznie się uchyliła. Zboże nie doznaje także stałego pokupu.

Na giełdzie amsterdamskiéj interesa ograniczają się jedynie na żądaniach chwilowéj konsumpcji. Przy niektórych znaczniejszych tranzakcjach, notowano o 8—10 florenów niższe ceny. O pszenicę nie było żadnego zapytania. Nasz plac objawiał mało życia. Nie tylko, że późno w tym roku żegluga się u nas rozpocznie, ale i dowozy koleją z powodu złych dróg w nader szczupłéj nadchodzą liczbie. W skutek słabych wiadomości z zagranicy, ceny pszenicy i żyta dotkliwie się obniżyły, przytém i mało kupców na niższe gatunki pszenicznego ziarna. Groch zaś nieźle popłaca.

Płacono dzisiaj na giełdzie naszéj:

		za szefel pruski	beczkę litewską		z doliczeniem 19% agio.	
	funt. holl.	sbr.	rub.	kp.	rub.	kp.
pszenicy jasnéj z wagą	125—132	85—98	22	74	26	20
żyta . . . . . „	112—120	48—57	12	85	16	85
„ na odst. wiosen. „	80— —	—— 59	—	—	15	68
jęczmienia małego „	— — 98	—— 37	—	—	9	89
owsa . . . . . „	— — 48	27— 34	7	26	9	11
grochu białego . „	— — —	—— 72	—	—	18	70

Rubel w pap. zamienia się po sbr. 27 10 fen.

Kursa zamian: Londyn 3 m. 201; Amsterdam 71 dni $101\frac{5}{4}$; Hamburg 9 tyg. $44\frac{23}{24}$; Berlin 2 m. $99\frac{1}{3}$; 3 m. 99.

Agencja Domu Nadniemeńskiego J. GOŚCICKI.

Ryga, 19 marca.

Za zbliżeniem się wiosny miasto nasze poczyna się ożywiać, ruch na giełdzie i rynku wzrasta; czy na długo? tego niewiemy, ale wzrasta. Pieńkę kupowano tu chętnie po 108 r. na gotówkę, a po 111 na zadatek 10%. Za oléj konopny dają gotówką po 37 r., na zadatek o 1 r. więcéj; lecz sprzedający mocno się trzymają przy 39 i 40 rub. Lnu na rynku mamy bardzo mało; płacą po 42, 38 i 33 rub. Za konopie dają po 4 r. 50 kop. Za siemię lniane płacono gotówką po $6\frac{1}{2}$ rub. Żyta, pszenicy, jęczmienia prawie niemamy na rynku; popyt spory, ale niema komu uczynić mu zadość; za żyto danoby chętnie po 111 rub. gotówką, a po 116 na zadatek 10%. Tyle już nabiadano z powodu niedostatku grosiwa, że doprawdy niewiém, czy godzi się mnie jeszcze stokroć odbitém echem powtarzać to samo. Ta okoliczność każe nam się obawiać, że ruch, o którym wyżéj mówiłem, skończy się według znanego wiersza: „Zbudzi się aby westchnąć i wnet znowu uśnie.“

Odessa, 19 marca.

Wiadomości z zagranicy mamy wciąż niepocieszające dla naszego rynku, a to w swoję koléj niepomału oddziaływa na ceny produktów miejscowych. Pszenicę ozimą średniego gatunku sprzedawano temi dniami (9 p. 23 do 27 f.) po 8 do 9 rub.; niższego gatunku (9 p. 16 f.) po 7 r. 24 kop. Sandomirkę (9 p. 27 do 29 f.) płacono po 9 r. 50 k. do 10 rub. Jarkę wedle gatunku kupowano po 8 r. 70 k. stopniowo aż do 9 r. 45 k. Żyto na miejscu płacono (8 p. 30 f.) po 4 r. $87\frac{1}{2}$ k.; na dostawę w czerwcu zawarto umowę po 5 r. 25 k. za każde 10 pudów (z warunkiem ażeby czerwert ważyła 9 pudów). Jęczmień średniego gatunku płacono po 3 r. 50 kop. O wełnę cienką przyszłą zawierano umowy po 7 r. 50 k. do 8 r. 50 k. Spodziewamy się w rychle zupełnego oczyszczenia przystani z lodu, a za niém ożywienia naszéj giełdy, która w téj chwili zaprawdę arcy kwaśno wygląda.

NOTATKA
o Władysławie Mickiewiczu.

W *Kalendarzu dla Polek*, na rok bieżący, wydawanym przez księgarnię Dzwonkowskiego w Warszawie, znajdujemy sympatyczny artykuł, p. t. *Słów kilka o rodzinie Adama Mickiewicza.* Spotykamy tam, oprócz znanego wizerunku wieszcza, portrety małżonki jego i dwóch córek. Przypominamy przy téj zręczności, miłośnikom zbiorów podobnych, że przed lat dziesiątkiem, wyszła w Petersburgu, dokonana z olejnego szkicu, znajdującego się wtedy u ś. p. Malewskiéj— litografja, przedstawiająca w jednéj gruppie, małżonkę Adama i obie córki. Odciski tych litografij, były tak nieliczne, że prędko należeć już będą do rzadkości.

W artykule tym, znajdujemy takoż wzmiankę, o synu najstarszym ś. p. Adama, p. Władysławie Mickiewiczu. Z tego powodu, winniśmy ostrzedz, że przybył on w roku przeszłym do kraju, nie w lipcu, jak powiedziano w artykule, ale pierwszych dni lutego. Z Konstantynopola przez Odessę, udał się najprzód do Kijowa, a potém przez Wołyń wyruszył na Litwę, ztamtąd zaś do Warszawy i daléj. Do sprostowania tych dat, które dotąd, mniejszego były znaczenia, znagla nas zarzut, wymierzony przez klerykalny dziennik *Monde*, przeciw młodemu naszemu publicyście. P. Berryer, pomawia go, że niezna ojczystego kraju. Oczywiście, że p. Berryer, zna go lepiéj od p. Wł. Mickiewicza i od nas! Lecz, opowiedzmy jak to było.

Dowiadujemy się pośrednio z *Monda*, że p. W. M. pisuje do *Opinion nationale*. Nieodbierając tego dziennika, nie znamy treści tych artykułów, przekonywamy się tylko z tegoż *Monde*, o kierunku przekonań naszego publicysty. Przekonania te, oburzyły p. Berryer, wolałby zapewne widzieć, po stronie swojéj partji, a tém bardziéj w szpaltach swego dziennika, zdolną intelligencję, z tak przeważném u nas imieniem. Nawymyślawszy do woli, skończył na tém, że w kraju naszym, protestowano by zbiorowo, przeciw wypowiedzianym przez W. M. zasadom, gdyby, nie obawiano się przez to, przydać zanadto znaczenia jego osobistości. Sam więc p. Berryer, wyręcza nas, ostrzegając o tém wszystkiém p. W. M., jako zaś wychowanemu na obczyźnie, synowi *tułaczego* ojca, zarzuca nieświadomość własnego kraju.

Zdarzyło się jednak, że nieomylny p. Berryer, pomylił się—i przypisał naszemu publicyście artykuł w *Opinion nationale*, który wcale nie wyszedł z pod jego pióra. Co to szkodzi! Byle był powód, do obrzucenia błotem zdolnego pracownika, przekraczającego za orbitę zakreśloną przez partją, któréj jest organem.

Na te zarzuty odpowiada p. W. M. w N. 40 *Monda*, datując swój list z Paryża, pod dniem 7-m lutego. Mamy więc zręczność poznać się bliżéj i ze słów własnych, z zasadami p. W. M. i jego poglądem społecznym. Po krótkim wstępie, który streściliśmy wyżéj, i na zarzut młodości, odpowiadając zapytaniem: Czy w 24 roku życia, niewolno jeszcze, mieć własnego zdania, o swoim kraju?—p. Władysław Mickiewicz powiada:

„Że jestem wychowany za granicą, jest to nieszczęście, które podzielam, wraz z wielu moich rodaków. Że mało mam doświadczenia—o! tego niestety! nigdy się niema zanadto. Ale, jeżeli pan zarzucasz, że się dopuszczam zasmucających omyłek, dla czegoż nie przestrzedz mnie, z miłością chrześcijańską, a nadewszystko z gruntownością. Niepodobna nikogo nawrócić, robiąc mu zarzuty niedokładne i niegruntowne—i traktując z nieprzyzwoitością. Grozisz mi pan protestacją, przyjmuję wezwanie, przypominam tylko panu, że deputowani poznańscy głosowali jednomyślnie, w parlamencie berlińskim, na korzyść królestwa włoskiego. Sprobuj pan natomiast, skłonić ich do podpisania wielu artykułów pańskich?... Nie jest mi obcém, że rodacy moi, są bardzo religijni, pisałem sam o tém najmniéj razy dwadzieścia. Nie idzie jednak za tém, żeby podzielać mieli wszystkie przekonania partji klerykalnéj. Co zaś do uczynionego mi zarzutu, że kraj mój znam zaledwo powierzchownie,—odpowiadam, żem tylko co, rok cały prawie w nim przebył i żem go przebiegł od Dniepru do Odry. Niechciałbym brać zanadto poważnie tego, co stanowi przedmiot obecnego listu, niemogę jednak oprzeć się smutnemu uczuciu, widząc, że tak łatwo obrona najświętszych zasad przeradza się w osobistość. Mam przynajmniéj zupełne przekonanie, żem pierwszy tego nie rozpoczął, i niemniéj jestem pewny, że zostanę zawsze wiernym tradycji, jaką mi ojciec zostawił; który, gdyby żył, byłby niezaprzeczenie ze mną, przeciw tobie, panie redaktorze, przeciw twoim korrespondentom i inspiratorom. Zjednanie wszystkich opinij, może jedynie służyć krajowi, a ty go panie redaktorze użyłeś, jako broń do swéj polemiki wstecznéj. Trzeba zawsze unikać niesnasek! Lecz, jeżeli skutkiem ułomnéj natury ludzkiéj, zdarza się częstokroć spotkać zgorszenie, wiedz panie! że powiedziano jest: biada temu, kto sieje zgorszenie!“

W krótkich słowach tego listu, odbija się, niezerwana struna protestacji przeciw uprzedzeniom i wymaganiom partji, jednakiéj zawsze, jak była od wieków, a znanéj dziś pod nazwą klerykalnéj. Umiała ona zawsze i wszędzie pod osłoną sympatij plemiennych, zyskiwać ślepych popleczników, dla wyłącznych swoich interessów. Od wieków też, bo od Bolesława Śmiałego i Leszka Czarnego, siła wewnętrzna organizmu społecznego, broni się od tego nacisku. Smutne rezultata dziejowe, jak w liczbie innych, polityka Warneńczyka i Sobieskiego, aż dotąd nie odstraszyły jednak ostatecznie od tego śpiewu Syreny i dotąd nierożna z pewnością powiedzieć, po jakiéj stronie jest większość, liczebna przynajmniéj. Dodajemy tylko, żeby przez grę słów, nie chciano przyznać nam optymizmu w téj kwestji, że starożytnych i tegoczesnych Zbigniewów, Oleśnickich, Kołłątajów i Staszicow, nie widzimy wcale w szeregu przeciwnym, a widzimy ich w czci należnéj, po stronie zachowawczéj siły wewnętrznéj.

Jan Prusinowski.

WIADOMOŚCI BIEŻĄCE.

— *Wyjątek z listu do K. P.* W Kurjerze Wileńskim ujrzałem się niespodzianie przedmiotem attaku za uwagi ekonomiczne, i bardzo niekorzystnie dla siebie. Na miejscu w praktyce prześladowany jestem za czynienie ustępstw dla włościan, podarunków w lesie i gruntach... Tyle jednak uczyniwszy i czyniąc dla włościan, z powodu użycia w moich uwagach wyrazu „pańszczyzna“ prezentuję się publiczności jako zwolennik batoga;—istotnie niepotrzebnie użyłem tego wyrazu. Gdyby jeden z gospodarzy rolnych obowiązany był odbywać mi za pańszczyznę „dzień jeden w rok,“ a drugi dla opłacania czynszu pracować *dni* 300, zawsze zdaniem teoretyków chwytających za słowa, pierwszy jako odbywający „pańszczyznę“ uważaćby się powinien jako daleko więcéj uciśnięty. W odpowiedzi P. Dobużyńskiemu wyraziłem, że uwagi „ad casum“ podnosząc do ogólnéj teorji, niezrozumiał mego artykułu, z protestacij jednak następnych widzę, że wina odniesioną być musi, nie do czytelników lecz do mego pióra. Protestacje te są dla mnie osobiście bardzo bolesne, i pocieszają tém tylko, że przynajmniéj ogólny duch prowincji prezentuje się dobrze—w „drodze teorji.“ A. T.

— Znakomity artysta dramatyczny niegdyś sceny Wileńskiéj, a obecnie teatru Drezdeńskiego, Davidson, przejeżdżał wczorajszym pociągiem kolei żelaznéj z Prus do Rygi, skąd po kilku wystąpieniach uda się do Petersburga.

— Od niedzieli wystawa rozmaitych przedmiotów z Japonji, Chin i Egiptu, przez rodaków naszych z podróży około świata przywiezionych, otwarta jest codziennie w sali czytelni Muzeum, i ściąga dość liczne tłumy odwiedzających—a najwięcéj młodzieży z tutejszych zakładów naukowych. Czyniąc zadość życzeniom publiczności dyrekcja Muzeum zmieniła od dnia dzisiejszego godziny na odwiedzanie wystawy przeznaczone z rana od południa do godziny 2-giéj, i po obiedzie od 4-éj do 7-éj.

— Ogromnych rozmiarów most żelazny w Grodnie, już połączył oba brzegi Niemna i bardzo mało potrzebuje około siebie pracy do zupełnego ukończenia. Ci, co widzieli tę budowę, zapewniają, iż bardzo wspaniale przedstawia się oku.

— Dnia 11 z. m. w nocy, wielka fabryka sukna i kortów w Supraślu zniszczoną została przez pożar.

— W n-rze „Illustracji“ francuzkiéj z d. 22 b. m. umieszczono piękny wizerunek podziemnego kościołka w Wieliczce, sławném wianie św. Kingi. Autorem wizerunku z natury i artykułu pokrótce dającego wyobrażenie o kopalni w Wieliczce, jest p. Stroobant. Bardzo ślicznie wykonany obrazek tego szczególnego kościołka wykutego w skale solnéj i mającego większą część ozdób z soli także wyrobionych, zasługuje na powtórzenie w którémś z naszych pism illustrowanych. Szczegółowy opis téj osobliwości, nawet po raz setny powtórzony nie byłby zbytecznym.

— Przyjechał z Paryża do Wilna młody artysta skrypek p. *Władysław Bartoszewicz*, którego piękną grę podziwialiśmy tu w Wilnie w przeszłym roku.

КАЗЕННЫЯ ОБЪЯВЛЕНІЯ.

Виленскій дворянскій институтъ симъ объявляетъ, что въ ономъ будетъ производиться продажа съ аукціоннаго торга вышедшихъ изъ употребленія учебниковъ, старыхъ фортепіановъ и негоднаго къ дальнѣйшему употребленію бѣлья воспитанниковъ.

Почему желающіе участвовать въ сихъ торгахъ благоволятъ явиться въ канцелярію института для осмотра сказанныхъ вещей, продажа которыхъ начнется съ 27 числа текущаго марта мѣсяца. Директоръ *Падренъ де Карне.*

Письмоводитель А. *Баранцевичъ.*

3—148

OGŁOSZENIA SKARBOWE.

Wileński instytut szlachecki niniejszém ogłasza, iż w nim będzie się odbywała przedaż z publicznego targu, wyszłych z użycia pomocy naukowych, fortepianów starych i nieprzydatnéj do dalszego użycia bielizny uczniów.

Przeto życzący uczęstniczyć w tych targach zechcą przybyć do kancellarji instytutu dla obejrzenia pomienionych rzeczy, których przedaż rozpocznie się od dnia 27-go bieżącego marca.

Dyrektor *Padrunde Carné.*

Sekretarz A. *Barancewicz.* 3—148

ВИЛЕНСКІЙ ДНЕВНИКЪ.

Пріѣхавшіе въ Вильно, съ 22-го по 26-ое марта.

ГОСТИННИЦА НИШКОВСКИ. Управляющій земскимъ отдѣломъ министерства внутр. дѣлъ дѣйств. ст. сов. Я. А. Соловьевъ.— Пом. Ст. Довгялло.— Игн. Гобятто.— Янъ Мантейфель.— Мойсей Келлпшъ.— Графъ Эд. Чапски.— Янъ Хржонстовски.— Янъ Жуковски.— Игнатій Деспотъ-Зеновичъ.— Игн. Енкевичъ.— Ник. Вольски.— Игн. Ивашкевичъ.— Сигизм. Сальмоновичъ.— Раф. Стецевичъ.— Эд. Свичинъ.— Юл. Грабовски.— Янъ Буттлеръ.— Чичеринъ.— Полк. Комаръ.— Подпор. Ольшевски.— Вит. Пелисски.—Ад. Бульковски.— Сам. Габроловичъ.—Марцелн Махвицъ.— Миллеръ.— Крживицки.— Ад. Струмилло.— Лобовъ.— Марія Эйнерлингъ.— Влад. Крачкевичъ.— Г-жа Михайлова.— Давидъ.— Пэтри.— Бранціярдъ.

Въ д. Зеновича: Мир. Поср. Брохоцки.— Въ д. Крассовскаго: Пом. Райн. Скиргайлло.

Выѣхавшіе изъ Вильна, съ 22-го по 26-ое марта.

Контръ-Адмиралъ П. Лисянски.— Пом. Рущицъ.— Ванькевичъ.— Самохваловъ.— Миньски.— Васильевъ.— Лобовъ.— Рудомина.— Миллеръ.— Енкевичъ.— Вейссъ. Вольски.— Войчиньски.— Ивашкевичъ.— Влад. Солтанъ.— Эвст. Чарновски.— Влад. Малевски.— Каз. Пясецки.— Чин. М. Абламовски.— Ал. Монтвилло.— Меранвиль.— Генералъ-маіоръ фонъ-Галлеръ.— Нѣмцевичъ.— Проховникъ.— Теодоръ.— Г-жи: Колендова.— Шукцина.— Давидъ.— Бранціардъ.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna od 22-go do 26-go marca.

HOTEL NISZKOWSKI. Zarządzający wydziałem ziemskim min. spr. wew. rzecz. rad. st. J. Sołowjew.— Ob. St. Dowgiałło.— Ignac. Gobiatto.— Jan. Manteufell.— Mojżesz Kiełlpsz.— Edw. Hr. Czapski.— Jan Chrząstowski.— Jan Żukowski.— Ignacy Despot-Zenowicz. Ign. Jenkiewicz.— Mikoł. Wolski.— Ign. Iwaszkiewicz.— Zygm. Salmonowicz.— Raf. Stecewicz.— Edw. Swiczyn.— Jul. Grabowski.— Jan Buttler.— Czyczeryn.— Półk. Komar.— Podpor. Olszewski.— Witold Peliski.— Adam Bulkowski.— Sam. Gabrołowicz.— Marceli Machwic.— Miller.— Krzywicki.— Ad. Strumiłło.— Łobow. Marja Ejnerling.— Wład. Kraczkiewicz.— Pani Michajłow.— David.—Petri.— Branciard.

W d. Zenowicza: Sędz. Pojedn. Brochocki.— W d. Krassowskiego: Ob. Rajn. Skirgajłło.

Wyjechali z Wilna, od 22-go do 26-go marca.

Kontr-Admirał P. Lisiański.— Ob. Ruszczyc.— Wańkowicz.— Samochwałow.— Miński.— Wasiljew.— Łobów.— Rudomina.— Miller.— Jenkiewicz.— Wejss.— Wolski.— Wojczyński.— Iwaszkiewicz. Wład Sołtana.— Eust. Czarnowski.— Wład. Malewski.— Kaz. Piasecki.— Urzęd. M. Abłamowski.— Al. Montwiłło.— Meranwill.— Jenerał-major von Haller.— Niemcewicz.— Prochownik.— Theodor.— Panie: Kolędowa.— Szukszcina.— David.— Branciard.

Печатать позволяется. Вильно, 26 Марта 1862 г. — Цензоръ статскій совѣтникъ и кавалеръ А. *Мухинъ.* W drukarni A. H. Kirkora.